

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Διοίκησης

Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης:

**Οικονομική μεγέθυνση, ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα:
Οι σύγχρονες τάσεις.**

Φοιτητής: Σαραβάκος Κωνσταντίνος, ΑΜ:0814Μ055

Τριμελής επιτροπή:

Κεραμίδου Ιωάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια (Επιβλέπουσα)

Δεδουσόπουλος Απόστολος, Καθηγητής

Λαμπρινίδης Ματθαίος, Καθηγητής

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην Διπλωματική μου Εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης του Μεταπτυχιακού Τίτλου των Μεταπτυχιακών Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η ΜΔΕ προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Όνομα & Επώνυμο Συγγραφέα:
ΣΑΡΑΒΑΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Υπογραφή:

.....

Ημερομηνία (Ημέρα – Μήνας – Έτος):
15/04/2016

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να ερευνήσει τόσο θεωρητικά όσο και ερευνητικά την επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης με την φτώχεια και την εισοδηματική ανισότητα. Η μελέτη αποσκοπεί στο να δημιουργήσει μία ερευνητική βάση με τα τελευταία δεδομένα σχετικά με την ανάπτυξη της παγκόσμιας και ελληνικής οικονομίας καταγράφοντας και αναλύοντας τις σύγχρονες τάσεις των υπό μελέτη μεταβλητών. Εστιάζοντας αρχικά, στην διευρυμένη διεθνή βιβλιογραφία συγκροτεί τα βασικά χαρακτηριστικά της ήδη υπάρχουσας γνώσης, κάνοντας έναν εργαλειακό γεωγραφικό διαχωρισμό για την καλύτερη κατανόηση του πλαισίου οικονομικής μεγέθυνσης. Αφού ορίζονται τα ερευνητικά εργαλεία, στο κεντρικό ερευνητικό κεφάλαιο παρουσιάζεται η οικονομική σχέση του τριγώνου μεγέθυνση-ανισότητα-φτώχεια (GIP), στην Ελλάδα της τελευταίας δεκαετίας. Στην συνέχεια, φιλοδοξεί να συνεισφέρει ερευνητικά πάνω στα ζητήματα καταπολέμησης της φτώχειας και μείωσης της εισοδηματικής ανισότητας. Τέλος φιλοδοξεί επίσης να επιβεβαιώσει ή να απορρίψει την υπόθεση του Kuznets για την θετική επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης σε μία οικονομία, μέσα από την σύγχρονη εξέλιξη των σχετικών μεταβλητών, υπό ένα πρίσμα αμφισβήτησης του επικροτούμενου οικονομικού μοντέλου, προτείνοντας λύσεις προς την καταπολέμηση των φαινομένων της φτώχειας και της ανισότητας.

Λέξεις κλειδιά: Οικονομική μεγέθυνση, σχετική φτώχεια, εισοδηματική ανισότητα, οικονομική κρίση, οικονομική απελευθέρωση, μνημόνιο, ελληνική οικονομία.

Abstract

This dissertation seeks to explore theoretically and empirically the impact of the economic growth into poverty and income inequality. The main purpose of this study is to systematically present and analyze the newest possible data gathered from international and European databases and institutions, regarding the general tense of the variables under study. A review of scholarly works on the effect of liberalization and economic growth comes in first place. We are thus try to examine the correlation of the triangle growth-inequality-poverty (GIP) as Kuznets proposed it sixty years earlier. We are further clarifying the situation in all over the World, focusing on Greek phenomenon as well nowadays, relative poverty and income distribution and simultaneously offer an alternative view, besides the doctrines, of how the relief of poverty and income inequality can be performed.

Keywords: Economic growth, development, relative poverty, income inequality, social policy, economic crisis, Greek economy

Ευχαριστίες

Πριν από την ανάγνωση της εργασίας θεωρώ επιβεβλημένο να αποδώσω τις πρέπουσες ευχαριστίες σε ορισμένους ανθρώπους για την συμβολή τους στην εκπόνηση της μεταπτυχιακής μου διατριβής. Πρώτον από όλους και όλες θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Ιωάννα Κεραμίδου, η οποία από την πρώτη μέρα που πήγα στο γραφείο της να συμφωνήσω το θέμα μου, έδειξε τον ζήλο της για την προβληματική και με εφοδίασε στην συνέχεια ώστε να έχω το απαραίτητο θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο για την συγγραφή της εργασίας, με μεθόδους άντλησης στοιχείων και πηγών μέσω των ηλεκτρονικών εργαλείων του Πανεπιστήμιου. Ακόμη, ήταν διαθέσιμη πάντα να βρεθεί μαζί μου και υπομονετική στις μεγάλες καθυστερήσεις μου και τις παραλείψεις μου. Το προϊόν της μελέτης είναι αποτέλεσμα των ισχυρών αλληλεπιδράσεων από αυτές τις συναντήσεις μας, όσο και από το σεμινάριο που δίδαξε στο εαρινό εξάμηνο του 'α έτους σπουδών μου στο ΠΜΣ. Πρέπει να αναγνωρίσω πως χωρίς την οργανωμένη της ιστοσελίδα, η δυσκολία ανεύρεσής θεωρητικού και ερευνητικού υλικού θα ήταν πολύ δυσκολότερη.

Επίσης είναι σημαντικό να ευχαριστήσω τον κ. Αριστείδη Χατζή ο οποίος για ακόμη φορά συνεισέφερε στην λύση όποιων αποριών μου χωρίς δισταγμό, όπως και για τις πολύ χρήσιμες συστάσεις της βιβλιογραφίας. Παράλληλα με έχει στηρίξει σε όλη την διάρκεια των ακαδημαϊκών μου σπουδών, είτε δεσμεύεται ακαδημαϊκά είτε όχι και θα του είμαι πάντα ευγνώμων.

Τελευταίοι, μα σημαντικότεροι όπως πάντα, είναι η Ιωάννα, ο Γιάννης και η Μαίρη, η οικογένεια μου.

Να είναι πάντα καλά η Ελπίδα μου και οι: Κώστας, Αλέξανδρος, Παναγιώτης, Αποστόλης, Αλέξανδρος, Κώστας και Δημήτρης που με στηρίζουν και με ανέχονται όλα αυτά τα χρόνια. Τους ευχαριστώ.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα Δ.Ι.1.: Καμπύλη Lorenz	18
Διάγραμμα Δ.Ι.2.: Το ποσοστό μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες και τις αναπτυγμένες χώρες, 1960-2000	23
Διάγραμμα Δ.Ι.3.: Οικονομική μεγέθυνση κατά γεωγραφική περιοχή	24
Πίνακας Π.ΙΙ.1: Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας 1970-2013, (σταθερές τιμές)..	30
Δ.ΙΙ.1. Μεταβολές Πραγματικού ΑΕΠ	31
Πίνακας Π.ΙΙ.3: Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, Ελλάδα, (σταθερές τιμές 2005)	34
Δ.ΙΙ.2. Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, 1970-2013 (σταθερές τιμές).....	34
Δ.ΙΙ.3. Μεταβολές προστιθέμενης αξίας, αγροτικός τομέας (σταθερές τιμές 2005=100).....	35
Δ.ΙΙ.4. Μεταβολές προστιθέμενης αξίας, μεταποίηση (σταθερές τιμές 2005=100).....	35
Δ.ΙΙ.5. Μεταβολές προστιθέμενης αξίας, υπηρεσίες (σταθερές τιμές 2005=100).....	36
Δ.ΙΙ.6. Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, Παγκόσμια οικονομία, 1970-2013	36
Δ.ΙΙ.7. Μέσες ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, μεταποίηση, (σταθερές τιμές 2005=100).....	37
Δ.ΙΙ.8. Ελληνικό ΑΕΠ σε σταθερές τιμές \$2005 2005-2014.....	38
Δ.ΙΙ.9. Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ σε σταθερές τιμές \$2005 2005-2014.....	38
Δ.ΙΙ.10. Ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2005-2014	39
Δ.ΙΙ.11. Ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης ΑΕΠ και κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2005-2014	39

Πίνακας Π.Π.4: Μακροπρόθεσμα επιτόκια μεταξύ της Γερμανίας και των χωρών με μεγάλο χρέος	43
Πίνακας Π.Π.5: Μεταβολές στη Συνολική Κατανάλωση των Νοικοκυριών	43
Διάγραμμα Δ.Π.12: Μέσες ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές της συνολικής κατανάλωσης των νοικοκυριών (σταθερές τιμές 2005).....	44
Διάγραμμα Δ.Π.13: Μέση ετήσια ποσοστιαία μεταβολή συνολικής κατανάλωσης νοικοκυριών (σταθερές τιμές 2005).....	44
Διάγραμμα Δ.Π.14: Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, Μεταποίηση (σταθερές τιμές 2005)	45
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.1: Ο συντελεστής Gini για την Παγκόσμια Ανισότητα , 1820-1992	47
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2:Γενικός Παγκόσμιος συντελεστής Gini 1970-1997	47
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.3:Εισοδηματική Ανισότητα σε Η.Π.Α. και Ευρώπη 1900-2010.....	49
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.4:Μέσο Εισόδημα Νοκοκυριού Η.Π.Α., 2014.....	49
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.5:Το ποσοστό εθνικού πλούτου της μεσαίας τάξης, 2015	50
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.6:Ανισότητα πλούτου σε Ευρώπη και Η.Π.Α. 1870-2010.....	51
Πίνακας Π.ΙΙΙ.1:Συντελεστής Gini ανά. γεωγραφική περιοχή συγκεντρωτικά, 1990-2008.....	54
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.7:Μείωση φτώχειας σε χώρες της Ασίας σε σχέση με τον ρυθμό μεγέθυνση των οικονομιών τους 1992-1998	55
Πίνακας Π.ΙΙΙ.2:Παγκόσμιοι δείκτες για κάθε όριο φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. 1981-2005 (ποσοστό & αριθμός σε εκατομύρια κάτω από το κάθε όριο).....	56
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.8:Όριο Κινδύνου φτώχειας σε € ανά έτος (ορισμένο στο 60% του διάμεσου συνολικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος).....	57

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.9:: Όριο Κινδύνου φτώχειας σε ποσοστό πληθυσμού, πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (ορισμένο στο 60% του διάμεσου συνολικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος).....	58
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.10:: Σχετικό ποσοστό απόστασης μεταξύ των φτωχών (ορισμένο στο 60% του διάμεσου συνολικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος).....	59
Πίνακας Π.ΙΙΙ.3:Συντελεστής Gini του διάμεσου διαθέσιμου ισοδύναμου για Ελλάδα και Ε.Ε. (27)	60
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.11.: Εισοδηματική ανισότητα με βάσει τον δείκτη S80/S20	61
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.12: Η τάση του συντελεστή Gini και ο δείκτης S80/S20.....	61
Πίνακας Π.ΙV.1:Ολιστική προσέγγιση δεικτών οικονομικής μεγέθυνσης, σχετικής φτώχειας και ανισότητας	64

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη.....	3
Abstract.....	3
Ευχαριστίες.....	4
Εισαγωγή	12
Κεφάλαιο Πρώτο: Θεωρητικές Προσεγγίσεις για τη σχέση Οικονομικής Μεγέθυνσης, Εισοδηματικών Ανισοτήτων, Φτώχειας	16
1.1 Εννοιολογικά Εργαλεία για την Οικονομική Μεγέθυνση	16
1.2 Μέθοδοι Μέτρησης των Εισοδηματικών Ανισοτήτων.....	18
1.3 Τα Εννοιολογικά Εργαλεία για την Φτώχεια.....	19
1.4. Οι Επιπτώσεις της Οικονομικής Μεγέθυνσης στην Ανισότητα και στη Φτώχεια	20
1.5. Οι Επιδράσεις της Διανομής του Εισοδήματος στην Οικονομική Μεγέθυνση.....	26
Κεφάλαιο Δεύτερο: Οικονομική Μεγέθυνση: οι σύγχρονες τάσεις.....	29
2.1. Παγκόσμια Οικονομία και Διακυμάνσεις της Παραγωγής.....	29
2.2. Η ελληνική οικονομία σήμερα.....	40
2.3. Οι τάσεις της καταναλωτικής ζήτησης	43
Κεφάλαιο Τρίτο: Εισοδηματικές Ανισότητες και Φτώχεια: οι σύγχρονες τάσεις.....	46
3.1. Παγκόσμια Ανισότητα Εισοδήματος και Πλούτου: Τα συγκεντρωτικά στοιχεία.....	46
3.2. Η Ανισότητα στην Αμερική και την Ευρώπη.....	48
3.3. Η Ανισότητα στις Αναπτυσσόμενες Χώρες	52
3.4. Οι Συνθήκες της Παγκόσμιας Φτώχειας.....	54
3.5. Η κατάσταση στην ελληνική επικράτεια την τελευταία δεκαετία.....	57

Κεφάλαιο Τέταρτο: Οικονομική Μεγέθυνση και Εισοδηματικές Ανισότητες: μια αμφίδρομη σχέση;	62
Συμπεράσματα	67
Βιογραφικό Σημείωμα	78

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα και συγκεκριμένα η ελληνική οικονομία έχει βρεθεί στο επίκεντρο του Ευρωπαϊκού, αλλά και του παγκόσμιου οικονομικού ενδιαφέροντος. Το ντόμινο της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξέσπασε το 2007, με αφετηρία την αγορά στεγαστικών δανείων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη ούτε την εύθραυστη ελληνική οικονομία, η οποία στηριζόταν κυρίως στον εξωτερικό δανεισμό για την κάλυψη των εσωτερικών αναγκών της, στον δημόσιο αλλά και τον ιδιωτικό τομέα¹. Για την ακρίβεια ξεκίνησε ως μία δημοσιονομική κρίση, εξελίχθηκε σε μία κρίση χρέους και συνεχίζει ως μία εκτεταμένη ύφεση (Leventi & Matsaganis, 2013).

Το 2009, έτος που η κρίση χτύπησε την πόρτα της Ελλάδας, η χώρα βρισκόταν υπό καθεστώς χρεοκοπίας και η μόνη λύση, κατά την κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. υπό τον Γιώργο Παπανδρέου και το επιτελείο του, ήταν η ένταξη της χώρας στον μηχανισμό στήριξης, αφού η Ελλάδα είχε χάσει πλέον την αξιοπιστία της στις ιδιωτικές αγορές ομολόγων και θεωρούνταν αφερέγγυα ώστε να δανειστεί (Αργείτης, 2012)². Φυσικά η έγκριση του δανείου από τους εταίρους, συνεπαγόταν ρηξικέλευθες δημοσιονομικές αλλαγές και οικονομικές δεσμεύσεις, οι οποίες έπρεπε να γίνουν μέσα σε ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Μάλιστα, κάθε φορά που η αξιολόγηση αυτών των διαδικασιών από τους εταίρους αποτύγγανε, η εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση ήταν αναγκασμένη να υιοθετεί ακόμη σκληρότερα μέτρα, που αφορούσαν περικοπές έκτασης (ιδιωτικοποιήσεις), μισθών και συντάξεων δημοσίου τομέα και επιβολή φόρων ως επί τω πλείστων³, ώστε να διατηρηθεί η στήριξη των ευρωπαϊκών και των υπολοίπων εταίρων προς την ελληνική οικονομία (Duman, 2014). Το παράδειγμα της Ελλάδας, στην οποία οι συνταγές ανάπτυξης δείχνουν αναποτελεσματικές, τροφοδοτεί ξανά την συζήτηση γύρω από την οποία τοποθετούνται ερωτήματα που έχουν να κάνουν με την βελτίωση μιας οικονομίας, και φυσικά της εν γένει κοινωνίας, μέσα από την οικονομική μεγέθυνση. Η αμφισβήτηση του νεοκλασικού υποδείγματος ανάπτυξης μιας οικονομίας των τελευταίων 30-40 ετών μέσα από την απελευθέρωση των αγορών, θέτει νέους ορίζοντες σε ότι αφορά το πρότυπο κοινωνικής οργάνωσης, ως αφετηρία αλλαγής του τρόπου παραγωγής, κατανάλωσης, ζωής. Το νέο πρόταγμα έρχεται ξανά στην επιφάνεια μέσα από μία νέο-κεϋνσιανή λύση που δείχνει να επιστρέφει την συζήτηση για την οικονομική μεγέθυνση στην ενεργό ζήτηση ως καθοριστικό της παράγοντα.

Η Ελλάδα της κρίσης ταλανίζεται από διάφορες πολιτικές σκοπιμότητες που άλλοτε προσπαθούν να παρουσιάσουν ένα «success story» και άλλοτε επιχειρούν να υπονομεύσουν όποια προσπάθεια ανάκαμψης με σκοπό την ανάληψη της εξουσίας και την απόλαυση όσων καρπών της έχουν απομείνει. Η αλήθεια για την πορεία της ελληνικής οικονομίας ωστόσο, την «μνημονιακή» εποχή δεν μπορεί παρά να είναι μία και αδιαίρετη, και επίσης δεν είναι δυνατό να προσαρμόζεται στα μέτρα παρουσίασης επιτυχιών και αποτυχιών, αναλόγως την εικόνα που εξυπηρετεί την κάθε πολιτική στρατηγική.

¹ Το 2009 το δημοσιονομικό έλλειμμα εκτινάχθηκε στο 13,6 του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος στο 120% του ΑΕΠ. (Μηλιός, χ.χ.)

² Η παρουσίαση των αλλοιωμένων στοιχείων που παρουσιάστηκαν το 2009 αναδεικνύουν το πόσο απροετοίμαστη ήταν η ελληνική οικονομία και τον βαθμό ανευθυνότητας που διακατείχε τους έχοντες/τις έχουσες την εξουσία. Ενδεικτικά και μόνο το έλλειμμα ήταν στο 15,6% του ΑΕΠ (από το 3,7% που ίσχυε μέχρι τότε) και το χρέος 129,4% του ΑΕΠ (από 99,6%) (Leventi & Matsaganis, 2013).

³ Τέτοιες πολιτικές περιγράφουν στο έργο τους οι Held & Mc Grew (2002), με τις βασικότερες να είναι η απελευθέρωση και απορρύθμιση των αγορών, των επαγγελματιών και του τραπεζικού συστήματος, οι περικοπές στο κράτος πρόνοιας, η μείωση της γραφειοκρατίας και ο εξ ορθολογισμός του δημοσίου τομέα, οι ιδιωτικοποιήσεις, οι ευέλικτες (απορρυθμισμένες) εργασιακές σχέσεις και η κινητικότητα του κεφαλαίου (βλέπε επίσης Argitis & Nikolaidi).

Για να έχουμε μια πιο σαφή εικόνα πάνω στον συγκεκριμένο επιστημονικό διάλογο και την εφαρμογή του στην ελληνική πραγματικότητα, θα πρέπει να μελετήσουμε την εξέλιξη των όρων της οικονομικής μεγέθυνσης και των εισοδηματικών ανισοτήτων στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία και να καταγράψουμε τις τάσεις τους. Υπό αυτό το πρίσμα η παρούσα εργασία πραγματεύεται τη σχέση μεταξύ της οικονομικής μεγέθυνσης, της ανισότητας, και της φτώχειας, τόσο στην Ελλάδα όσο και στη διεθνή πραγματικότητα, με σκοπό να κατανοήσει τους παράγοντες που την επηρεάζουν και εξηγούν την αιτιακή τους σύνδεση. Σε αντίθεση με τη σύγχρονη βιβλιογραφία των τελευταίων δεκαετιών η οποία επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της οικονομικής μεγέθυνσης στη διανομή του εισοδήματος, η εργασία έχει ως στόχο να αναδείξει τη δυναμική σχέση οικονομικής μεγέθυνσης, ανισότητας και φτώχειας. Στο ευρύτερο αυτό αναλυτικό περιβάλλον, διερευνώνται, αφενός, οι επιπτώσεις της διανομής του εισοδήματος στην οικονομική μεγέθυνση, και αφετέρου οι συνέπειες που η τελευταία επιφέρει στην ανισότητα και στη φτώχεια.

Αντλώντας τις θεωρητικές μας υποθέσεις από την σχετική βιβλιογραφία, επιχειρούμε την ανάλυση των υπό μελέτη μεταβλητών στην Ελλάδα, καθώς η κεντρική ιδέα του παρόντος πονήματος δεν εξαντλείται στην καταγραφή των τάσεων, αλλά εστιάζει επίσης και στο θεωρητικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε για δεκαετίες, ώστε να εξετασθεί η θετική ή αρνητική σχέση της οικονομικής μεγέθυνσης με την διανομή του εισοδήματος. Στον πυρήνα αυτής της διπλωματικής εργασίας τίθεται η ανίχνευση των κεντρικών τάσεων μεγέθυνσης-φτώχειας-ανισότητας, ώστε να είναι δυνατή η επαλήθευση της συμβολής τους ή μη, στην βελτίωση των όρων διαβίωσης των αδύνατων οικονομικά και κοινωνικά στρωμάτων, αφού τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα δείχνουν διχασμένα και αμφίπλευρα.

Σε ό,τι αφορά την κατάσταση στην Ελλάδα, όπως θα φανεί και από τις παρακάτω ενότητες, η έρευνα σχετικά με την οικονομική μεγέθυνση των δεικτών της Ελλάδας την περίοδο που μελετάμε είναι είτε περιορισμένη είτε εστιασμένη σε συγκεκριμένους κλάδους, βαρύνουσας όμως σημασίας για την γενικότερη εικόνα. Η μεγέθυνση στον τομέα των υπηρεσιών (και κυρίως του τουρισμού ως εξαγωγίμο προϊόν) συγκεντρώνει ευλόγως το μεγαλύτερο ενδιαφέρον ερευνητικά, αλλά διαστρεβλώνει την συνολική εικόνα όταν δεν καταμερίζονται τα οφέλη του ισόποσα στην ελληνική κοινωνία και καταλήγουμε, όχι μόνο εξ αιτίας του τουριστικού τομέα, σε μεγάλες ανισότητες. Το θεωρητικό και ερευνητικό κενό που προκύπτει σχετικά με τις τάσεις των παραπάνω δεικτών, χρίζει άμεσων απαντήσεων από την στιγμή που η ελληνική κοινωνία υποφέρει βυθισμένη σε μία ύφεση χωρίς άμεσο διέξοδο, υπό τις παρούσες συνθήκες και στρατηγικές⁴. Συνεπώς η εργασία αυτή φιλοδοξεί να δώσει τα πρώτα δείγματα γραφής στην πορεία προς την ανάπτυξη, με χρήση των πιο πρόσφατων δεδομένων. Από την στιγμή που νέα δημοσιευμένα στοιχεία έχουν δει το φως της δημοσιότητας, πιο έγκαιρα και έγκυρα λόγω της ανακρίβειας τους παλαιότερα, όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, η συγκεκριμένη έρευνα επιχειρεί να συνεισφέρει στον ακαδημαϊκό/δημόσιο διάλογο με την εκτίμηση της κατάστασης (των σύγχρονων τάσεων).

Έχοντας επίγνωση των ορίων μιας διπλωματικής εργασίας, δεν θα επεκταθούμε/αναλύσουμε τις επιπτώσεις των ίδιων των πολιτικοοικονομικών επιλογών την εποχή της κρίσης, αλλά θα σταθούμε στον γενικότερο πλαίσιο της εποχής, διερευνώντας την σχέση και αλληλεπίδραση των κύριων μεταβλητών μας⁵. Το ερευνητικό ενδιαφέρον γενικότερα θα πρέπει να στραφεί

⁴ Χαρακτηριστικό είναι πως από το 2012 και μετά οι δημοσιευμένες έρευνες με τα νέα δεδομένα εκλείπουν. Οι περισσότερες σταματούν σε μικρο-προσημειώσεις για την εκτίμηση των δεικτών. Ενδεικτικά βλέπε Leventi & Matsaganis, 2013, σ. 4. & Matsaganis M. , 2013.

⁵ Μία ανάλυση κοινωνικής πολιτικής θα μπορούσε να ενταχθεί σε μία εργασία που επικεντρώνεται και σε ποιοτικούς δείκτες ευημερίας και όχι μόνο σε μακροοικονομικά μεγέθη και για αυτό τον λόγο δεν επεκτεινόμαστε σε αυτούς τους επιστημονικούς τομείς σε τούτη εδώ την εργασία. Περισσότερα σχετικά βλέπε σε Leventi & Matsaganis, 2013.

πέρα από θεωρητικούς/μεθοδολογικούς δογματισμούς οικονομικών μοντέλων και μαθηματικών αποδόσεων και να επιχειρήσει να προσεγγίσει την πραγματικότητα περισσότερο περιγραφικά, αποφεύγοντας τους κανονιστικούς περιορισμούς.

Πιο συγκεκριμένα τα ερευνητικά ερωτήματα που επιχειρούμε να διερευνήσουμε σε αυτή την μελέτη είναι:

- Είναι η οικονομική μεγέθυνση επαρκής και αναγκαία συνθήκη για την καταπολέμηση της φτώχειας;
- Υπάρχει μία σταθερή σχέση που να δηλώνει ξεκάθαρα πως η οικονομική μεγέθυνση επιδρά θετικά στις εισοδηματικές ανισότητες αμβλύνοντας τις διαφορές;
- Υπάρχει σταθερή επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης σε οποιοδήποτε τύπο οικονομίας, ανεξάρτητα τις θεσμικές το προδιαγραφές;
- Η οικονομική μεγέθυνση διαχέει μεσοπρόθεσμα τα οφέλη της από την αύξηση του συνολικού εισοδήματος σε όλες στις εισοδηματικές κατηγορίες;
- Το θεσμικό οικονομικό υπόβαθρο της Ελλάδας προκρίνει την οικονομική μεγέθυνση για την καταπολέμηση της φτώχειας όπως στην Ανατολή και Νότια Ασία, ή βρίσκεται εγγύτερα σε εκείνο των δυτικών κοινωνιών (συμπεριλαμβανομένων και αυτών της Ν. Αμερικής) όπου η οικονομική μεγέθυνση τελευταία χρόνια δεν έδειξε να είναι ανασταλτικός παράγων στην αύξηση της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας.

Λαμβάνοντας υπόψη τη παραπάνω στοχοθεσία, το υπόλοιπο της διπλωματικής εργασίας διαρθρώνεται με τον εξής τρόπο:

Στο πρώτο κεφάλαιο καθορίζονται τα εννοιολογικά εργαλεία που συνθέτουν το ερευνητικό και θεωρητικό πλαίσιο των κεντρικών μεταβλητών της εργασίας, διαχωρίζοντας τους όρους και ξεκαθαρίζοντας κάθε εννοιολογική σύγχυση που μπορεί να προκύψει. Ακόμη συστήνονται τα εργαλεία μέτρησης των εισοδηματικών ανισοτήτων, τα οποία συνθέτουν παράλληλα τις μεθόδους στάθμισης τους. Στην συνέχεια ακολουθεί η συστηματική επισκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τις έρευνες που αφορούν τον τρόπο που η οικονομική μεγέθυνση επιδρά στην διακύμανση της ανισότητας και την εξάλειψη της φτώχειας, αντιστρέφοντας έπειτα το ερώτημα στο αν ένα ορισμένο επίπεδο ανισότητας είναι επιθυμητό ή/και απαραίτητο ώστε να επιτευχθεί οικονομική μεγέθυνση, λαμβάνοντας όλη την σύγχρονη και έγκυρη γνώση γύρω από την κεντρική μας θεματική.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σύγχρονες τάσεις της οικονομικής μεγέθυνσης, ξεκινώντας από μια συνοπτική θεώρηση των διακυμάνσεων του Ακαθάριστου εθνικού Προϊόντος σε παγκόσμια κλίμακα, για να περάσουμε στην συνέχεια στην μελέτη της ελληνικής παραγωγής. Στην επόμενη ενότητα, παρουσιάζουμε συνοπτικά την ελληνική οικονομία σήμερα, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί το τελευταίο έτος, ώστε στην συνέχεια να επιτύχουμε την αναζήτηση των δομικών δυσλειτουργιών της, που οδήγησαν στην παγκόσμια ύφεση του 2007, μία καταστροφική περίοδος για την Ελλάδα, εδώ και περίπου εννέα χρόνια. Για αυτό τον λόγο έπεται η παρουσίαση των διακυμάνσεων της καταναλωτικής ζήτησης, όπου αναπτύσσεται στο πλαίσιο των επιδράσεων της κρίσης πάνω στην αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και την ολόένα περισσότερη, όπως φαίνεται, μειούμενη τάση τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο, επιχειρείται η καταγραφή των τάσεων σχετικά με την διαμόρφωση των εισοδηματικών ανισοτήτων και της φτώχειας, από την κατάρρευση των λεγόμενου Σοσιαλδημοκρατικού Consensus μέχρι τις ημέρες μας. Ξεκινώντας, έχοντας ως κεντρικό δείκτη τον συντελεστή Gini, δίνεται σε αδρές γραμμές η εικόνα που επικρατεί όσον αφορά τις ανισότητες γενικότερα σε παγκόσμια κλίμακα και ειδικότερα μεταξύ των χωρών και στο

εσωτερικό τους. Στην συνέχεια, με βασικό γνώμονα την εργασία του Piketty, κατευθυνόμαστε στις Η.Π.Α. και την Ευρώπη του τελευταίου αιώνα, παρακολουθώντας την πορεία της ανισότητας του εισοδήματος και του πλούτου μεταξύ των ηπείρων και μεταξύ των επιμέρους περιοχών τους, συγκεντρώνοντας τα τρία βασικότερα χαρακτηριστικά τους. Ακολούθως, συνοψίζεται η κατάσταση της ανισότητας στις αναπτυσσόμενες χώρες κατά γεωγραφική περιοχή, ολοκληρώνοντας την εικόνα για την παγκόσμια γενική τάση. Στην επόμενη ενότητα χαρτογραφούνται οι συνθήκες φτώχειας στον κόσμο, με κεντρική προβληματική τις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου το φαινόμενο έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις αναφορικά με τον πληθυσμό που ζει σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Κλείνοντας το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με τα πιο πρόσφατα στοιχεία σε ό,τι αφορά φτώχεια και την ανισότητα στην ελληνική επικράτεια, σύμφωνα με τα εργαλεία που ορίσαμε στο πρώτο κεφάλαιο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο καταλήγουμε στη αποκρυστάλλωση των σχέσεων και των τάσεων που αναλύθηκαν, καταγράφτηκαν και παρουσιάστηκαν στα δύο προηγούμενα κεφάλαια, φιλοδοξώντας να απαντήσουμε, να απορρίψουμε ή να επιβεβαιώσουμε τις βασικές προϋποθέσεις και τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης, Παράλληλα συνοψίζουμε τα κεντρικά χαρακτηριστικά των σχέσεων αυτών, εστιάζοντας στο θεσμικό υπόβαθρο των οικονομιών και πως αυτό έχει διαμορφωθεί.

Τέλος, η εργασία κλείνει με κάποιες συμπερασματικές παρατηρήσεις, όσον αφορά της προϋποθέσεις βελτίωσης της ζωής των ανθρώπων πάνω στον πλανήτη, ξέχωρα από ιδεολογικές αγκυλώσεις και οικονομικές συνταγές, προτείνοντας παράλληλα περαιτέρω προβληματικές έρευνας που μπορούν να διαμορφωθούν και να αναπτυχθούν, μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε, ώστε να κατακτηθεί όσο το δυνατόν περισσότερη γνώση πάνω στα καίρια ζητήματα που τίθενται ενώπιον μας και αφορούν την οικονομική επιστήμη, δηλαδή τον τρόπο που διάγουμε τον βίο μας.

Κεφάλαιο Πρώτο: Θεωρητικές Προσεγγίσεις για τη σχέση Οικονομικής Μεγέθυνσης, Εισοδηματικών Ανισοτήτων, Φτώχειας

Προκειμένου να αποσαφηνίσουμε τις μεθοδολογικές αφετηρίες των ερευνών που μελετούν την σχέση της οικονομικής μεγέθυνσής με την εισοδηματική ανισότητα και την φτώχεια, θα πρέπει αρχικά, να ορίσουμε τα θεωρητικά εργαλεία κατανόησης και ανάλυσης τους, έτσι ώστε να καταφέρουμε, τελικά, να αποκρυσταλλώσουμε τις δομικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους και να τις απλοποιήσουμε, για να απαντήσουμε στα κεντρικά μας ερωτήματα.

Υπ' αυτό το πρίσμα, αρχικώς παρουσιάζονται τα κεντρικά εννοιολογικά χαρακτηριστικά που συγκροτούν την οικονομική μεγέθυνση, ακολούθως εξηγούνται οι επιλογές των μεθόδων μέτρησης των εισοδηματικών ανισοτήτων, όπως επίσης και η οριοθέτηση των στενών εννοιών της φτώχειας, όπως οι όροι αναφοράς της διακρίνονται από την διεθνή βιβλιογραφία. Ύστερα γίνεται μία συνοπτική αναφορά της σχετικής βιβλιογραφίας σε ό,τι αφορά την οικονομική μεγέθυνση και τις προεκτάσεις της στην φτώχεια και την ανισότητα, όπου παρουσιάζονται τα πορίσματα των, εμπειρικών κυρίως, ερευνών ανά την υφήλιο, με έμφαση στον γεωγραφικό προσανατολισμό εγγεγραμμένο στο θεσμικό οικονομικό υπόβαθρο της κάθε περιοχής. Τέλος, επιχειρείται η βιβλιογραφική ανασύνθεση του βασικού ερωτήματος της ενότητας αντιστρόφως, στο αν ένα ορισμένο επίπεδο ανισότητας είναι επιθυμητό ή/και ευνοϊκό για την οικονομική μεγέθυνση.

1.1 Εννοιολογικά Εργαλεία για την Οικονομική Μεγέθυνση

Στην μακροοικονομική θεωρία το βασικό αντικείμενο μελέτης περιστρέφεται, μεταξύ άλλων, γύρω από το συνολικό εισόδημα της χώρας, το πώς αυτό διαμορφώνεται, από τι επηρεάζεται και πώς μεταβάλλεται. Το πρώτο, και ίσως σημαντικότερο, με το οποίο θα πρέπει να ξεκινήσουμε είναι να κάνουμε μία διάκριση: αυτή της οικονομικής ανάπτυξης με την οικονομική μεγέθυνση. Αν και η σχετική βιβλιογραφία δείχνει μία σύνδεση των δύο εννοιών με αιτιακό προσανατολισμό (Sehrawat & Giri, 2015), οι ρόλοι, ωστόσο, και οι λειτουργίες που υπηρετούν οι δύο έννοιες μέσα στην οικονομία έχουν διαφορετική σημασιολογία. Οικονομική μεγέθυνση σε μία οικονομία σημειώνεται όταν αυξάνεται το ποσοστό του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος, δηλαδή όταν πραγματοποιείται η ποσοτική μεγέθυνση μιας οικονομίας (The World Bank Group). Από την άλλη πλευρά, η οικονομική ανάπτυξη είναι ένας πιο σύνθετος όρος. Αναφέρεται στην οικονομική βελτίωση μιας οικονομίας συναρτήσει τεχνολογικής και κοινωνικής προόδου. Συνεπώς, είναι μία ποιοτική μεταβλητή που λαμβάνει υπόψιν της εκτός από αριθμητικούς δείκτες και δείκτες ευημερίας των πολιτών μιας χώρας, όπως ευτυχία, ικανοποίηση από την ζωή, οικονομικό-κοινωνικές ανισότητες κ.α. (The World Bank Group). Συνεπώς, η οικονομική μεγέθυνση, είναι ένας υποκλάδος της οικονομικής ανάπτυξης όπου μελετώντας την ξέχωρα από το σύνθετο πλαίσιο στο οποίο ανήκει, δεν είναι δυνατό να αποτυπώσει την ευημερία που απολαμβάνουν οι πολίτες μιας χώρας (Wu & Tam, 2014).

Η διάκριση που απαιτείται για τους δύο παραπάνω όρους έγκειται στο ότι η οικονομική μεγέθυνση προκαλεί πολλά περισσότερα ερωτηματικά όταν συνδέεται με την φτώχεια και την ανισότητα από την οικονομική ανάπτυξη. Αυτό γίνεται καλύτερα αντιληπτό από τη συμφωνία που φαίνεται να υπάρχει στην επιστημονική κοινότητα για τη θετική σύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης με την ευημερία. Όπως καταλήγουν οι Alesina & Perotti, (1994a) η μεγάλη ανισότητα στην διανομή του εισοδήματος είναι ανιστρόφως ανάλογη από την οικονομική ανάπτυξη. Όσο πιο ανεπτυγμένη είναι μια οικονομία (και όχι μόνο μεγενθυμένη), τόσο το χάσμα μεταξύ των πιο εύπορων ομάδων με τους οικονομικά

ασθενέστερους είναι πιο μικρό. Για αυτό τον λόγο, η προβληματική της έρευνας μας θέτει στο βασικό της πεδίο την οικονομική μεγέθυνση. Αυτή η μεταβλητή, δημιουργεί ένα τρίγωνο ερωτηματικών όταν συναρτίζεται με την φτώχεια και την ανισότητα, καθώς δεν φαίνεται να είναι σίγουρο το πώς τις επηρεάζει και σε τι συνθήκες διαβίωσης οδηγεί εν τέλει τους πολίτες μιας χώρας.

Αν και το πλαίσιο αναφοράς της οικονομικής μεγέθυνσης είναι οι μακροοικονομικοί δείκτες (εισόδημα, κατανάλωση, επενδύσεις αποταμίευση), εντούτοις δεν είναι απίθανο η ανάλυση να χρησιμοποιεί μόνο μικροοικονομικά εργαλεία ως ερμηνεία συμπεριφοράς των ατόμων και των επιχειρήσεων. Το επίπεδο του ΑΕΠ μας ενδιαφέρει όχι μόνο ως απόλυτη τιμή⁶, όπου αντανακλάται στο επίπεδο μεγέθυνσης, αλλά και ως ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης, δηλαδή ως ο λόγος της ποσοστιαίας μεταβολής του στην υπό μελέτη περίοδο (τρίμηνο, εξάμηνο, ενιάμηνο, χρόνος, κοκ). Ο ετήσιος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης δίνεται από την σχέση:

$$\frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}}$$

με Y_t = πραγματικό ΑΕΠ μιας οικονομίας
και t = η υπό μελέτη περίοδος

και σε συνεχή χρόνο⁷:

$$\frac{dY/dt}{Y} = \frac{\dot{Y}}{Y}$$

Ανάλογα με την σχετική κλίμακα της, ως προς το ποσοστό συμβολής της στο παγκόσμιο ΑΕΠ, η κάθε οικονομία κατατάσσεται ως μεγάλη, μεσαία ή μικρή. Ο ρυθμός αντικατοπτρίζει το τι έκανε κάθε οικονομία σε σχέση με άλλες. Αυτό βέβαια από μόνο του δεν σημαίνει τίποτα, αφού ευλόγως μπορεί να αναλογιστεί ο καθένας πως οικονομίες με μεγάλο ποσοστό παγκόσμιου πληθυσμού μπορεί να έχουν στην διάθεση τους μέτριο ή πενιχρό εισόδημα. Ο ρυθμός μεγέθυνσης κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι ο καταλληλότερος δείκτης οικονομικής μεγέθυνσης μιας οικονομίας και δίνεται από την παρακάτω σχέση :

$$ΑΕΠ = \frac{\dot{y}}{y} = \frac{(Y/N)}{Y/N} = \frac{\dot{Y}}{Y} - \frac{\dot{N}}{N}$$

με y = κατά κεφαλήν εισόδημα της οικονομίας
και N = ο πληθυσμός της οικονομίας⁸

⁶ Είναι σημαντικό να ξεκαθαρίσουμε πως το ΑΕΠ μας ενδιαφέρει σε πραγματικές τιμές και όχι σε ονομαστικές τιμές, αφού στην δεύτερη περίπτωση μία οικονομία μπορεί να δείχνει ότι αυξάνεται, όμως αυτό μπορεί να μην αντανακλά την πραγματική εικόνα της οικονομίας λόγω του υψηλού πληθωρισμού.

⁷ Η τελεία δηλώνει την παράγωγο ως προς τον χρόνο.

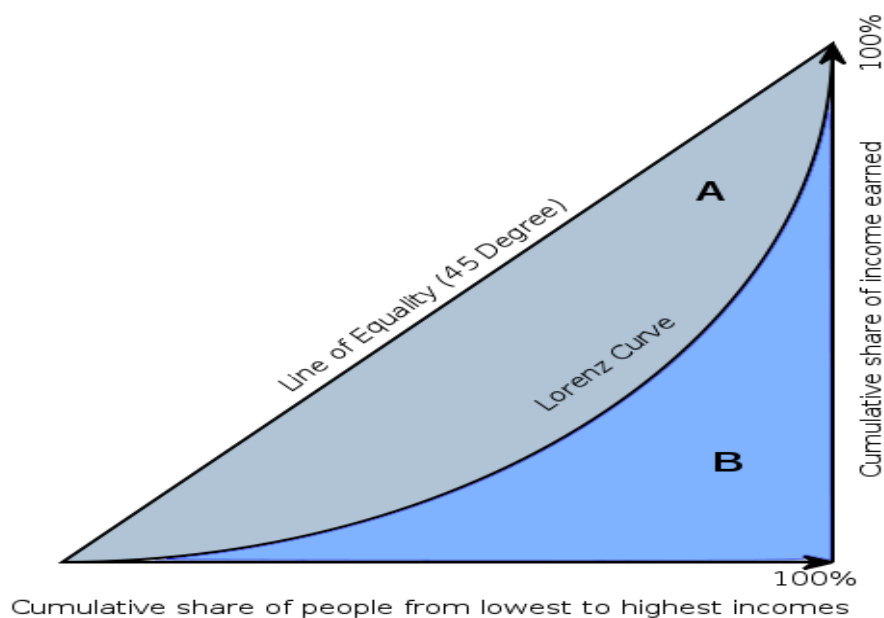
⁸ (Καλαϊτζιδάκης & Καλυβίτης, 2015)

1.2 Μέθοδοι Μέτρησης των Εισοδηματικών Ανισοτήτων

Για την εκτίμηση των εισοδηματικών ανισοτήτων ο πρώτος και πιο διαδεδομένος δείκτης που χρησιμοποιείται είναι ο συντελεστής Gini. Ο συγκεκριμένος συντελεστής είναι ευρέως αποδεκτός δείκτης για τη μέτρηση της εισοδηματικής κατανομής. Ουσιαστικά πρόκειται για έναν δείκτη που μετράει σε ποιο βαθμό η κατανομή του εισοδήματος μεταξύ ατόμων ή νοικοκυριών μέσα σε μία οικονομία αποκλίνει από μία τέλεια ισοκατανομή. Η καμπύλη Lorenz υπολογίζει την πραγματική κατανομή του εισοδήματος μίας κοινωνίας και απεικονίζεται, όπως φαίνεται από το παρακάτω σχήμα, από το σωρευτικό ποσοστό των νοικοκυριών στον οριζόντιο άξονα και το σωρευτικό ποσοστό των εισοδημάτων στον κάθετο.

Η καμπύλη Lorenz όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα Δ.Ι.1 παρουσιάζει την πραγματική κατανομή των εισοδημάτων στον πληθυσμό ενώ η γραμμή της ισότητας αντικατοπτρίζει το ιδεατό, λ.χ. το 30% των νοικοκυριών να κατέχει το 30% του συνόλου εισοδημάτων κοκ. Ο χώρος μεταξύ της ιδεατής γραμμής και της καμπύλης καταδεικνύει την ανισότητα που εκφράζεται από τον δείκτη Gini και μπορεί να πάρει τιμές από το 0 (τέλεια κατανομή του εισοδήματος) έως το 1 (όλο το διαθέσιμο εισόδημα καρπώνεται από 1 άτομο) (Wikipedia, 2015· World Bank, 2015).

Διάγραμμα Δ.Ι.1.: Καμπύλη Lorenz

Πηγή: Wikipedia, 2015

Οι περιορισμοί του συντελεστή Gini είναι ευρέως διατυπωμένοι και γνωστοί στη σύγχρονη μεθοδολογία. Είναι δυνατόν ο συντελεστής Gini να δηλώνει αύξηση της ανισότητας μέσω της αυξανόμενης άνισης κατανομής του πλούτου, παρόλα αυτά ο αριθμός των ατόμων που ζουν κάτω από το όριο της απόλυτης φτώχειας να μικραίνει. Αυτό συμβαίνει επειδή ο συντελεστής δεν μετράει τον απόλυτο αλλά τον σχετικό πλούτο, για να

χρησιμοποιείται στις μέτρηση των εισοδηματικών ανισοτήτων και όχι κάποιας έννοιας φτώχειας. Επίσης, ο συντελεστής Gini δεν μπορεί να ισχύει για το άθροισμα των ξεχωριστών υποσυνόλων των ομάδων/κοινωνιών για τα οποία εκτιμάται (σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο) (World Bank, 2015).

Ο δεύτερος δείκτης ανισότητας που χρησιμοποιείται στη βιβλιογραφία και θα φανεί επίσης πολύ χρήσιμος στην ανάλυση μας παρακάτω είναι η εισοδηματική κατανομή πεμπτημορίων (S80/S20). Αυτός ο δείκτης μετράει το πόσο περισσότερο, ποσοστιαία, εισόδημα λαμβάνει το 20 % του πληθυσμού ενός κράτους με το υψηλότερο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα σε σύγκριση με το 20 % του πληθυσμού του κράτους με το χαμηλότερο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα (Eurostat, 2015).

1.3 Τα Εννοιολογικά Εργαλεία για την Φτώχεια

Ο δείκτης της φτώχειας, αποτελεί μία ακόμη κεντρική μεταβλητή την οποία θα πρέπει να ορίσουμε πριν συνεχίσουμε την εργασία μας. Η σχετική έννοια που μπορεί να λάβει η φτώχεια μπορεί να δημιουργήσει πολλά μεθοδολογικά προβλήματα, ιδιαίτερα όταν επιχειρηθεί σύγκριση οικονομιών με διαφορετική οικονομική και αναπτυξιακή δυναμική. Προσπαθώντας να δούμε λίγο πιο γενικά την έννοια της φτώχειας, μπορούμε να ξεκινήσουμε από τον ορισμό που δίνει ο Sen (1986) ο οποίος ορίζει τη φτώχεια ως την έλλειψη ικανοτήτων (capabilities) του ατόμου ώστε να ζήσει σε ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής, ενώ και ο Watts (1968), αρκετά νωρίτερα, είχε κινηθεί στο ίδιο μήκος κύματος, θεωρώντας την φτώχεια ως την έλλειψη αγαθών (commodities) στην ζωή γενικότερα.

Η Παγκόσμια Τράπεζα, αφού ορίζει με παρόμοιο τρόπο την φτώχεια, θεωρώντας την ως την ανικανότητα (inability) ή την έλλειψη (της ικανότητας) να επιτύχει κανείς ένα κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο ζωής (World Bank, 2001), συνεχίζει διακρίνοντας την σε δύο επιμέρους επίπεδα: την απόλυτη φτώχεια και τη σχετική φτώχεια. Σε πρώτο επίπεδο η απόλυτη φτώχεια (absolute/extreme poverty), σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (United Nations, 1995) ορίζεται ως μία κατάσταση η οποία χαρακτηρίζεται από σοβαρή έλλειψη κάλυψης των βασικών ανθρώπινων αναγκών, όπως το φαγητό, το πόσιμο νερό, η στέγαση, η υγιεινή και η εκπαίδευση και δεν εξαρτάται μόνο από το εισόδημα αλλά και από την πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Η σχετική φτώχεια (relative poverty) ορίζεται ως η κατάσταση ενός πολίτη που δεν καταφέρνει να εξασφαλίσει ένα επίπεδο ζωής εφάμιλλο με εκείνο του μέσου όρου της κοινωνίας όπου ζει. Η απόλυτη φτώχεια (absolute/extreme poverty) θεωρείται η κατάσταση κατά την οποία το άτομο ζει κάτω από τη γραμμή φτώχειας σε όρους αγοραστικής δύναμης.

Η προσέγγιση που θα ακολουθήσουμε σε αυτή την εργασία αναλύει την φτώχεια σχετικά με το μέσο εισόδημα των φτωχών. Η επιλογή αυτή έχει να κάνει κυρίως διότι θέλουμε να μελετήσουμε την σχέση οικονομικής μεγέθυνσης και φτώχειας, ως αυτόνομο κομμάτι, ξέχωρα, σε πρώτο στάδιο, από την συζήτηση για την εισοδηματική ανισότητα που θα δούμε στην συνέχεια⁹. Για αυτό τον λόγο, κριτήριο της καταπολέμησης της φτώχειας από την οικονομική μεγέθυνση ορίζουμε την ποσοστιαία εισοδηματική ωφέλεια των φτωχών έναντι εκείνης των μη φτωχών. Δηλαδή η κατανομή του εισοδήματος, όχι μόνο θα πρέπει να βελτιώσει την θέση των φτωχών στην εισοδηματική πυραμίδα, αλλά και να επηρεάσει υπέρ τους την κατανομή των εισοδηματικών ευεργητημάτων της αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

⁹ Σε αυτή την περίπτωση η μεθοδολογία μας θα άλλαζε και θα αφορούσε το ποσοστό των ατόμων που ζουν κάτω από ένα ορισμένο επίπεδο, είτε απόλυτης είτε σχετικής φτώχειας.

Σχετικά με την μέτρηση του ορίου της φτώχειας, εκτιμούμε την φτώχεια ως δείκτη με την σχετική της έννοια και το ορίζουμε ως το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με εισόδημα μικρότερο του 60% του μέσου όρου από το συνολικό ισοδύναμο εισόδημα όλων των ατόμων/νοικοκυριών. Η κατανομή των συντελεστών στα μέλη μιας οικογένειας, σε ό,τι αφορά τα νοικυριά, γίνεται με τον εξής τρόπο: συντελεστής 1 για την «κεφαλή» του νοικυριού, 0,5 για κάθε ενήλικα ή ανήλικο πάνω από 14 ετών και 0,3 για κάθε παιδί (<14 ετών) (Forster & D' Ercole, χ.χ.). Επίσης σε αυτή την πρώτη κατηγορία σχετικής φτώχειας θα εξετάσουμε και ποιο είναι το ετήσιο εισόδημα ως όριο για τον δείκτη κίνδυνος προς φτώχεια. Ο δεύτερος δείκτης που λαμβάνουμε υπόψη μας για την φτώχεια είναι αυτός του σχετικού χάσματος διάμεσου εισοδήματος ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας. Ορίζουμε το όριο αυτό και πάλι στο 60 % του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος όλων των ατόμων. Η Eurostat μας παρέχει με όλα τα απαραίτητα δεδομένα στις σταθμίσεις που έχουμε επιλέξει, μέσω της ιστοσελίδα της¹⁰.

Ένας από τους σημαντικότερους λόγους που η σχετική έρευνα στην Ελλάδα περιορίζεται στην ανάλυση των τάσεων κατά τα τελευταία χρόνια είναι η δυσκολία σύγκρισης και πολλές φορές και η ανυπαρξία δεδομένων ή/και έγκυρων πηγών ενημέρωσης. Για την εγκυρότητα των στοιχείων έχουν αναφερθεί εκτενώς οι περισσότεροι/περισσότερες ερευνητές που ασχολήθηκαν με την συναφή έρευνα στην Ελλάδα (Matsaganis & Leventi, 2011·Matsaganis & Leventi, 2012; Tsakloglou, 1990; Tsakloglou, 1993; Tsakloglou & Panopoulou, 1998;· Tsakloglou & Mitrakos, 2012;· Lyberaki, Tinios, & Georgiadis, 2010 σε Mitrakos, 2014). Τα διαθέσιμα, ηλεκτρονικώς, στοιχεία που διαθέτει η Eurostat στον ιστότοπο της, επαρκούν για τις περισσότερες από τις αναλύσεις που θα ακολουθήσουνε, όντας πλήρως ενημερωμένα για τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Την ίδια στιγμή η Παγκόσμια Τράπεζα, παρέχει πολλά από τα στοιχεία που θα χρησιμοποιήσουμε και η επικουρική της χρήση θα είναι άκρως σημαντική. Οι παραλείψεις όμως σε ορισμένους δείκτες ή έλλειψη στοιχείων της τελευταίας, καθιστά την Eurostat την κεντρική δεξαμενή άντλησης των στοιχείων για την φτώχεια και την ανισότητα, ενώ τα στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα θα χρησιμοποιηθούν για κάθε δείκτη που αφορά το ΑΕΠ.

1.4. Οι Επιπτώσεις της Οικονομικής Μεγέθυνσης στην Ανισότητα και στη Φτώχεια

Η συζήτηση για τη θετική επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης στην ανισότητα και την φτώχεια ξεκινάει από το έργο του Kuznets (1955), όταν διαπιστώνει πως σε ορισμένες ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες (Η.Π.Α., Αγγλία, Γερμανία) η ανισότητα αυξάνεται μέχρι και την έναρξη του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και μετά αρχίζει να μειώνεται. Την ίδια εποχή, όπως παρατηρεί ο Kuznets, αυτές οι χώρες εμφανίζουν αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους. Συνεπώς, για τον Kuznets, λόγω της σταδιακής εκβιομηχάνισης και ανάπτυξης του τομέα η ανισότητα θα αυξηθεί σε πρώτο στάδιο (όπως και η οικονομική μεγέθυνση). Στην συνέχεια, οι χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας θα καλυφθούν γρήγορα, με τον αστικό πληθυσμό να σταθεροποιείται και να αναζητά νέες ευκαιρίες οικονομικής ανέλιξης, εισπράττοντας ολοένα και αυξανόμενα μερίδια του συνολικού εισοδήματος (Παπαθεοδώρου, Δαφέρμος, Παπαδοπούλου, & Σακελλαριδής, 2010). Η ανισότητα μειώνεται από την παραπάνω διαδικασία όχι αυτομάτως, αλλά με τα εργαλεία που προσφέρει η κρατική παρέμβαση, δηλαδή με την φορολογία, τα επιτόκια και την διαχείριση του

¹⁰ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

πληθωρισμού είναι αναγκαία για την αποτροπή συγκέντρωσης του πλούτου στις υψηλότερες εισοδηματικές ομάδες.

Σήμερα, γίνεται αντιληπτό ότι η εποχή που οι ιδέες του Kuznets είχαν μεγάλη απήχηση στους θεωρητικούς και ακαδημαϊκούς κύκλους έχει παρέλθει καθώς η σημερινή κρίση φέρνει στην επιφάνεια ερωτηματικά που δύσκολα μπορούν να βρουν απάντηση στη θεωρία του. Αυτός είναι ο λόγος που εντείνονται οι θεωρητικοί προβληματισμοί σχετικά με τη εφαρμογή των υποθέσεων του στις σύγχρονες οικονομίες που διαφέρουν πολύ από εκείνες της εποχής του.

Σύμφωνα με τον Piketty (2014) οι οικονομολόγοι μέχρι τις ημέρες μας αδιαφορούσαν για τη διανομή του πλούτου επειδή, πρώτον, λάμβαναν περισσότερο υπόψη τους την αισιόδοξη υπόθεση του Kuznets για τα οφέλη της οικονομικής μεγέθυνσης μακροχρόνια, και δεύτερον, επειδή έδειχναν υπέρμετρο ενθουσιασμό για απλοϊκά μαθηματικά μοντέλα. Ο Γάλλος οικονομολόγος εισάγει στην θεωρία του μία κεντρική ανισότητα που κατά την γνώμη του διατρέχει την σχέση της απόδοσης του κεφαλαίου (Return) με την οικονομική μεγέθυνση (Growth), καταλήγοντας πως η πρώτη μεταβλητή είναι πάντα μεγαλύτερη από την δεύτερη, οδηγώντας την οικονομία σε αυξανόμενη ανισότητα. Ουσιαστικά, η ανισότητά εξηγεί γιατί οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι γρηγορότερα και περισσότερο σε σχέση με όλα τα υπόλοιπα μέλη μιας κοινωνίας από την οικονομική μεγέθυνση¹¹. Στον πυρήνα αυτής της θεώρησης, του συσσωρευμένου πλεονάσματος, βρίσκεται η βασική μαρξική ιδέα της υπεραξίας, όπου οι εργάτες παράγουν μεγαλύτερη αξία από αυτή του απαιτείται ως κόστος για την παραγωγή ενός αγαθού, συνεπώς αυτή η συσσώρευση από την αξία που «περισεύει» και οδηγεί στην ανισότητα προέρχεται από την εκμετάλλευση στην σχέση του/της εργοδότη/τριας με τον/την εργαζόμενο/η, ένα θεμέλιο στοιχείο του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής (Baran & Sweezy, 1966). Άρα, οι εισοδηματικές ανισότητες της εποχής μας και ο τρόπος οικονομικής μεγέθυνσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταβλητές, προϊόντα του προτύπου κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης και καθ' όλα εγγεγραμμένα στο πλαίσιο των εργασιακών του σχέσεων. Οι βασικές προβληματικές για την διανομή του εισοδήματος που εντοπίζονται από την παραπάνω θεώρηση είναι οι εξής (Pollin, 2000):

Η μαρξική προβληματική, η οποία εστιάζει την διεύρυνση του εφεδρικού στρατού εργασίας. Όπως θα δούμε και στην συνέχεια η προσφορά εργασίας από τις αναπτυσσόμενες χώρες ήταν τόσο μεγάλη (κυρίως στην Νοτιοανατολική Ασία), ώστε η εργατική τάξη του λεγόμενου Δυτικού κόσμου να δεχθεί ισχυρό πλήγμα στην διαπραγματευτική της ισχύ με τους κεφαλαιούχους, αφού η μεταφορά της παραγωγής σε άλλες χώρες ήταν πολύ εύκολη (παγκοσμιοποιημένη οικονομία) και είχε μικρότερο εργατικό κόστος. Εκτός από την ανεργία, μεγάλο πλήγμα δέχθηκαν και οι μισθολογικές απολαβές της εργατικής τάξης των αναπτυγμένων οικονομιών, για τους ίδιους λόγους.

Η Κεϋνσιανή προβληματική, κατά την οποία η υψηλή ρευστότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί στην παγκοσμιοποιημένη εποχής μας, είναι επιρρεπής σε εξάρσεις κερδοσκοπίας και αστάθειας. Η χρηματοπιστωτική αστάθεια με την σειρά της συχνά μεταφέρεται στην πραγματική οικονομία, δημιουργώντας σοβαρές κυκλικές μεταβολές στα εισοδήματα και την απασχόληση. Επιπλέον, η δυνατότητα κρατικής παρέμβασης για την αντιμετώπιση αυτών των ασταθειών μικραίνει όσο μεγαλώνει η ρευστότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών και διευρύνονται τα όρια επέκτασης της.

Η προβληματική του Polanyi, αφορά την ικανότητα των μη αγοραίων δυνάμεων να προκαλέσουν κανόνες κοινωνικής αλληλεγγύης που μπορούν να χρησιμεύσουν ως αντίβαρο στις ανταγωνιστικές επιταγές της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Ως ένα τέτοιος

¹¹ Ο Piketty εξηγεί επίσης στο βιβλίο του ότι η χρηματοοικονομική κρίση δεν φαίνεται να έχει κάποια επίδραση στην διαθρωτική άνοδο των ανισοτήτων.

μηχανισμός κοινωνικής αλληλεγγύης δημιουργήθηκε η κρατικός καπιταλισμός της μεταπολεμικής εποχής, αλλά η αυξανόμενη εξουσία των κεφαλαιούχων στις αγορές εργασίας και η ισχυροποίηση τους στις χρηματοπιστωτικές αγορές, ανέδειξαν μία νέα πολιτική δυναμική. Οι εργαζόμενοι και η μη πλούσιοι γενικότερα, ευνοούν περισσότερο τις διάφορες μορφές κοινωνικής προστασίας. Αλλά οι κεφαλαιούχοι και οι επιχειρηματίες, οι οποίοι προτιμούν λιγότερη κοινωνική προστασία, απολαμβάνουν αυξημένη πολιτική δύναμη που ρέει από την ενισχυμένη θέση τους στις αγορές εργασίας και των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Συνεπώς, το πώς επηρεάζεται η ανισότητα και η φτώχεια από την οικονομική μεγέθυνση θα πρέπει να επανεξεταστεί στην σημερινή συγκυρία, καθώς τα θετικά οφέλη, όπως η νεοκλασική θεωρία προέβλεπε, φαίνεται να τίθενται υπό σοβαρή αμφισβήτηση. Οι τρεις υπό μελέτη δείκτες φαίνεται να βρίσκονται στην πιο κεντρική θέση σε ό,τι αφορά την σύγχρονη θεωρητική και ερευνητική δραστηριότητα στον χώρο της οικονομικής επιστήμης, αφού στο λεγόμενο GIP triangle (Growth – Poverty – Inequality), η μία μεταβλητή φαίνεται να καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις επιπτώσεις που υφίστανται οι δύο άλλες (Zaman & Khilji, 2013). Δύο είναι τα σημαντικότερα δεδομένα που ανακύπτουν από τη μελέτη της σχέσης του τριγώνου GIP που θα πρέπει να βάλουμε στο μικροσκόπιο αυτής της ανάλυσης. Το πρώτο είναι πως η οικονομική μεγέθυνση επιδρά αρνητικά ή θετικά στη φτώχεια και την ανισότητα αναλόγως το θεσμικό υπόβαθρο των οικονομιών που λαμβάνει χώρα. Το δεύτερο, που τίθεται προς διερεύνηση συναρτήσει του πρώτου, είναι πως η οικονομική μεγέθυνση φαίνεται να έχει θετική επίδραση στην φτώχεια και την ανισότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες και αρνητική στις αναπτυγμένες χώρες.

Παρατηρώντας πιο προσεκτικά την γεωγραφική προσέγγιση των ερευνών θα διακρίνουμε πως όταν καταλήγουμε στις ευεργετικές συνέπειες¹² της οικονομικής μεγέθυνσης και της αύξησης του εισοδήματος μιλάμε κυρίως για αναπτυσσόμενες οικονομίες που βρίσκονται ως επί το πλείστον στην Ανατολική και Νότια Ασία¹³ (Perera & Lee, 2013)¹⁴ ή την Αφρικανική ήπειρο (Fosu, 2015)¹⁵. Όπως φαίνεται από τον δείκτη σημαντικό για την οικονομική μεγέθυνση («ξένες επενδύσεις», FDI) σε μία άλλη ανερχόμενη οικονομία, αυτή της Τουρκίας, τα τελευταία χρόνια η σχέση μεγέθυνσης-

¹² Ένας άλλος τρόπος μέτρησης της ωφέλειας των φτωχών από την οικονομική μεγέθυνση προτείνεται από τους Zaman & Khilji (2013) οι οποίοι καθορίζουν την ωφέλεια για τους φτωχούς, ως την ποσοστιαία ωφέλεια τους σε σχέση με εκείνη των μη φτωχών. Για την ίδια εργαλειοτική οπτική βλέπε επίσης Son (2004).

¹³ Εδώ θα πρέπει αν σημειωθεί πως οι περισσότερες έρευνες που μελετούν την συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, συμπεριλαμβάνουν στα δεδομένα και τα αποτελέσματα τους δύο χώρες με τεράστιο πληθυσμό, τις Κίνα και Ινδία με 38% ποσοστό στον παγκόσμιο πληθυσμό, οι οποίες ανήκουν στις λεγόμενες χώρες BRIC δηλαδή, στις αναδύμενες οικονομικές δυνάμεις, και επηρεάζουν όπως είναι λογικό σε μεγάλο βαθμό την πορεία της γεωγραφικής περιοχής υπό μελέτη. Επίσης όταν αναφερόμαστε στους μεγάλους ρυθμούς ανάπτυξης της Κίνας δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει πως ακόμα στα ενδότερα της χώρας υπάρχει τεράστια γεωγραφική ανισότητα που χαρακτηρίζεται από αύξηση 50% μέσα σε 10 χρόνια (1991-2001) (Wade, 2004). Αυτή η ανισότητα καταγράφεται και σε γενικότερους δείκτες, και για την Ινδία, όπου σημειώνεται πως μεταξύ του 1980 και του 1992 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε από US\$972 σε US\$1493 με ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 3.58% ενώ την ίδια στιγμή της Ινδίας με 3.12% (US\$882 σε US\$1282). Η ανισότητα όμως στην Κίνα αυξήθηκε από 32.00 σε 38.00 σύμφωνα με τον συντελεστή Gini. Αντιθέτως στην Ινδία παρέμεινε σταθερός στο 32.00.

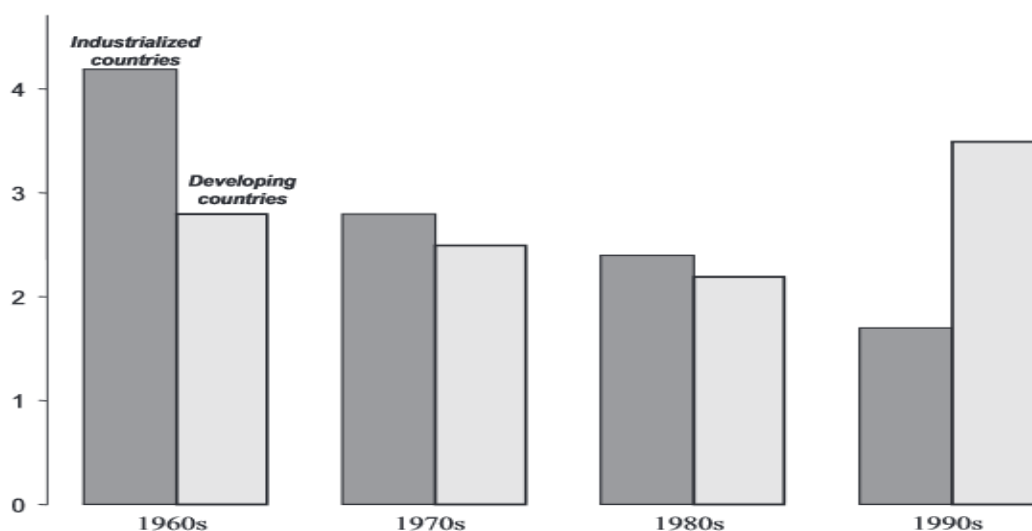
¹⁴ Η έρευνα αφορά τις εξής χώρες, χωρισμένες σε 2 γεωγραφικές κατηγορίες Νότια και Ανατολική Ασία αντίστοιχα : Bangladesh, India Pakistan, Sri Lanka και China, Indonesia, Malaysia, Philippines, Thailand.

¹⁵ Η έρευνα αφορά τις εξής χώρες: Burkina Faso, Burundi, Cameroon, CAR, Co`te d'Ivoire, Ethiopia, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Kenya, Lesotho, Madagascar, Mali, Mauritania, Mozambique, Niger, Nigeria, Senegal, South Africa, Swaziland, Tanzania, Uganda, Zambia.

φτώχειας, φαίνεται να είναι θετική, ποσοτικά μικρή μεν, στατιστικά σημαντική δε (Ucal, Haug, & Bilgin, 2016). Μία ακόμη έρευνα αυτή την φορά στην Ανατολική Ασία, δείχνει ότι το ποσοστό των ανθρώπων που ζούσε με λιγότερο από \$1.25 ανά ημέρα βρισκόταν το 2005 σε τοπικό ποσοστό 16,8% όταν το 1990 πάνω από τους μισούς πολίτες (54,7%) ζούσαν σε αυτές τις άθλιες συνθήκες¹⁶ (Perera & Lee, 2013).

Αντιθέτως όταν μιλάμε για τις ώριμες καπιταλιστικές οικονομίες των ανεπτυγμένων χωρών οι επιπτώσεις της μεγέθυνσης στην ανισότητα είναι τεράστιες. Οι αγγλοσαξονικές χώρες, εξαιρώντας τον Καναδά και με πρώτη από όλες τις Η.Π.Α, τα τελευταία 20-30 χρόνια έχουν βιώσει τρομακτικές αλλαγές σχετικά με την ανισότητα του εισοδήματος. Από το 1979 έως το 1997 στις Η.Π.Α το 1% των οικογενειών απολάμβαναν, καθαρό, εισόδημα αυξημένο κατά 160%, ενώ την ίδια στιγμή οι οικογένειες της μέσης τάξης αυξημένο μόλις κατά 10% (Wade, 2004). Στο Διάγραμμα Δ.Ι.2, φαίνεται διαγραμματικά το ποσοστό μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες και τις αναπτυγμένες χώρες από το 1960 έως και την δεκαετία του 1990, δεκαετία στην οποία ο ρυθμός μεγέθυνσης των αναπτυσσόμενων οικονομιών, λόγω της απελευθέρωσης, σχεδόν διπλασιάζεται σε σχέση με τις ώριμες εκβιομηχανοποιημένες οικονομίες.

Διάγραμμα Δ.Ι.2.: Το ποσοστό μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες και τις αναπτυγμένες χώρες, 1960-2000

Πηγή: Dollar, 2005

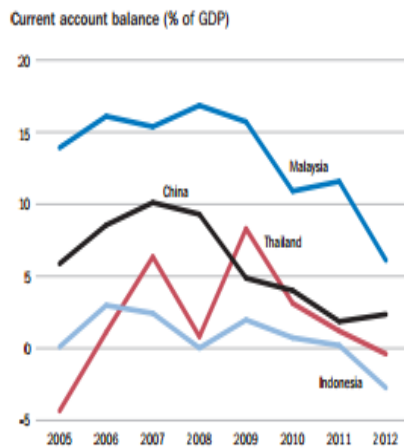
Προς ενίσχυση του παραπάνω γεωγραφικού διαχωρισμού έρχεται η ετήσια αναφορά της Παγκόσμιας Τράπεζας, που μας πληροφορεί πως οι οικονομίες της Νοτιοανατολικής Ασίας και του Ειρηνικού σημειώνουν οικονομική μεγέθυνση η οποία, τα τελευταία χρόνια, διακρίνεται από πτωτικούς ρυθμούς. Στην Μέση Ανατολή και την Βόρειο Αφρική δεν υπάρχει μία σταθερή τάση που να αντιπροσωπεύει τη συνολική πορεία της οικονομικής μεγέθυνσης, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες της υποσαχάρειας Αφρικής η μεγέθυνση είναι

¹⁶ Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί το 85% αυτής της μείωσης οφειλόταν μόνο στον πληθυσμό της Κίνας.

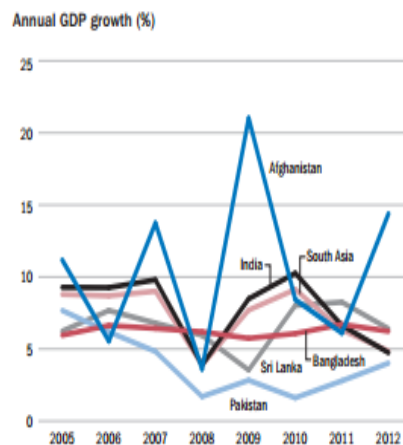
σταθερή για πάνω από μία δεκαετία. Η Ευρώπη και η Κεντρική Ασία, μαζί με την Λατινική Αμερική και την Καραϊβική είναι οι περιοχές που η μεγέθυνση έχει μειωθεί δραστικά τα τελευταία χρόνια. (World Bank, 2014).

Διάγραμμα Δ.1.3.: Οικονομική μεγέθυνση κατά γεωγραφική περιοχή

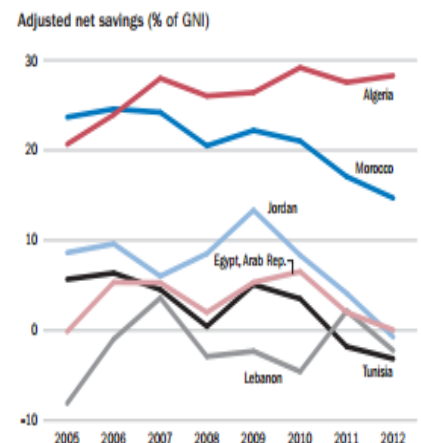
East Asia & Pacific

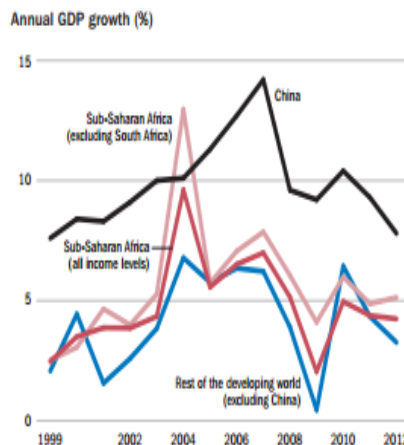
South Asia

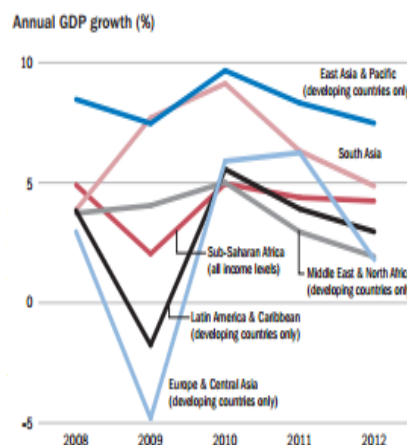
Middle East and North Africa:

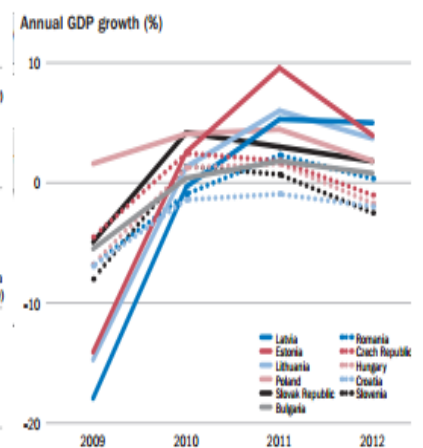
Sub-Saharan Africa

Latin America and the Caribbean

Europe and Central Asia

Πηγή: World Bank, 2014

Η έρευνα του Fosu (2015) δείχνει πως η παραπάνω υπόθεση φαίνεται να ισχύει, αν και όπως διαπιστώνει ο ίδιος, ευλόγως μπορεί να προκύψουν ορισμένες διαφοροποιήσεις. Πράγματι στην Ανατολική Ασία και τις χώρες του Ειρηνικού η θεαματική οικονομική μεγέθυνση που σημειώθηκε φαίνεται να οδήγησε στη μείωση της φτώχειας. Αντίθετα, στην Νότια Ασία η επίσης υψηλή ανάπτυξη του ΑΕΠ δεν συνοδεύτηκε από μεγάλες μειώσεις στην φτώχεια παραμόνο επηρεάζοντας σχετικά μικρά ποσοστά.

Ένας ακόμη σημαντικός διαχωρισμός που θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη μας εισάγεται από τον Fischer στην έρευνα του *The Evolution of Inequality after Trade Liberalization* (2001) στην οποία σημειώνει πως οι χώρες με μεγάλη προσφορά εκτάσεων γης (land -abundant) έζησαν την αύξηση της ανισότητας την περίοδο της φιλελευθεροποίησης ενώ εκείνες με μεγάλη προσφορά εργασίας έζησαν τα αντίθετα αποτελέσματα. Στην πρώτη περίπτωση αναφέρεται στις χώρες της Λατινικής Αμερικής ενώ στην δεύτερη στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας. Ο Fischer εξηγεί πως οι διαφορές των επιπτώσεων της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου στις δύο χώρες σχετίζεται με το αν οι χώρες αυτές είναι ήδη πλούσιες ή φτωχές σε όρους φυσικών πόρων (Fischer, 2001). Εξίσου ενδιαφέροντα ευρήματα μας προσφέρει η έρευνα των Zaman & Khilji για το τρίγωνο GIP στο Πακιστάν, όπου η οικονομική μεγάλυνση θεωρείται απαραίτητος, και πολλές φορές ο σημαντικότερος, παράγοντας για την μείωση της φτώχειας αρκεί η οικονομική μεγέθυνση να κατευθύνεται μέσω συγκεκριμένων πολιτικών προς τους φτωχούς (pro-poor growth), δίνοντας τους την ευκαρία να επωφεληθούν (2013).

Η συνεχής αύξηση του εισοδήματος μπορεί να επηρεάσει την ανισότητα μέσα από διάφορες άλλες διαδικασίες σχετικές με την οικονομία της αγοράς (Jaumotte, Lall, & Parageorgiou, 2013). Μία από αυτές είναι η τεχνολογική αλλαγή. Στον βαθμό που η οικονομική μεγέθυνση οδηγείται από την τεχνολογική πρόοδο, εξαρτώμενη είτε από τις δεξιότητες είτε όχι, η ανισότητα μπορεί να αυξομειωθεί αντιστοίχως. Μία δεύτερη διαδικασία αφορά την ικανότητα ενός κράτους να επιβάλλει νόμους και ρυθμίσεις, καταφέρνοντας να αυξήσει τα έσοδα από τους φόρους και να εφαρμόσει μία αποτελεσματική πολιτική σε ό, τι αφορά τη δημόσια εκπαίδευση και τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, επηρεάζοντας την ανισότητα θετικά ως προς την παροχή τέτοιου είδους κοινωνικών υπηρεσιών.

Οι πρώτες μελέτες που αφορούσαν τη σχέση ανισότητας και μεγέθυνσης ήταν ευρέως βασισμένες στη μέθοδο των παλινδρομήσεων με δεδομένα σε δι-εθνικό επίπεδο. Η χρήση της μεθόδου αυτής σε διάφορες άλλες έρευνες (Milanovic, 2000· Ahluwalia, 1976) κατέληξε πως η σχέση μεταξύ εισοδήματος και ανισότητας έχει την μορφή ενός ανεστραμμένου U, υποστηρίζοντας πως η ανισότητα είναι μεγαλύτερη στις χώρες με μέσο εισόδημα. Αν και η τάση να ερμηνεύεται αυτή η σχέση ως αιτιακή ήταν διαδεδομένη, μετέπειτα έρευνες που ενσωμάτωναν σταθερά εθνικά δεδομένα στο πλαίσιο της ανάλυσης πινάκων δι-εθνικών δεδομένων, έδειξαν ότι δεν ανιχνεύεται κάπου είδους σημαντική μη γραμμική επίδραση της εισοδηματικής μεγέθυνσης στην ανισότητα (Deininger & Squire, 1998· Easterly, 1999).

Η μελέτη των Dollar & Kraay (2002), κατέληξε στο ότι η οικονομική μεγέθυνση μειώνει την φτώχεια με το να αυξάνει το εισόδημα του πιο φτωχού πεμπτημορίου τόσο όσο αυξάνεται και το μέσο εισόδημα του συνολικού πληθυσμού. Ωστόσο, ενώ οι παραπάνω μελέτες ασχολούνται με σταθερά εθνικά δεδομένα, αλλαγές στο εθνικό εισόδημα δεν υπολογίζονται, αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο πιθανών εναλλακτικών ερμηνειών.

Από την άλλη πλευρά ένα μεγάλο μέρος της σχετικής έρευνας επικεντρώνεται στην αντίστροφη αιτιακή σχέση από την ανισότητα στην μεγέθυνση. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένες μελέτες καταλήγουν πως η ανισότητα αποτελεί τροχοπέδη για τη μεγέθυνση, αφού δημιουργεί αντικίνητρα ώστε οι πολιτικά ισχυρές ομάδες πίεσης να επενδύσουν στην δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου, προκαλώντας υπό-ανάπτυξη (Galor, Moav, & Vollrath, 2009· Easterly, 2007), ενώ άλλες τονίζουν την θετική επίδραση της ανισότητας στην μεγέθυνση (Forbes, 2000).

Συνοψίζοντας, η εφαρμοσμένη έρευνα, ειδικά της τελευταίας τριακονταετίας δεν φαίνεται να συμφωνεί με την υπόθεση του Kuznets για την θετική σχέση της οικονομικής μεγέθυνσης και της διανομής.

1.5. Οι Επιδράσεις της Διανομής του Εισοδήματος στην Οικονομική Μεγέθυνση

Θέτοντας σε αυτό το σημείο το ερώτημα αντίστροφα από την προηγούμενη ενότητα, θα πρέπει να αναρωτηθούμε γιατί ορισμένα επίπεδα ανισότητας ενισχύουν την οικονομική μεγέθυνση. Η ανισότητα είναι ο μοχλός με τον οποίο ενεργοποιούνται τα κίνητρα των ατόμων ώστε να επιδοθούν σε οικονομικές δραστηριότητες από τις οποίες περιμένουν υψηλά οφέλη, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα το κόστος της αποτυχίας. Είναι λοιπόν, στο παρών κοινωνικοοικονομικό σύστημα, η κινητήρια δύναμη προς την αύξηση του ορίου παραγωγικότητας, δηλαδή την αύξηση του εισοδήματος του, δηλαδή την οικονομική μεγέθυνση.

Στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς, στο οποίο προκρίνεται η οικονομική μεγέθυνση, υπάρχουν εσωτερικές ασυνέπειες που δημιουργούν προβλήματα στην επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης. Τέτοιες ασυνέπειες χαρακτηρίζονται οι λεγόμενες «αποτυχίες της αγοράς», δηλαδή καταστάσεις όπου η ελεύθερη αγορά δεν κατάφερε να κατανείμει τους περιορισμένους πόρους αποδοτικά. Η ανισότητα λοιπόν, μπορεί να επηρεάσει την οικονομική μεγέθυνση όταν η αγορά αποτυγχάνει με τον εξής τρόπο: η μείωση της πιστοληπτικής ικανότητας από ιδιώτες και οργανισμούς, λόγω έλλειψη σωστής πληροφόρησης, μπορεί να προκαλέσει αύξηση των επιτοκίων από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα λόγω έλλειψης φερεγγυότητας. Αυτή η αύξηση είναι πολύ πιθανό να αποθαρρύνει μελλοντικούς επενδυτές με περιορισμένο κεφάλαιο να προβούν σε επενδυτικές ενέργειες, αφού τα υψηλά διαμορφωμένα επιτόκια καθιστούν την επένδυση επιζήμια ή υψηλού ρίσκου, με αποτέλεσμα να μένουν ανενεργοί (δηλαδή να μην έχουν κίνητρο να επενδύσουν). Η αναποτελεσματική κατανομή των πόρων σε αυτή την περίπτωση, που δεν επιτρέπει στο ένα, το περισσότερο φτωχό, άκρο της ανισότητας να επενδύσει και να αυξήσει το εισόδημα του από την επιχειρηματική δραστηριότητα, μειώνοντας έτσι την ανισότητα, επηρεάζει και την οικονομική μεγέθυνση, όπου οι επενδύσεις συνεχίζουν να αποτελούν παίγνιο για τους οικονομικά δυνατότερους, αφού η συνεισφορά των οικονομικά ασθενέστερων είναι μικρή και ο ρυθμός μεγέθυνσης επηρεάζεται αρνητικά (Aghion, Eve & García-Peñalosa, 1999· Benabou, 1996). Ακόμη όμως και σε περιπτώσεις όπου η αγοράς λειτουργούν επιτυχώς και η κατανομή των πόρων είναι αποδοτική, μπορεί η διανομή να επηρεάσει την μεγέθυνση μέσω της μείωσης της ζήτησης.

Όπως εύστοχα θα διέκρινε κάθε Κεϋνσιανός παρατηρητής, τα κίνητρα των επενδύσεων μπορεί να μειωθούν λόγω της μείωσης της συνολικής ζήτησης, αφού μεγάλα ποσοστά ανισότητας (και χωρίς τις αποτυχίες της αγοράς) είναι πιθανό να αποθαρρύνουν επενδύσεις σε αγαθά και υπηρεσίες όπου οι λιγότερο φτωχοί θα αποφύγουν να στρέψουν την αγοραστική τους δύναμη. Αυτή η συνθήκη μπορεί να επηρεάσει αρνητικά και τα δύο άκρα της ανισότητας για περαιτέρω επενδύσεις, αύξηση του εισοδήματος και άρα οικονομική μεγέθυνση. Στην πραγματικότητα σε αυτές τις περιπτώσεις η ανισότητα αφορά κυρίως

ανισότητα κατοχής χρηματοπιστωτικού πλούτου και κεφαλαιουχικής αξίας παρά ένα γενικό επίπεδο ανισότητας¹⁷.

Επίσης παράγοντας αποσταθεροποίησης του χρηματοοικονομικού συστήματος είναι αδιαμφισβήτητα για τον Piketty η άνοδος των εισοδηματικών ανισοτήτων, καθώς αυτή μειώνει μελλοντικά την αγοραστική δύναμη των πιο φτωχών στρωμάτων με αποτέλεσμα να ενισχύεται η τάση αυξανόμενου δανεισμού, ιδιαίτερα τα τελευταία είκοσι χρόνια, όπου οι κανόνες και τα κριτήρια δανειοδότησης ήταν πολύ ελαστικά και οδηγούσαν, όπως αποδείχθηκε, σε φούσκες (2014).

Η πολιτική αστάθεια σε συνδυασμό με την αναποτελεσματική δημόσια πολιτική η οποία αδυνατεί να κατευθύνει τα οφέλη της μεγέθυνσης υπέρ των φτωχών αποτελούν παράγοντες που επίσης είναι ανασταλτικοί ως προς την οικονομική ανάπτυξη. Οι δημόσιες δαπάνες όπου δεν καταφέρνουν να φανούν χρήσιμες για τους λιγότερο φτωχούς, κυρίως σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση, αποτελούν μαζί με την ανισότητα, που παραμένει υψηλή από αυτή την ανεπάρκεια, τροχοπέδη για την οικονομική μεγέθυνση αφού η συνολική συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου είναι επίσης μειούμενη. Όσο λοιπόν η αναδιανομή είναι ισχνή και οι κρατικές δαπάνες δεν καλύπτουν αυτή την ανεπάρκεια η ανισότητα θα αναστέλλει τους υψηλούς δείκτες οικονομικής μεγέθυνσης. Επιπροσθέτως, η γενικότερη κοινωνική σύγκρουση και πολιτική κρίση σε τόπους με μεγάλη ανισότητα ζημιώνει την μεγέθυνση. Είναι απολύτως εύλογο πως όσοι κατέχουν περισσότερο πλούτο επηρεάζουν δυσανάλογα περισσότερο τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων σε πολιτικό επίπεδο σχετικά με την αναδιανομή, εν συγκρίσει με τον μέσο ψηφοφόρο που αναζητεί ευνοϊκότερη φορολογία για εκείνον και υψηλότερη για όσους επωφελούνται της μεγέθυνσης.

Όταν εμφανίζονται κρίσεις και μεγάλη ανισότητα επόμενη είναι και η μείωση της ασφάλειας των τίτλων ιδιοκτησίας. Η εξάρτηση των επενδύσεων από τους ισχυρούς τίτλους ιδιοκτησίας είναι δεδομένη προϋπόθεση για την διανομή των ωφελειών της ανάπτυξης και όπου οι τίτλοι αυτοί δεν είναι κραταιοί, η μεγέθυνση μειώνεται, αφού το επιχειρηματικό περιβάλλον θεωρείται ασταθές και επικίνδυνο ως προς την ανταπόδοση οφέλους προς το ρίσκο των επενδύσεων. Όπως μας πληροφορεί ο πίνακας οικονομικής ελευθερίας (Index Of Economic Freedom, 2016), οι χώρες με τις περισσότερο ελεύθερες αγορές είναι αυτές όπου τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι επίσης πολύ ισχυρά. Το Χονγκ Κονγκ, η Σιγκαπούρη, η Νέα Ζηλανδία, η Ελβετία και η Αυστραλία είναι οι πέντε πρώτες χώρες του πίνακα αυτού, οι οποίες απολαμβάνουν συνάμα και υψηλούς δείκτες ασφάλειας τίτλων ιδιοκτησίας (90, 90, 95, 90, 90/100 αντιστοίχως).

Η διανομή και ο τρόπος που επηρεάζει την οικονομική μεγέθυνσή λοιπόν, δεν μπορούμε να πούμε πως έχει έναν σαφή προσανατολισμό, καθώς φαίνεται να αποκλίνει από σταθερές εκτιμήσεις αναλόγως τον τόπο και τον χρόνο. Όπως, εύστοχα φαίνεται να, διαπιστώνει ο Barro (2000) η ανισότητα στις αναπτυγμένες χώρες με υψηλό εισόδημα σχετίζεται με υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης, ενώ από την άλλη πλευρά

¹⁷ Αν και έρευνες που ασχολήθηκαν με την κατοχή άλλων περιουσιακών στοιχείων, όπως η εκπαίδευση και η κατοχή γης, κατέληξαν επίσης στο συμπέρασμα πως η ανισότητα, και σε αυτούς τους τομείς, επηρεάζει αρνητικά την μεγέθυνση. Για περισσότερα βλ επίσης Carter & Coles, 1998· Birdshall & London, 1997

κάτω από ένα συγκεκριμένο επίπεδο εισοδήματος¹⁸ υψηλότερη εισοδηματική ανισότητα σχετίζεται με μικρότερη μεγέθυνση.

¹⁸ Στην έρευνα ορίζεται ως \$2000 U.S.1985 ή περίπου U.S.\$3200 U.S. 2000.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Οικονομική Μεγέθυνση: οι σύγχρονες τάσεις

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρείται μια ανασκόπηση της πορείας της παγκόσμιας οικονομίας σχετικά με τα αποτελέσματα της οικονομικής μεγέθυνσης, ώστε στη συνέχεια μία εστιασμένη σε Ε.Ε. και Ελλάδα περιοδολόγηση να αναδείξει τις σύγχρονες τάσεις που προκύπτουν αναφορικά με το βασικό ερώτημα της εργασίας. Σε αναλυτικούς όρους, σε πρώτη φάση μελετάται η παραγωγή, εστιάζοντας στις ανομοιομορφίες του ετήσιου ρυθμού αύξησης της παγκόσμιας οικονομίας και τις γενικότερες διακυμάνσεις του τα τελευταία χρόνια, οι οποίες οδήγησαν, μέσα από την παγκοσμιοποιημένη πλέον αγορά, την παραγωγή σε τόπους όπου όπου το συνολικό κόστος παραγωγής είναι μικρότερο, άρα οι πιθανότητες κερδοφορίας μεγαλύτερες. Έτσι καταγράφονται οι συνθήκες που διαμορφώνονται μέσα από τις παραπάνω ανισορροπίες και οδηγούν στους καθοδικούς ρυθμούς της ενεργούς ζήτησης, συναρτήσει και της οικονομικής αστάθειας από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, με την Ελλάδα να βρίσκει τους οικονομικούς τομείς της βαθέως ζημιωμένους.

Μετά την σύντομη αυτή παρουσίαση, περνάμε στην ελληνική οικονομία των ημερών μας, η οποία φαίνεται να πλήττεται βαρέως και να συνεπαίρνεται από το γενικότερο κλίμα λιτότητας αλλά και λόγω των δομικών της δυσλειτουργιών σε θεσμικό επίπεδο. Ακολουθώντας της παρουσίασης των αποτελεσμάτων της ελληνικής οικονομίας τον τελευταίο χρόνο και τη εξάρτησή τους από το ασταθές και αβέβαιο πολιτικό σκηνικό, στο επίκεντρο τοποθετείται η επι σειρά ετών αδυναμία και αναβλητικότητα της ελληνικής πολιτικής εξουσίας να προβεί σε μεταρρυθμίσεις και αναδιαρθρώσεις στον δημόσιο τομέα και ορθότερη φορολογική πολιτική και συλλογή εσόδων στον ιδιωτικό, σε συνδυασμό με εθνικές αποφάσεις, όπως για παράδειγμα αυτή της ένταξης της Ελλάδα στην Ο.Ν.Ε. το 2001, που οδήγησαν την ελληνική οικονομία στην εξάρτηση της από ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τις κεντρικές ρυθμίσεις της Ε.Κ.Τ για οικονομίες με μεγάλες μεταξύ τους αποκλίσεις και διαφοροποιήσεις. Οι γενεσιουργές αιτίες της ελληνικής κρίσης αφορούν πρωτίτως ενδογενή προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και πολιτικής και δευτερευόντως, τη στάση των εταίρων της Ελλάδας πριν και μετά την είσοδο της στον μηχανισμό στήριξης.

Τέλος, η εικόνα της αυξανόμενης κατανάλωσης την τελευταία τετρακονταετία, δοκιμάζεται σθεναρά από το 2007 και μετά σημειώνοντας αρνητικές τιμές δυσχεραίνοντας έτσι και την θέση την Ελλάδα. Καθίσταται ξεκάθαρο πως η συνολική παγκόσμια πορεία, ακόμα και τα χρόνια των θετικών ρυθμών ανάπτυξης για τον υπόλοιπο κόσμο, έχει μεγάλη απόκλιση από την γενική τάση της Ε.Ε. και ακόμα μεγαλύτερη από εκείνη της χώρα μας, γεγονός που εγείρει ακόμη πιο βαθιές τομές στην αναζήτηση των προβληματικών διαδικασιών της οικονομίας και των προτάσεων προς λύση τους.

2.1. Παγκόσμια Οικονομία και Διακυμάνσεις της Παραγωγής

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα Π.Π.1 που μας δίνουν τα United Nations (National Accounts Statistics, 1970-2013), η παγκόσμια οικονομία από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 εισέρχεται σε μια περίοδο εντεινόμενης αστάθειας και ήπιας βελτίωσης της οικονομικής ευημερίας. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της παγκόσμιας παραγωγής από το 1970 έως το 2013 ανέρχεται στο 2,9%. Η μακροχρόνια αυτή τάση δεν είναι ομοιόμορφη στο χώρο και στο χρόνο.

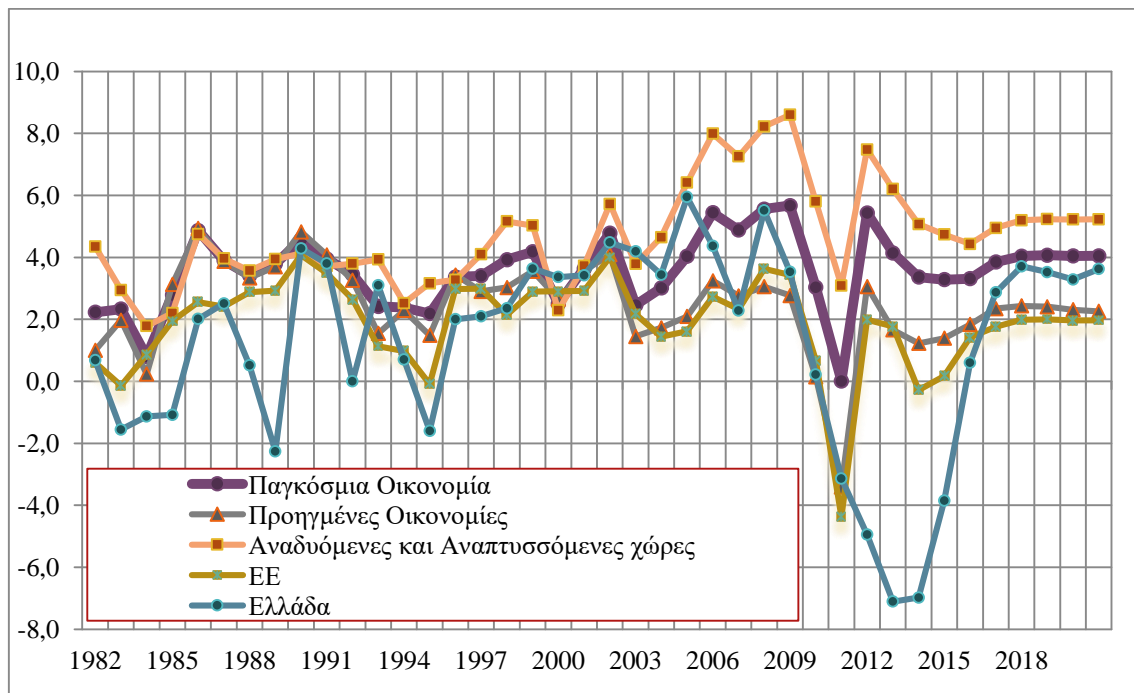
Πίνακας Π.Π.1: Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας 1970-2013, (σταθερές τιμές)

1970-2013	Παγκόσμια Οικονομία	Κίνα*	Ιαπωνία	ΗΠΑ	Δυτική Ευρώπη	Γερμανία	Ελλάδα
Γεωργία, Θήρα, Δασοκομία, Αλιεία	2,4	4,1	-0,4	3,0	1,15	0,33	-0,18
Μεταλλεία, Μεταποίηση, Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	2,9	10,9	2,9	2,1	1,67	1,44	1,52
Μεταποίηση*	3,1	11,6	3,0	2,4	1,72	1,54	1,07
Κατασκευές	1,4	9,7	0,2	0,4	0,11	-0,30	0,02
Εμπόριο, Εστιατόρια, Ξενοδοχεία	3,4	10,0	3,7	3,4	2,28	2,08	2,36
Μεταφορές, Αποθήκευση, Επικοινωνίες	3,8	8,8	2,6	3,8	3,23	3,12	5,36
Άλλες δραστηριότητες	2,9	10,3	3,0	2,3	2,49	2,74	2,45
Σύνολο	2,8	9,3	2,1	2,5	1,8	1,6	1,8

Πηγή: United Nations, National Accounts Statistics. Επεξεργασία δική μου.

Εξετάζοντας τις διακυμάνσεις του ΑΕΠ στο χρόνο (βλ. Διάγραμμα Δ.Π.1), είναι εμφανές ότι σημειώνεται μια απότομη κάμψη στο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ το έτος 2008 λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης. Από τις αρνητικές επιδράσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης δεν κατάφεραν να ξεφύγουν ούτε οι ταχύτατα αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Κίνα, αλλά ούτε και ανεπτυγμένες οικονομίες, όπως οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία, με αρνητικό πρωταγωνιστή να αναδεικνύεται για μια ακόμη φορά η ελληνική οικονομία, κατακτώντας το ρεκόρ χειρότερης επίδοσης (βλ. Διάγραμμα Δ.Π.1).

Δ.Π.1. Μεταβολές Πραγματικού ΑΕΠ

Πηγή: IFM, World Economic Outlook Data, April, 2015. Επεξεργασία δική μου.

Εξετάζοντας τις διακυμάνσεις του ΑΕΠ στο χώρο παρατηρούμε τα εξής. Οι εκδηλώσεις άνισης ανάπτυξης στο χώρο κατά τη σύγχρονη περίοδο, όπως προκύπτει από τις πληροφορίες που μας δίνει ο Πίνακας Π.Π.1, ενδυναμώνουν τη σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου ανά κεφαλή μεταξύ γεωγραφικών περιοχών και εθνικών κρατών. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν κατά αρχήν μια θετική προοπτική σύγκλισης των οικονομιών, η οποία, όμως σε μια δεύτερη ανάγνωση, υποδεικνύει μια συνεχή κατάσταση στασιμότητας και υστέρησης της μεγέθυνσης των προηγμένων οικονομιών (2%) σε σύγκριση με το αναπτυξιακό άλμα που φαίνεται να επιτυγχάνουν κατά μέσο όρο την τρέχουσα περίοδο οι λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες (βλ. Πίνακες Π.Π.1, Π.Π.2 και Διάγραμμα Δ.Π.1). Ως αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων, οι παραγωγικές δραστηριότητες και οι συνεπακόλουθες θέσεις εργασίας, ιδιαίτερα στους παραδοσιακούς κλάδους της μεταποίησης, δείχνουν να "μετακινούνται" από τις προηγμένες καπιταλιστικές μητροπόλεις προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφερειακές οικονομίες. Η ανωτέρω διαδικασία συντελείται υπό την επίδραση μιας σειράς παραγόντων, όπως οι ευνοϊκότερες συνθήκες κόστους εργασίας και πρώτων υλών στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες ενισχύουν τις επιχειρηματικές προσδοκίες και ενδυναμώνουν τις προοπτικές κερδοφορίας και βιωσιμότητας των επιχειρήσεων σε ένα άκρως διεθνοποιημένο και εξόχως ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Πίνακας Π.Π.2: Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, 1970-2013 (σταθερές τιμές)												
Παγκόσμια Οικονομία							Δυτική Ευρώπη					
	1970-79	1980-89	1990-99	2000-09	2010-13	M.O.	1970-79	1980-89	1990-99	2000-09	2010-13	M.O.
Γεωργία, Θήρα, Δασοκομία, Αλιεία	2,1	2,8	1,9	2,7	2,6	2,4	2,3	2,1	0,5	1,5	-3,1	1,1
Μεταλλεία, Μεταποίηση, Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	4,0	2,4	2,4	2,5	4,0	2,9	2,6	1,3	1,3	0,7	3,8	1,7
Μεταποίηση*	3,9	2,7	2,0	3,5	4,6	3,1	2,5	1,4	1,2	0,8	4,5	1,7
Κατασκευές	2,0	1,7	0,7	1,1	1,7	1,4	0,7	0,3	0,0	-0,3	-0,1	0,1
Εμπόριο, Εστιατόρια, Ξενοδοχεία	4,5	3,3	3,5	2,7	3,1	3,4	3,2	2,3	2,5	1,8	0,9	2,3
Μεταφορές, Επικοινωνίες	4,4	3,5	3,6	3,9	3,2	3,8	3,3	3,0	4,0	3,2	2,0	3,2
Άλλες δραστηριότητες	3,9	3,2	2,4	2,5	2,1	2,9	4,1	2,7	2,5	1,3	1,1	2,5
Σύνολο	3,8	2,9	2,5	2,5	2,8	2,9	3,2	2,1	2,2	1,3	1,6	2,1
Κίνα*							Ιαπωνία					
Γεωργία, Θήρα, Δασοκομία, Αλιεία	2,5	5,4	4,3	4,0	4,3	4,1	0,7	0,5	-1,5	-1,5	0,7	-0,4
Μεταλλεία, Μεταποίηση, Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	9,1	10,6	13,3	11,0	9,4	10,9	4,7	4,3	1,3	0,8	4,5	2,9
Μεταποίηση*				13,4	9,7	10,9	4,7	4,4	1,1	0,9	5,0	3,0
Κατασκευές	4,5	11,7	10,0	11,9	10,5	9,7	3,5	2,2	-1,5	-3,1	0,3	0,2
Εμπόριο, Εστιατόρια, Ξενοδοχεία	6,3	13,3	7,9	12,0	11,1	10,0	8,2	4,9	4,1	-1,1	1,8	3,7
Μεταφορές, Επικοινωνίες	6,1	9,6	10,4	9,0	8,4	8,8	1,8	4,8	2,6	1,8	1,5	2,6
Άλλες δραστηριότητες	5,9	14,0	10,0	11,5	8,0	10,3	5,6	5,0	1,5	1,0	0,9	3,0
Σύνολο	4,7	9,4	9,4	10,1	8,7	8,5	4,8	4,3	1,5	0,3	1,8	2,6

Συνέχεια Πίνακα Π.Π.2: Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, 1970-2013 (σταθερές τιμές)												
ΗΠΑ							Γερμανία					
	1970-79	1980-89	1990-99	2000-09	2010-13	M.O.	1970-79	1980-89	1990-99	2000-09	2010-13	M.O.
Γεωργία, Θήρα, Δασοκομία, Αλιεία	0,4	4,3	3,3	4,4	1,5	3,0	1,2	2,0	-2,6	3,5	-6,4	0,3
Μεταλλεία, Μεταποίηση, Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	2,5	2,0	2,8	1,1	2,2	2,1	2,1	1,2	0,4	0,4	5,7	1,4
Μεταποίηση*	2,8	2,0	3,4	1,5	1,9	2,4	2,1	1,2	0,3	0,4	6,8	1,5
Κατασκευές	0,4	1,3	2,3	-2,3	0,2	0,4	0,8	-0,5	0,1	-2,8	2,9	-0,3
Εμπόριο, Εστιατόρια, Ξενοδοχεία	4,0	4,5	4,5	1,4	2,1	3,4	3,1	1,8	2,6	1,9	-0,3	2,1
Μεταφορές, Επικοινωνίες	4,3	3,7	4,6	3,0	2,6	3,8	3,1	1,8	4,0	3,7	2,8	3,1
Άλλες δραστηριότητες	3,1	2,5	2,2	1,9	1,8	2,3	4,8	3,1	3,3	0,7	0,9	2,7
Σύνολο	2,9	2,6	2,7	1,6	1,9	2,4	3,1	2,0	2,2	0,8	2,1	2,0
* Κίνα, Μεταποίηση: μέσοι όροι περιόδου 2006-2013 Πηγή: United Nations, National Accounts Statistics. Επεξεργασία δική μου												

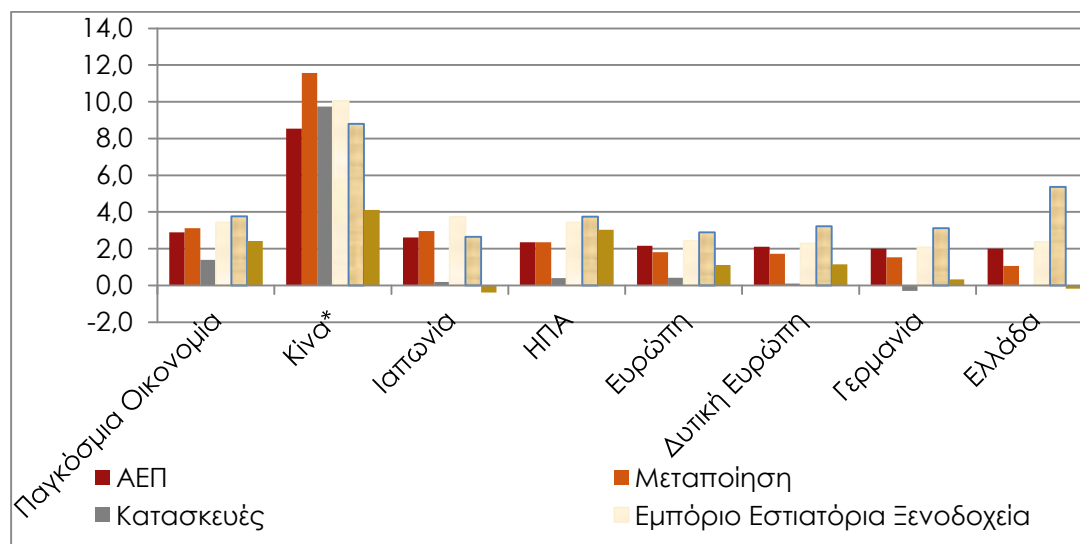
Πίνακας Π.Π.3: Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, Ελλάδα, (σταθερές τιμές 2005)

	1970-79	1980-89	1990-99	2000-09	2010-13	M.O.
Γεωργία, Θήρα, Δασοκομία, Αλιεία	1,6	1,8	0,3	-3,3	-2,6	-0,2
Μεταλλεία, Μεταποίηση, Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	7,3	1,2	0,7	2,6	-11,5	1,5
Μεταποίηση*	6,9	0,5	0,0	1,9	-10,1	1,1
Κατασκευές	4,3	-1,1	0,8	3,1	-16,6	0,0
Εμπόριο, Εστιατόρια, Ξενοδοχεία	5,8	2,0	1,6	3,9	-6,4	2,4
Μεταφορές, Επικοινωνίες	7,6	3,9	6,2	8,4	-5,9	5,4
Άλλες δραστηριότητες	5,5	2,6	2,0	2,5	-3,9	2,5
Σύνολο		5,2	2,0	1,6	2,7	-6,0

Πηγή: United Nations, National Accounts Statistics. Επεξεργασία δική μου.

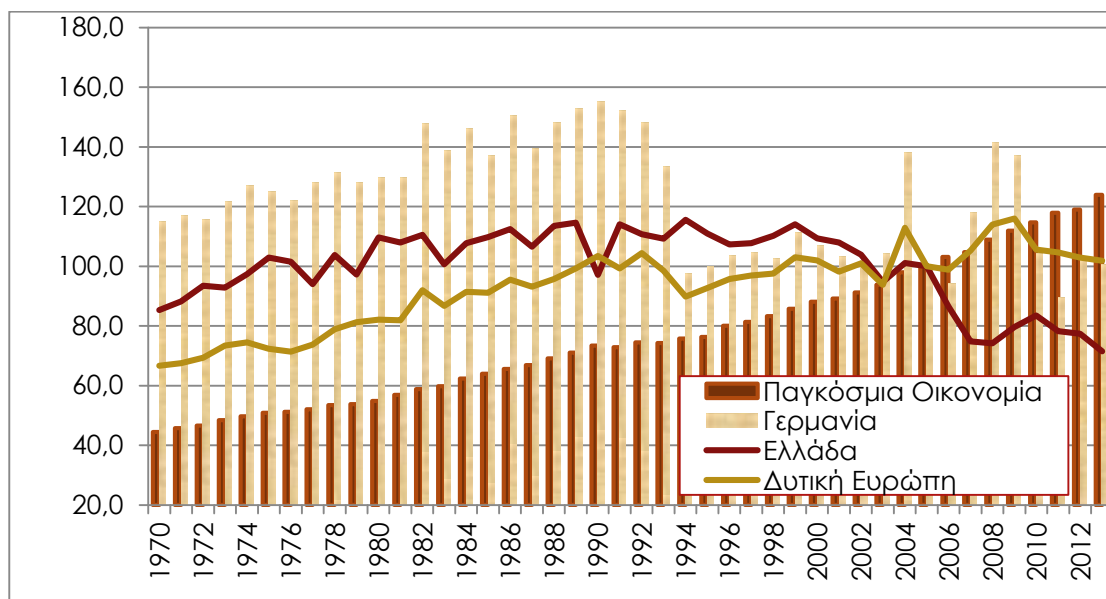
Η ανομοιομορφία στους ρυθμούς μεγέθυνσης του ΑΕΠ, εκδηλώνεται, επίσης, σε διακλαδικό επίπεδο, με την ηγετική παρουσία του τομέα των υπηρεσιών (βλ. Διάγραμμα Δ.Π.2) να συμβάλει στο 59% της πραγματοποιηθείσας αύξησης της παγκόσμιας παραγωγής. Ακολουθεί η μεταποίηση με 19%, ενώ μόλις το 14% και 7% της παγκόσμιας οικονομικής μεγέθυνσης αφορά αγροτικά προϊόντα και κατασκευές.

Δ.Π.2. Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, 1970-2013 (σταθερές τιμές)

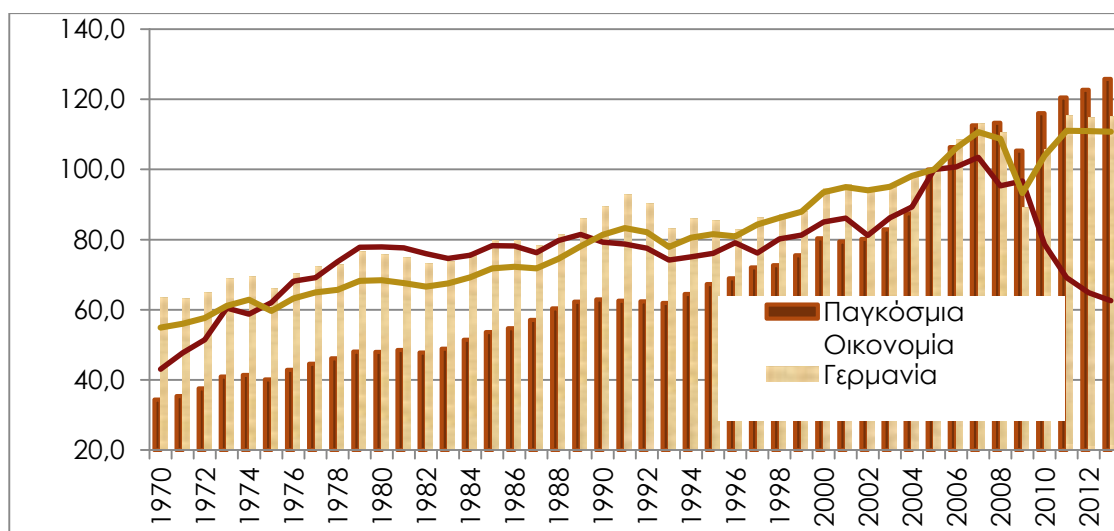
Πηγή: United Nations, National Accounts Statistics. Επεξεργασία δική μου.

Δ.ΙΙ.3. Μεταβολές προστιθέμενης αξίας, αγροτικός τομέας (σταθερές τιμές 2005=100)

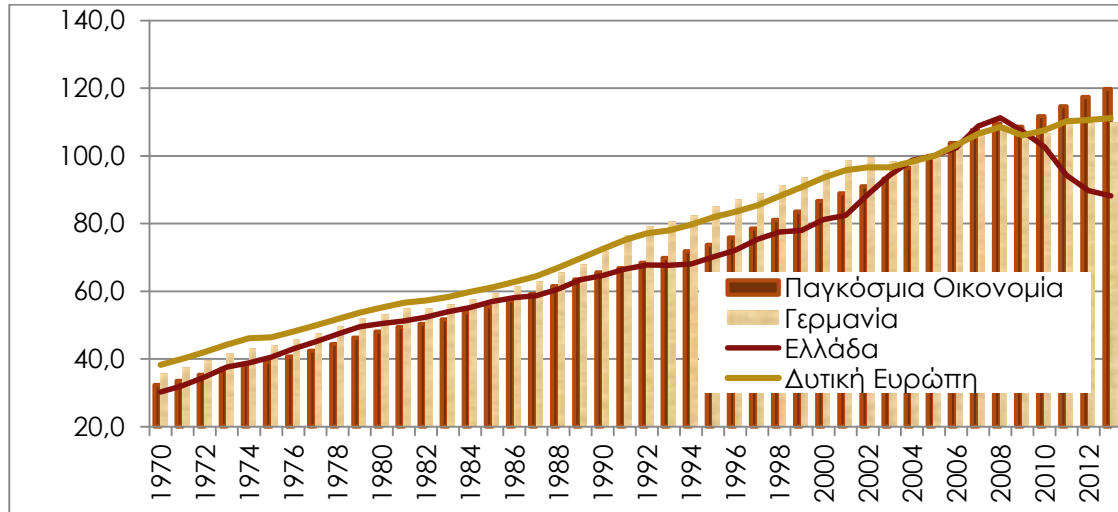
Πηγή: United Nations, National Accounts Statistics. Επεξεργασία δική μου.

Δ.ΙΙ.4. Μεταβολές προστιθέμενης αξίας, μεταποίηση (σταθερές τιμές 2005=100)

Πηγή: United Nations, National Accounts Statistics. Επεξεργασία δική μου.

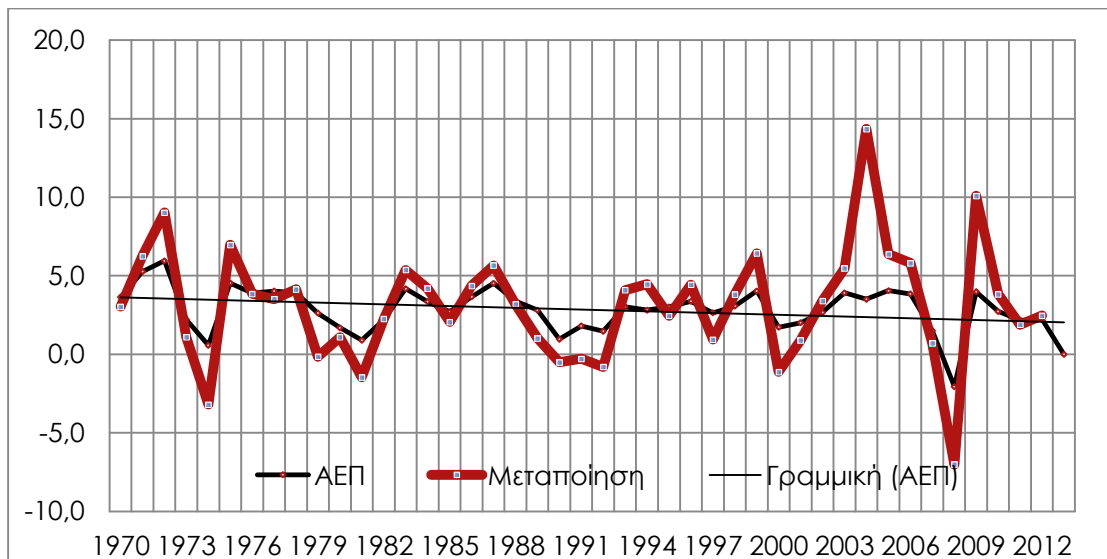
Δ.ΙΙ.5. Μεταβολές προστιθέμενης αξίας, υπηρεσίες (σταθερές τιμές 2005=100)

Πηγή: United Nations, National Accounts Statistics. Επεξεργασία δική μου.

Εξετάζοντας τις διακυμάνσεις της παγκόσμιας παραγωγής κατά την προαναφερθείσα περίοδο 1970-2013 διαπιστώνουμε ότι ο ρυθμός μεταβολής του παγκόσμιου παραγόμενου προϊόντος σε σταθερές τιμές καθώς επίσης και της Μεταποίησης ακολουθεί μια ελαφρώς καθοδική πορεία (βλ. Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.6 και Πίνακα Π.ΙΙ.2), λαμβάνοντας αρνητικές τιμές κατά τη διετία 2008 -2009, λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης.

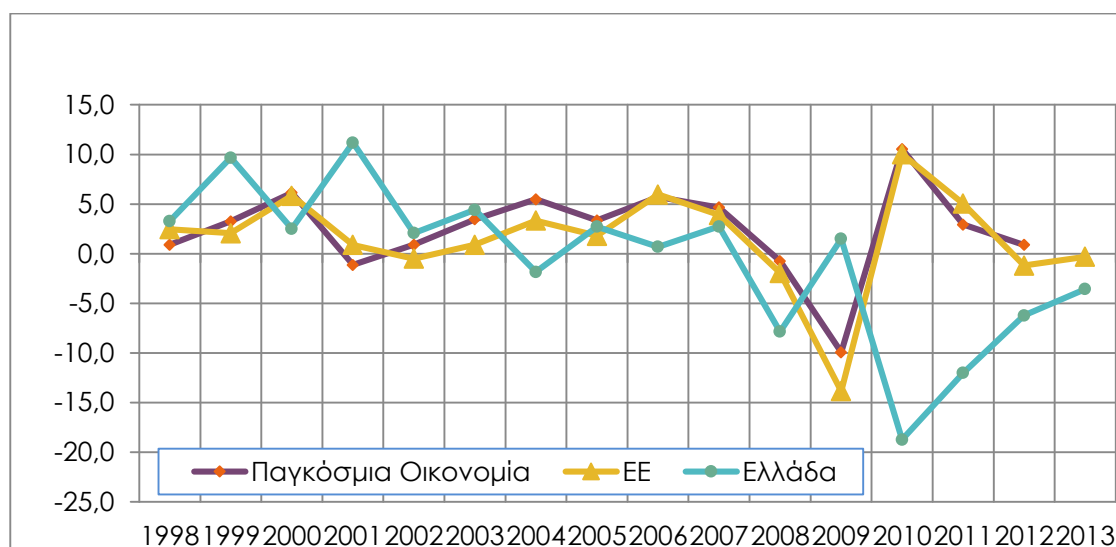
Δ.ΙΙ.6. Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, Παγκόσμια οικονομία, 1970-2013

Πηγή: United Nations, National Accounts Statistics. Επεξεργασία δική μου

Υπό αυτές τις συνθήκες εξηγείται η απότομη κάμψη στους ρυθμούς αύξησης της μεταποιητικής παραγωγής που απεικονίζεται στα Διαγράμματα Δ.Π.6 και Δ.Π.7. Κατά τη διετία 2008-2009 στους κόλπους της παγκόσμιας κοινότητας και στις χώρες της ΕΕ. Σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία είναι εμφανές ότι η ελληνική μεταποίηση δέχεται κείμερο πλήγμα από το αρνητικό αυτό μακροοικονομικό περιβάλλον και τη συνεπακόλουθη μείωση της συνολικής ενεργούς ζήτησης (βλ. Διάγραμμα Δ.Π.5).

Δ.Π.7. Μέσες ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, μεταποίηση, (σταθερές τιμές 2005=100)

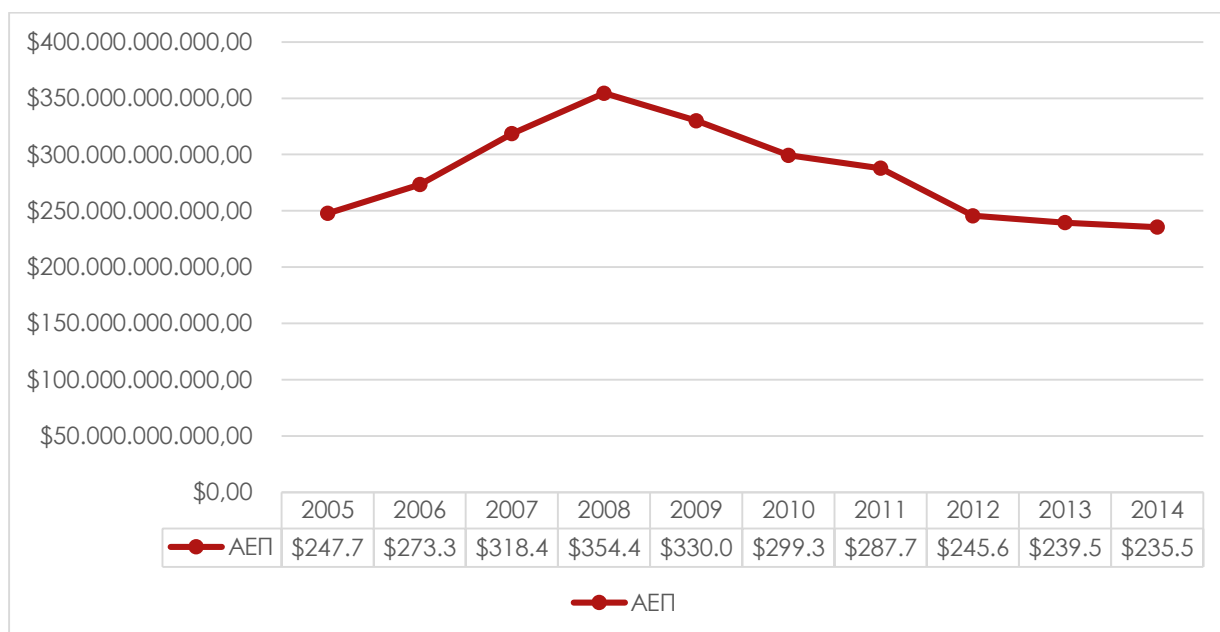

Πηγή: World Data Bank: World Development Indicators. Επεξεργασία δική μου.

Σε αντίθεση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, η ελληνική μεταποίηση φαίνεται να διανύει μια περίοδο βαθιάς και μακροχρόνιας κρίσης, καθώς ο δείκτης παραγωγής στο σύνολο της μεταποίησης μειώνεται από το 2001 έως το 2014, με ένα μέσο ετήσιο ρυθμό της τάξης του -2,61%. (βλ. Πίνακα Π.Π.1).

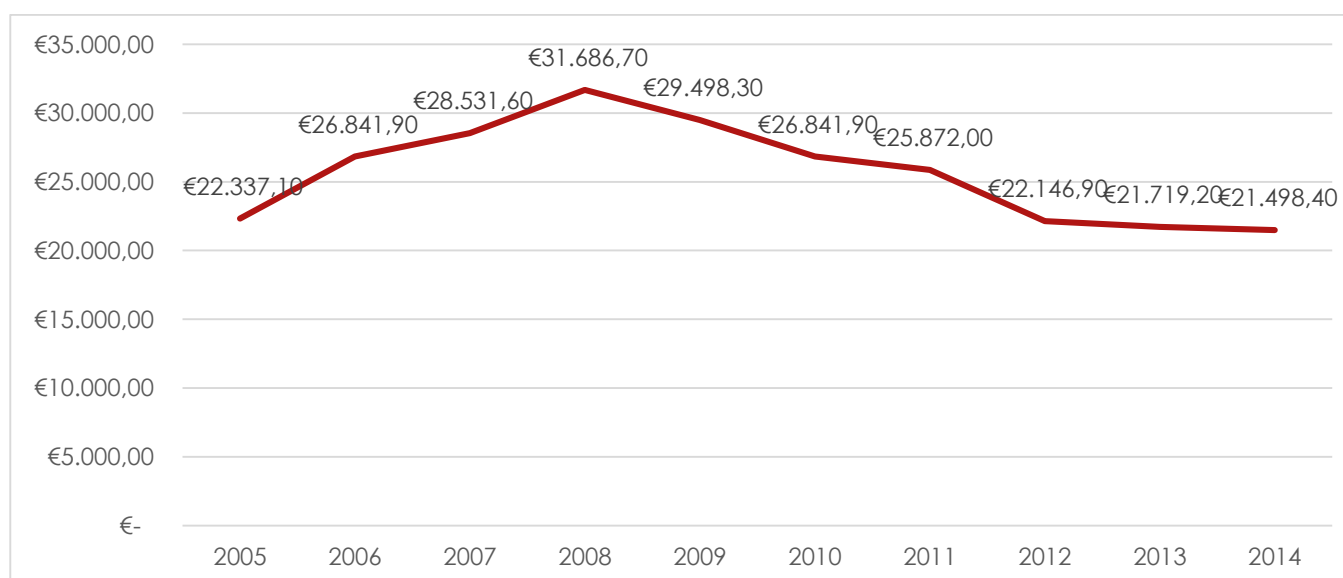
Εστιάζοντας στις τάσεις της τελευταίας δεκαετίας, μπορούμε να χωρίσουμε την περίοδο αυτή σε δύο υποπεριόδους. Η πρώτη αφορά την περίοδο 2005 (και πρωτίτερα) έως το 2008. Μέσα σε αυτή την τετραετία η Ελλάδα αύξησε το ΑΕΠ της από τα \$247.733.001.865,40 σε \$354.460.802.548,70 και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ για την ίδια περίοδο αυξήθηκε κατά \$9.349,6. Η δεύτερη περίοδος ξεκινάει από το 2009, έτος που η συστημική κρίση του 2007 χτυπάει την και την Ελληνική οικονομία και έρχεται μέχρι και τις μέρες μας. Σε αυτή την εξαετία, το ΑΕΠ σε απόλυτες τιμές θα μειωθεί κατά \$94.426.177.155,1 και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ από \$29.498,3 σε \$21.498,4, όπως παρατηρούμε στα διαγράμματα 4 & 5. Συνεπώς η οικονομική μεγέθυνση της χώρας σε ετήσιους μέσους ρυθμούς, για τις δύο περιόδους είναι 2005-2008 2% και 2009-2014 -4.45%, με την τάση της δεκαετίας να είναι, ευλόγως, καθοδική, όπως φαίνεται αναλυτικότερα και από τα Διαγράμματα Δ.Π.8. & Δ.Π.9.

Δ.ΙΙ.8. Ελληνικό ΑΕΠ σε σταθερές τιμές \$2005 2005-2014

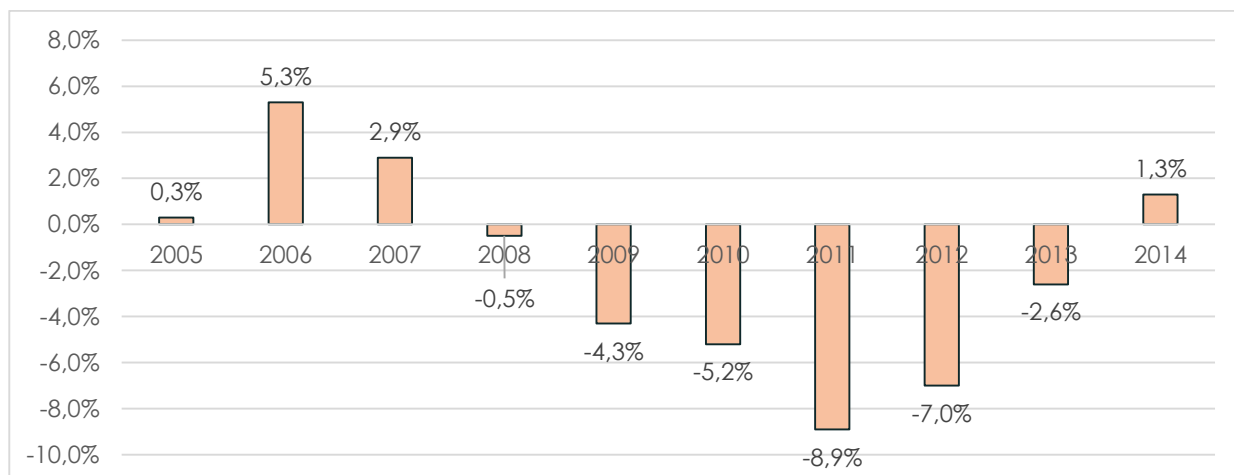
Πηγή: World Bank, 2016. Επεξεργασία δική μου.

Δ.ΙΙ.9. Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ σε σταθερές τιμές \$2005 2005-2014

Πηγή: World Bank, 2016. Επεξεργασία δική μου.

Δ.ΙΙ.10. Ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2005-2014

Πηγή: World Bank, 2016. Επεξεργασία δική μου.

Δ.ΙΙ.11. Ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης ΑΕΠ και κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2005-2014

Πηγή: World Bank, 2016. Επεξεργασία δική μου.

Σήμερα η ελληνική οικονομία προσπαθεί να «ορθοποδήσει» ξανά εν μέσω πολιτικών αναταραχών. Αυτή την στιγμή η Ελλάδα βρίσκεται σε προσπάθεια σταθεροποίησης της οικονομίας της και του πολιτικού σκηνικού, αφού οι δύο αυτοί παράγοντες συνδέονται άρρηκτα με την ομαλή οικονομική δραστηριότητα την οποία επιζητά η ελληνική κοινωνία¹⁹. Ο IOBE, καταγράφει κάθε τρίμηνο την πορεία της ελληνικής οικονομίας, συνεπώς οι εκθέσεις του είναι ο αρμοδιότερος σύμβουλος ώστε να μπορέσουμε να έχουμε μία πρώτη εικόνα της κατάστασης που βρίσκεται η ελληνική οικονομία σήμερα.

2.2. Η ελληνική οικονομία σήμερα

Με το τέλος του 2014 η ελληνική οικονομία σημείωσε μια ισχνή, αλλά σημαντική, ανάκαμψη με τον συνολικό ρυθμό ανάπτυξης να είναι 0,7% του ΑΕΠ. Κατανοούμε πόσο σημαντική είναι από την στιγμή που το 2013 το εγχώριο προϊόν κατέγραψε μείωση της τάξεως του 4%. Οι επιμέρους δείκτες του ΑΕΠ για το 2014 κινήθηκαν ως εξής: η εγχώρια κατανάλωση αυξήθηκε 1% σε σχέση με το 2013 (όταν και σημείωσε υποχώρηση 3,2%), ο καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών αυξήθηκαν 1,4%, ενώ η κατανάλωση του δημοσίου τομέα υποχώρησε κατά 0,8%. Την ίδια στιγμή οι επενδύσεις μειώθηκαν στο σύνολο του έτους κατά 2,3%. Σε ό,τι αφορά το εμπορικό ισοζύγιο οι ελληνικές εξαγωγές σημείωσαν μία πολύ σημαντική άνοδο (και σε προϊόντα αλλά και σε υπηρεσίες) φθάνοντας την δεύτερη μεγαλύτερη επίδοση τους, κινούμενες στα προ κρίσης επίπεδα (€2,3 δις μικρότερη από την καλύτερη επίδοση του 2008). Το ποσοστό της ανεργίας ανήλθε στο 26,5%, υποχωρώντας κατά μία μονάδα από το αντίστοιχο ποσοστό του προηγούμενου έτους. (IOBE, Απρίλιος 2015).

Το πρώτο τρίμηνο του 2015 βρήκε την ελληνική οικονομία σε οριακή άνοδο, καθώς οι πολιτικές εξελίξεις την αποσταθεροποίησαν στην βάση της λήξης των συζητήσεων με την Τρόικα²⁰ σχετικά με το δεύτερο Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής. Ο χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ (0,4%, μικρότερος από εκείνον

¹⁹ Οι οικονομικοί δείκτες αποτυπώνουν πολύ λιτά και περιεκτικά την παραπάνω σχέση, όπως πολύ εύστοχα σημειώνεται και στην έκθεση του IOBE: «*Η ανησυχία εγχωρίως για τις δυνητικές αρνητικές εξελίξεις από τις διαπραγματεύσεις αντανακλάται στις τάσεις των πρόδρομων δεικτών: Ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο οποίος εκτιμάται στην Ελλάδα από το IOBE, υποχώρησε στο αρχικό τρίμηνο φέτος, για πρώτη φορά μεταξύ διαδοχικών τριμήνων από το α' τρίμηνο του 2014. Οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν σε όλους τους τομείς, κυρίως στις Κατασκευές και στις Υπηρεσίες. Όμως, επισημαίνεται η σημαντική βελτίωση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης, η οποία διαμορφώθηκε για πρώτη φορά στα προ της δημοσιονομικής κρίσης επίπεδα, αν και τα περιθώρια βελτίωσης φάνηκε να εξαντλούνται τον Μάρτιο, με τη σταθεροποίησή της. Η κάμψη της απαισιοδοξίας στα νοικοκυριά οφείλεται κυρίως στη μη λήψη έως τώρα νέων δημοσιονομικών μέτρων. Πέρα από τον αρνητικό αντίκτυπο στις προσδοκίες, η πολιτική αβεβαιότητα θεωρείται ότι έχει επιδράσει και θα συνεχίσει να επιδρά έντονα στο επίπεδο ρευστότητας στην ελληνική οικονομία... Εφόσον το μακροοικονομικό περιβάλλον δεν κλονιστεί ισχυρά από την έκβαση των διαπραγματεύσεων, η διατήρηση ή και περαιτέρω βελτίωση των λιγότερο απαισιόδοξων προσδοκιών των νοικοκυριών και η συνέχιση της ήπιας υποχώρησης της ανεργίας, μπορούν να οδηγήσουν σε άνοδο της κατανάλωσης των νοικοκυριών το 2015, ελαφρώς μεγαλύτερη του 1,0%.*» (IOBE, Απρίλιος 2015). Την ίδια σχέση υποστηρίζουν ως ερευνητική υπόθεση και οι Koesel, Steinberg & Thompson (2015) θέλοντας να δείξουν την αιτιακή σχέση πολιτικών στρατηγικών και οικονομικών (νομισματικών εν προκειμένω) κρίσεων, στην εργασία τους *Political Regimes and Currency Crises*.

²⁰ Ο όρος Τρόικα αναφέρεται στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, μαζί, ως ενιαίο θεσμικό φορέα και θα εναλλάσσεται με τον όρο Θεσμοί, προς αποφυγή επανάληψης του ίδιου όρου και όχι ως πολιτικο-ιδεολογική τοποθέτηση, καθώς στην συγκεκριμένη εργασία δεν τίθενται θέματα πολιτικών απόψεων.

στο τελευταίο τρίμηνο του 2014 κατά 0,9%) είναι ενδεικτικός της συγκρατημένης οικονομικής δραστηριότητας την συγκεκριμένη περίοδο, παρόλη την δυναμική ώθηση που έδειχνε να έχει από τα τέλη του 2014. Ειδικότερα, οι εγχώριες καταναλωτικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά μία ποσοστιαία μονάδα, σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι, οι επενδύσεις γνώρισαν ραγδαία άνοδο (+27% σε σχέση με την μείωση του 19,3% το 2014), ενώ είχαμε επίσης αύξηση στις εισαγωγές κατά 1,3%²¹, με το έλλειμμα του εξωτερικού ισοζυγίου ωστόσο να διευρύνεται, συναρτήσει της μικρής αύξησης των εξαγωγών, λόγω της αύξησης των εισαγωγών κατά 10,3% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014, πράγμα που συνέβη από την ανάκαμψη της καταναλωτικής ζήτησης (IOBE, Ιούλιος 2015).

Τον Οκτώβριο του 2015 η τρίτη κατά σειρά περιοδική έκθεση του IOBE βρίσκει το πρώτο εξάμηνο της ελληνικής οικονομίας να παρουσιάζει ανάπτυξη της τάξεως του 1,1%²² και ενίσχυση της εγχώριας κατανάλωσης κατά 1,6% σε σχέση με το πρώτο εξάμηνο του 2014. Οι επενδύσεις για το πρώτο αυτό εξάμηνο αυξήθηκαν κατά 6%, όμως για το δεύτερο τρίμηνο οι επενδύσεις μειώθηκαν 15,1%, ενδεικτικό του κλίματος αστάθειας από τις εξελίξεις στην διαπραγμάτευση μεταξύ Θεσμών και ελληνικής κυβέρνησης. Στο εμπορικό ισοζύγιο, οι εξαγωγές για πρώτη φορά μετά από τέσσερα χρόνια συνεχούς αύξησης μειώθηκαν 0,4% για το εξάμηνο Ιανουαρίου – Ιουνίου (μείωση κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες μόνο για το β' τρίμηνο), συνεπώς διευρύνθηκε το ήδη ελλειμματικό ισοζύγιο εξωτερικού τομέα, αφού την ίδια στιγμή, οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 2,8% στο πρώτο εξάμηνο (IOBE, Οκτώβριος 2015).²³

Η σύντομη επισκόπηση της ελληνικής οικονομίας τον τελευταίο έναν χρόνο που προηγήθηκε, δεν μπορεί παρά να αποδώσει ένα πολύ μικρό μέρος από την συνολική της εικόνα, με κύριο χαρακτηριστικό της την αστάθεια και την εξάρτηση από το κλίμα των πολιτικών εξελίξεων. Τα αίτια της σημερινής κατάστασης είναι πολύ πιο σύνθετα και χρειάζεται, αν μη τι άλλο, μία περιοδολόγηση και ανάλυση τετρακονταετίας ή και παραπάνω, του μεταπολεμικού μοντέλου ανάπτυξης, κάτι το οποίο η παρούσα εργασία δεν φιλοδοξεί να συμπεριλάβει καθώς δεν αφορά τα ερευνητικά της ερωτήματα²⁴. Παρόλα ταύτα, είναι αναγκαία μία δομική συσχέτιση των βασικών αιτιών με τους κεντρικούς οικονομικούς δείκτες που μελετάμε σε τούτη εδώ την έρευνα.

Η Ελλάδα διακρίθηκε για χρόνια ως προς την αναβλητικότητα της στο ζήτημα των μεταρρυθμίσεων, οι οποίες θα εναρμόνιζαν την οικονομική της πολιτική με το επικρατέστερο ρεύμα της εποχής, την έναρξη της σύγκλισης των χωρών μελών της Ε.Ε., από το 1981 και έπειτα, η οποία κορυφώθηκε με την συνθήκη του Μάαστριχτ του 1992. Οι εκτεταμένες αναποτελεσματικές κοινωνικές παροχές και η αναδιανομή, η δυσανάλογη αύξηση των μισθών, ιδίως αυτών του δημοσίου τομέα, σε σχέση με την παραγωγικότητα και η αργή δημοσιονομική προσαρμογή εν γένει, ήταν τα στοιχεία που επέβαλαν στην Ελλάδα ένα πρόγραμμα σταθερότητας και σύγκλισης με τις υπόλοιπες χώρες, 11 μόλις χρόνια μετά την αποκατάσταση της πολιτικής ομαλότητας

²¹ Εδώ σημειώνεται από τον IOBE η σημαντική μεταβολή τάσης που σημειώθηκε για αυτή τη περίοδο, καθώς το τέταρτο τρίμηνο του 2014 η αύξηση των εξαγωγών έφθασε το +10% (IOBE, Ιούλιος 2015).

²² Σημειώνεται πάντως πως το ΑΕΠ ήταν μικρότερο κατά 0,15% σε τρέχουσες τιμές, όμως η αύξηση του οφείλεται στην υποχώρηση του αποπληθωριστή του κατά 1,25% (IOBE, Οκτώβριος 2015).

²³ Για την αναλυτικότερη, βάσει αριθμών, απεικόνιση της ελληνικής οικονομίας την τελευταία εξαετία σε μακροοικονομικούς δείκτες βλέπε Πίνακα 4, Παράρτημα.

²⁴ Περισσότερα για την δυναμική της ελληνική οικονομίας από το 1945 και έπειτα βλέπε Κεραμίδου, 2002.

στη χώρα, την Μεταπολίτευση²⁵ (Duman, 2014). Ακολούθως η επόμενη πλέον καταστροφική περίοδος για την ελληνική οικονομία είναι εκείνη του 2003-2009 για την Ελλάδα σε όρους αύξησης κρατικού χρέους και ανάγκης δανειακής αναχρηματοδότησης (Argitis & Nikolaidi)²⁶.

Ο Eibel επιχειρώντας να τοποθετήσει την ελληνική κρίση στις σωστές της διαστάσεις, δηλαδή από την μία στην κακοδιαχείριση των ελληνικών δημοσιονομικών και από την άλλη στο καταδικαστικό μίγμα λιτότητας που επιβλήθηκε από τους δανειστές στην χώρα, ξεχωρίζει τρεις λόγους που η Ελλάδα έχει περιέλθει σε αυτή την κατάσταση. Εντοπίζοντας το πρόβλημα σε πρώτη φάση στην είσοδο της χώρας στην ζώνη του ευρώ το 2001, στέκεται στο ότι η νομισματική πολιτική έκτοτε πέρασε στα χέρια ενός υπερεθνικού μηχανισμού, την Ε.Κ.Τ., για όλες τις χώρες - μέλη της Ο.Ν.Ε., συνεπώς η Ελλάδα έχανε από τα χέρια το εργαλείο της υποτίμησης του εγχώριου νομίσματος, μία οικονομική πολιτική που την είχε βγάλει πολλές φορές στο παρελθόν από δύσκολες καταστάσεις (Eibel, 2015· Kasimati & Veraros, 2013,). Ο δεύτερος λόγος είναι η διαφθορά της δημόσιας διοίκησης και η φοροδιαφυγή²⁷, τα οποία αποτελούν τα αίτια της φτώχης συγκομιδής κρατικών εσόδων²⁸. Ο τρίτος λόγος, σύμφωνα πάντα με τον Eibel, είναι τα υψηλά επιτόκια με τα οποία έγινε ο δανεισμός της Ελλάδας από τον μηχανισμό στήριξης που σχηματίστηκε το 2010, τα οποία προέκυψαν από την χαμηλή αξιολόγηση της Ελλάδας από τους διάφορους οίκους πιστοληπτικής ικανότητας (Eibel, 2015· Samitas & Tsakalos, 2013).

²⁵ Η πρώτη προσπάθεια απελευθέρωσης γίνεται στον χρηματοπιστωτικό τομέα επί υπουργίας Κώστα Σημίτη όπου το πόρισμα της επιτροπής Καρατζά (1987) ξεκινούσε την κουβέντα για την απορρύθμιση των τραπεζικού συστήματος και τον σφιχτό εναγκαλισμό του από το ελληνικό κράτος. Για την πορεία του πορίσματος και των ενεργειών βλ. Παγουλάτος, 2000

²⁶ Μέχρι και το 2007 το υπέρογκο χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, «κρυβόταν» πίσω από τους θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και εκδηλώθηκε όταν αυτοί οι ρυθμοί έπεσαν θεαματικά την εποχή του ξεκίνησε η υφεσιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας στα τέλη του 2008 και στο 2009 (Argitis & Nikolaidi, σ. 280).

²⁷ Ενδεικτικά η διαφθορά στον δημόσιο τομέα μεταξύ του 2011 και 2012 αυξήθηκε κατά 33% (Pappa, Sajedi, & Vella, 2015, σ. S56)

²⁸ Η διαφθορά φαίνεται να σχετίζεται και σε μεγάλο βαθμό με το πελατειακό κράτος που εγκαθιδρύθηκε, και ουσιαστικά ποτέ δεν αποδομήθηκε μέχρι σήμερα, στην Ελλάδα από τις απαρχές της σύστασης του νεοελληνικού κράτους. Το φαινόμενο της προσοδοθηρίας (rent seeking) (Krueger, 1974· Tullock, 1989·1993·2005·) φαίνεται να βρίσκει πρόσφορο έδαφος για περαιτέρω ανάλυση στην ελληνική περίπτωση καθώς όπως παρατηρούν πολύ σωστά και καταγράφουν οι Nikiforos, Carvalho & Schoder «[E]να ενδιαφέρον χαρακτηριστικό του αρχικού και συνολικού ελλείμματος είναι ότι την περίοδο πριν από την δεκαετία του 1990 αυξάνεται στις χρονιές των εκλογών. 1981, 1985, 1989/1990 και 1993 ήταν όλες χρονιές βουλευτικών εκλογών» (2013). Επίσης είναι εμφανής η αύξηση των κρατικών δαπανών τις χρονιές των εκλογών του 2004, 2007 και 2009.

Πίνακας Π.Π.4: Μακροπρόθεσμα επιτόκια μεταξύ της Γερμανίας και των χωρών με μεγάλο χρέος

	9/14	10/14	11/14	12/14	01/15	02/15	03/15	04/15	05/15	06/15
Γερμανία	0.92	0.79	0.72	0.59	0.39	0.30	0.23	0.12	0.56	0.79
Ιρλανδία	1.75	1.74	1.58	1.31	1.22	1.12	0.80	0.73	1.25	1.65
Ελλάδα	5.89	7.26	8.10	8.42	9.48	9.72	10.52	12.00	10.959	11.43
Ισπανία	2.20	2.12	2.07	1.78	1.54	1.52	1.23	1.31	1.78	2.22
Γαλλία	1.35	1.26	1.14	0.92	0.67	0.60	0.51	0.44	0.89	1.20
Ιταλία	2.40	2.42	2.29	1.99	1.70	1.56	1.29	1.36	1.81	2.20
Πορτογαλία	3.18	3.21	3.13	2.81	2.49	2.32	1.74	1.87	2.41	2.93

Πηγή: Eibel, 2015

Όπως ενδεικτικά αναφέρει ο συγγραφέας του άρθρου, ενώ η Γερμανία πληρώνει συνεχώς τόκους κάτω από 1% στην αγορά κρατικών ομολόγων για τον δανεισμό της, την ίδια στιγμή η Ελλάδα έχει ένα αυξανόμενο επιτόκιο που ξεκινάει από 5,89% και φθάνει το 11,43%. Αυτό επιτρέπει στην Γερμανία να δανείζει στην Ελλάδα, σε επίπεδο μηχανισμού στήριξης, αφού πρώτα έχει επωφεληθεί από τη διεθνή χρηματοπιστωτική αγορά (Eibel, 2015). Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τον τρόπο επιβολής των οικονομικών συνταγών της τρόικα πάνω στην ελληνική οικονομία αποτέλεσαν τροχοπέδη για την ανάκαμψη της και βύθισαν την χώρα σε ακόμη μεγαλύτερη ύφεση

2.3.Οι τάσεις της καταναλωτικής ζήτησης

Η σχετική υποχώρηση των εισοδημάτων σε συνδυασμό με το οικονομικό κλίμα μικρότερης ευφορίας που βιώνει η παγκόσμια κοινότητα από το 1974 και έκτοτε ενισχύει το φαινόμενο της ασθενούς μεγέθυνσης της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά τη σύγχρονη περίοδο. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, η κατανάλωση των νοικοκυριών κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών, δηλαδή από το 1970 έως το 2013, αυξάνεται στο σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας με ένα σχετικά μέτριο μέσο ετήσιο ρυθμό της τάξης του 3,07% (βλέπε Πίνακα Π.Π.5). Ομοίως, οι αντίστοιχες μεταβολές στις χώρες της ΕΕ και στην Ελλάδα, αισθητά χαμηλότερες από το παγκόσμιο μέσο όρο, δεν ξεπερνούν το 2,23% και 2,39%.

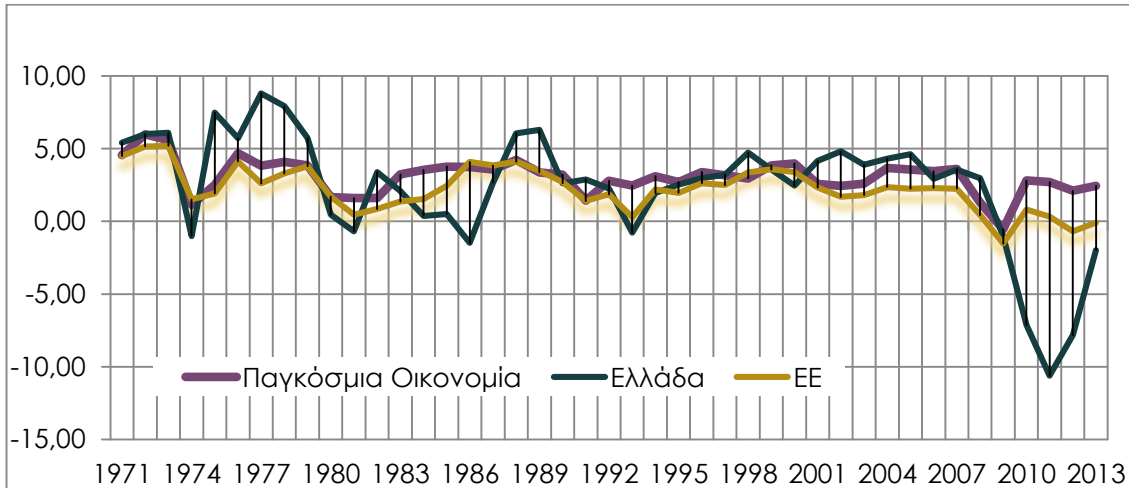
Πίνακας Π.Π.5: Μεταβολές στη Συνολική Κατανάλωση των Νοικοκυριών

	1970-80	1981-90	1991-00	2001-10	2011-13	1970-2013
Παγκόσμια Οικονομία	3,79	3,18	2,98	2,54	2,42	3,07
ΕΕ	3,38	2,49	2,32	1,47	-0,15	2,23
Ελλάδα	5,26	2,18	2,58	2,31	-6,80	2,39

Πηγή: World Data Bank, World Development Indicators. Επεξεργασία δική μου.

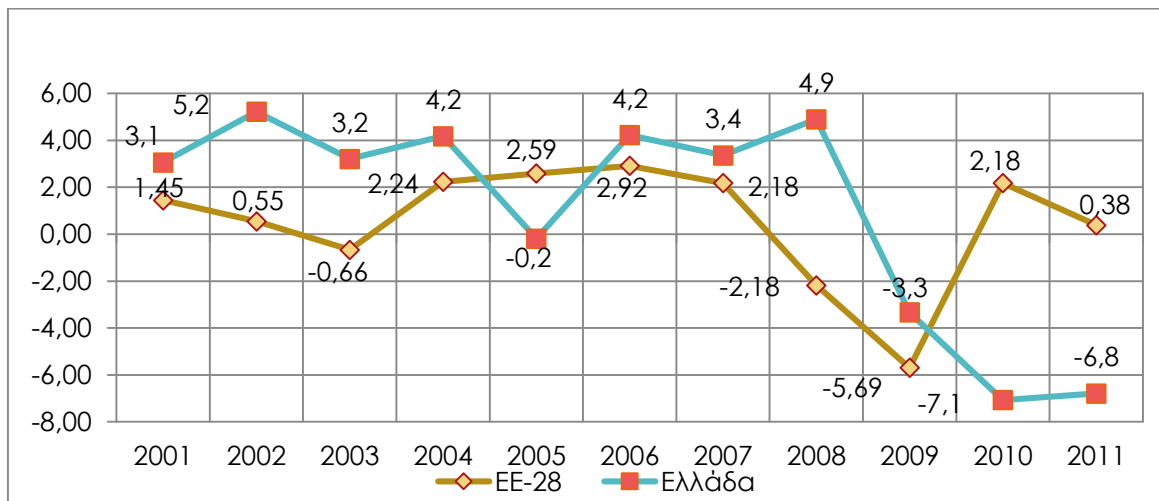
Κατά την προαναφερθείσα περίοδο 1970-2013, ο ρυθμός μεταβολής της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών σε παγκόσμιο, ευρωπαϊκό, αλλά και σε πανελλαδικό επίπεδο, ακολουθεί μια ελαφρώς καθοδική πορεία (βλ. Διάγραμμα Δ.Π.12, Πίνακα Π.Π.5, Διάγραμμα Δ.Π.13). λαμβάνοντας αρνητικές τιμές από το 2008 έως το 2013 στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Η μείωση της ζήτησης κατά την τελευταία πενταετία οφείλεται εν μέρει στη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία ξεκίνησε από τις ΗΠΑ το καλοκαίρι του 2007, διαχύθηκε και επέδρασε αρνητικά στο μέγεθος της παραγωγής και των εισοδημάτων σε ολόκληρη σχεδόν την οικουμένη.

Διάγραμμα Δ.Π.12: Μέσες ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές της συνολικής κατανάλωσης των νοικοκυριών (σταθερές τιμές 2005)

Πηγή: World Data Bank: World Development Indicators. Επεξεργασία δική μου.

Διάγραμμα Δ.Π.13: Μέση ετήσια ποσοστιαία μεταβολή συνολικής κατανάλωσης νοικοκυριών (σταθερές τιμές 2005)

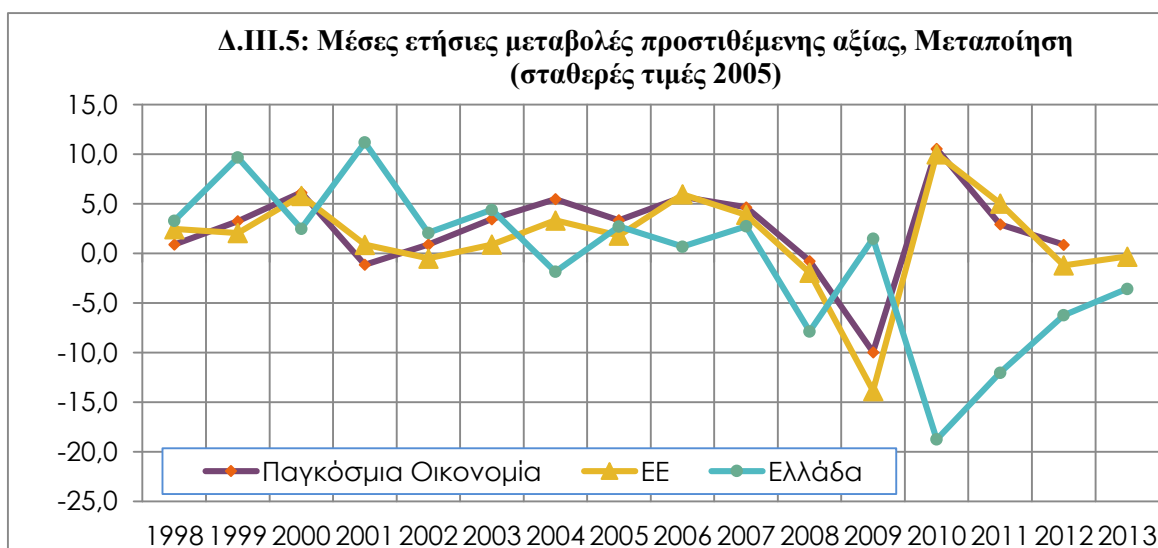

Πηγή: Eurostat, National Accounts, Harmonised indices of consumer prices, Επεξεργασία δική μου

Υπό αυτές της συνθήκες εξηγείται η απότομη κάμψη στο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ το έτος 2008 που καταγράφεται στο Διάγραμμα Δ.Π.1.

Η βιωσιμότητα των ελληνικών επιχειρήσεων σε όλους τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και ιδιαίτερα στη Μεταποίηση δέχεται καίριο πλήγμα από το αρνητικό αυτό μακροοικονομικό περιβάλλον και τη συνεπακόλουθη μείωση της συνολικής ενεργούς ζήτησης (βλ. Διάγραμμα Δ.Π.14).

Διάγραμμα Δ.Π.14: Μέσες ετήσιες μεταβολές προστιθέμενης αξίας, Μεταποίηση (σταθερές τιμές 2005)

Πηγή: World Data Bank: World Development Indicators. Επεξεργασία δική μου.

Κεφάλαιο Τρίτο: Εισοδηματικές Ανισότητες και Φτώχεια: οι σύγχρονες τάσεις

Η ανάδειξη των εισοδηματικών ανισοτήτων και της (απόλυτης) φτώχειας ως η κύρια προβληματική της οικονομικής επιστήμης τη σημερινή εποχή, προκύπτει από το γεγονός πως το 4/5 του παγκόσμιου πληθυσμού ζουν σε χώρες που ταλανίζονται από αυτά τα δύο φαινόμενα, δηλαδή στις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες. Η ανισότητα εισοδημάτων και πλούτου δεν εμφανίστηκε ξαφνικά, ούτε έχει λάβει μεγαλύτερες διαστάσεις στην εποχή μας από ό,τι άλλοτε, κάθε άλλο. Και τα δύο αυτά οικονομικά φαινόμενα υπάρχουν από την αρχή της σύστασης των ανθρώπινων κοινωνιών και μάλιστα στην εποχή μας έχουν ελαττωθεί σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια.

Οι χώρες που αντιμετώπιζαν το μεγαλύτερο πρόβλημα φτώχειας, πριν από περίπου τριάντα χρόνια, τώρα έχουν καταφέρει να σημειώσουν μια αλματώδη ανάπτυξη, επιτυγχάνοντας να οδηγήσουν πολλούς ανθρώπους μακριά από τις αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, εξασφαλίζοντας τους ένα, αν μη τι άλλο, υγιές κοινωνικό περιβάλλον. Η ανισότητα εισοδημάτων έχει επίσης μειωθεί, αφού τα φτωχότερα στρώματα μετέχουν με μεγαλύτερα μερίδια στην πίτα του πλούτου, έστω και αν ακόμα το χάσμα τους από τους εύπορους συμπολίτες τους παραμένει βαθύ.

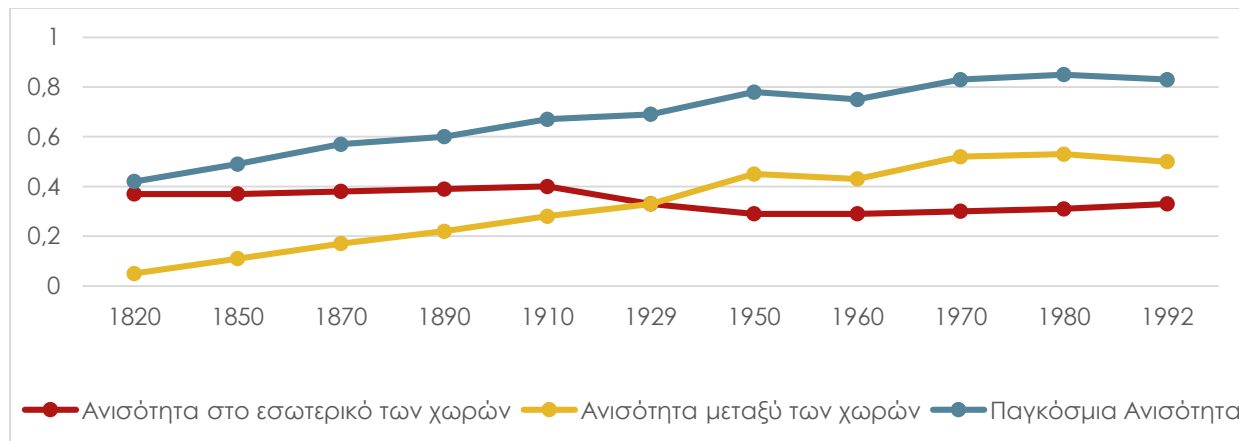
Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο κινείται και η ανάλυση ετούτου του κεφαλαίου όπου αρχικώς μελετώνται τα δεδομένα της παγκόσμιας φτώχειας σε ένα συνολικό πρίσμα με μέτρο την διακύμανση των δεικτών του συντελεστή Gini. Στην συνέχεια, εξετάζουμε πιο προσεκτικά συγκεκριμένες περιοχές του πλανήτη μας που έχουν κάποια ιδιαίτερα θεσμικά χαρακτηριστικά, και για αυτό τον λόγο τα αποσπούμε στις γεωγραφικές ζώνες που θα συναντήσουμε παρακάτω. Ακολουθεί μία κεντρική καταγραφή της κατάστασης που βρίσκεται η απόλυτη φτώχεια σήμερα ανά τον κόσμο, για να φτάσουμε στο τέλος στη παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας μας σχετικά με την τάση των παραπάνω δεικτών στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία.

3.1. Παγκόσμια Ανισότητα Εισοδήματος και Πλούτου: Τα συγκεντρωτικά στοιχεία

Από την έναρξη της βιομηχανικής επανάστασης μέχρι και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η παγκόσμια ανισότητα αυξανόταν συστηματικά. Ο Συντελεστής Gini αυτής της εποχής από το 50.0 ανέβηκε στο 61.0, με κύριο ενισχυτικό παράγοντα της διεύρυνσης αυτής της ανισότητας, την ανισότητα μεταξύ των χωρών. Ο σημαντικό ρόλος της ανισότητας μεταξύ των χωρών γίνεται ακόμη πιο εμφανής όταν παρατηρήσουμε πως την περίοδο του Μεσοπολέμου και μέχρι περίπου το 1950, η ανισότητα στο εσωτερικό των χωρών μικραίνει, αλλά η ανισότητα μεταξύ των χωρών διευρύνεται. Οι αλλαγές στην παγκόσμια ανισότητα στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα δεν είναι και τόσο σημαντικές, συγκρίσει με τα 130 χρόνια που προηγήθηκαν, όμως είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως ο ρυθμός μεγέθυνσης της παγκόσμιας ανισότητας είναι αισθητά μειωμένος ετούτο το διάστημα. Η κάμψη αυτή οφείλεται κυρίως στη μεγέθυνση των οικονομιών της Ανατολικής Ασίας, όπου κατ' αρχήν η Ιαπωνία και στην συνέχεια, μετά το 1980, η Κίνα, και πιο

πρόσφατα, η Ινδία και οι υπόλοιπες τίγρεις της Ασίας, ξεκίνησαν να έχουν ρυθμούς μεγέθυνσης μεγαλύτερους από ό, τι η Βόρεια Αμερική και η Ευρώπη (Ferreira & Ravallion, 2008).

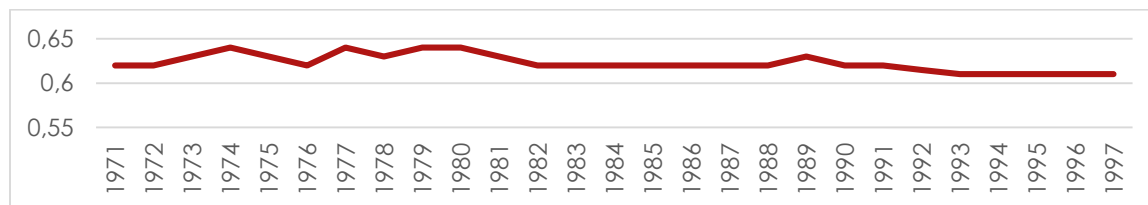
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.1: Ο συντελεστής Gini για την Παγκόσμια Ανισότητα, 1820-1992

Πηγή: Ferreira & Ravallion, 2008. Επεξεργασία δική μου.

Το 2007 το ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος που απολάμβανε το πιο εύπορο 20% του παγκόσμιου πληθυσμού ανερχόταν στο 82.8%, ασφαλώς μειωμένο σε σχέση με το 86.8% του 2000 και το 87% του 1990.

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2: Γενικός Παγκόσμιος συντελεστής Gini 1970-1997

Πηγή: Sala-I-Martin, 2002. Επεξεργασία δική μου.

Σε ό,τι αφορά την περιοχή με την μεγαλύτερη αλλαγή στην ανισότητα, βάσει συντελεστή Gini, η ανατολική Ευρώπη και η κεντρική Ασία κατάφεραν να αυξήσουν τους δείκτες τους από

το 1990 στο 2008 εννέα και τέσσερις βαθμούς αντιστοίχως. Από την άλλη πλευρά, την ίδια περίοδο την μεγαλύτερη βελτίωση σημείωσε η υποσαχάρια Αφρική, μειώνοντας κατά μέσο όρο τον δικό της συντελεστή Gini κατά πέντε μονάδες. Από κοντά και η ζώνη της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, οι χώρες των οποίων κατάφεραν να ακολουθήσουν με μόλις, 0.7 λιγότερο συντελεστή Gini (Solt, 2009).

3.2. Η Ανισότητα στην Αμερική και την Ευρώπη

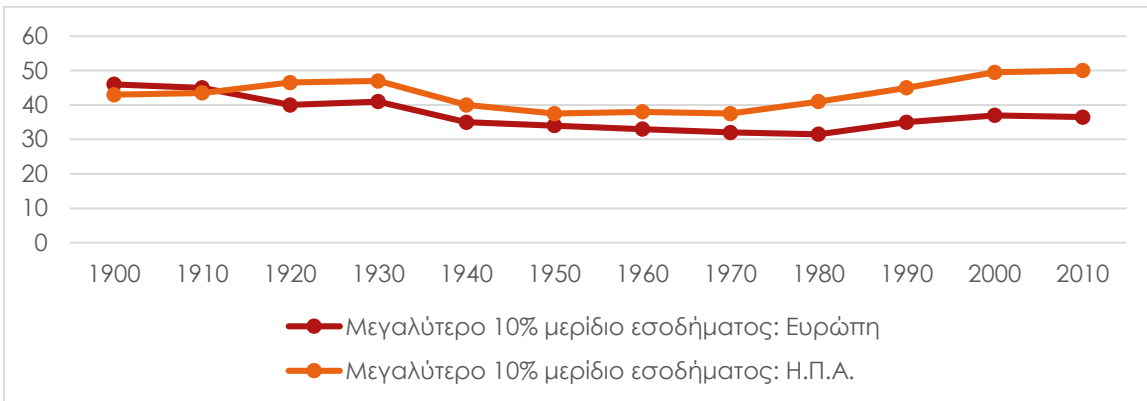
Περνώντας στις δύο πολύ σημαντικές ηπείρους του πλανήτη μας με τις περισσότερες αναπτυγμένες οικονομίες, είναι επιβεβλημένο να μελετήσουμε τα στοιχεία των διαγραμμάτων, που είναι από τα νεότερα και πιο σημαντικά πορίσματα για την ανισότητα και προέρχονται από την δεκαπενταετή έρευνα του Γάλλου οικονομολόγου Thomas Piketty, όπου διακρίνουμε πως η ανισότητα στο μακρο-επίπεδο έχει τρία χαρακτηριστικά. Το πρώτο είναι πως τον τελευταίο αιώνα πραγματοποιήθηκε μία μεγάλη ανατροπή σε ό, τι αφορά την ανισότητα σε Ευρώπη και Αμερική. Ενώ το 1900-1910 η εισοδηματική ανισότητα ήταν μεγαλύτερη στην Ευρώπη από τις Η.Π.Α., η σχέση αυτή αντιστράφηκε με την πάροδο των ετών, φτάνοντας στην περίοδο 2000-2010, όπου η εισοδηματική ανισότητα που χαρακτηρίζει τις Η.Π.Α να είναι πολύ μεγαλύτερη από εκείνη στην Ευρώπη (βλ. διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.3 & 4). Ο λόγος αυτής της αλλαγής κατά τον Piketty έγκειται περισσότερο σε παράγοντες όπως οι αλλαγές προσφοράς και ζήτησης δεξιοτήτων, ο αγώνας «ταχύτητας» μεταξύ της τεχνολογίας και της εκπαίδευσης, η παγκοσμιοποίηση, η πρωτοφανή άνοδος των αποζημιώσεων σε κορυφαίους μάνατζερ και στελέχη στις Η.Π.Α. και την όλο και πιο άνιση πρόσβαση σε δεξιότητες για του πολίτες των Η.Π.Α.²⁹ και όχι στην βασική υπόθεση της εργασίας του, πως η απόδοση του κεφαλαίου είναι μεγαλύτερη του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης ($r > g$).

Για αυτό και η μεγάλη απόκλιση ξεκινά από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και συντελείται μέχρι και τις ημέρες μας (με κορύφωση την δεκαετία του 1980), μία περίοδο που έχει ευρέως χαρακτηριστεί ως η περίοδος της νεοφιλελεύθερης επανάστασης³⁰. Όπως αναφέρουν οι Levy & Temin (2007) από το 1980 έως και το 2005 η παραγωγικότητα στον τομέα των επιχειρήσεων αυξήθηκε κατά 71%, ενώ την ίδια περίοδο οι μέσες εβδομαδιαίες απολαβές των εργατών πλήρους απασχόλησης, μόλις 14% (από \$613 σε \$705).

²⁹ Όπου μπορεί από την μία τα κορυφαία παγκοσμίως πανεπιστημιακά ιδρύματα να βρίσκονται στην επικράτεια των Η.Π.Α., από την άλλη πλευρά όμως η ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος στις μικρότερες βαθμίδες εκπαίδευσης και τις πιο υποβαθμισμένες περιοχές είναι πολύ χαμηλή.

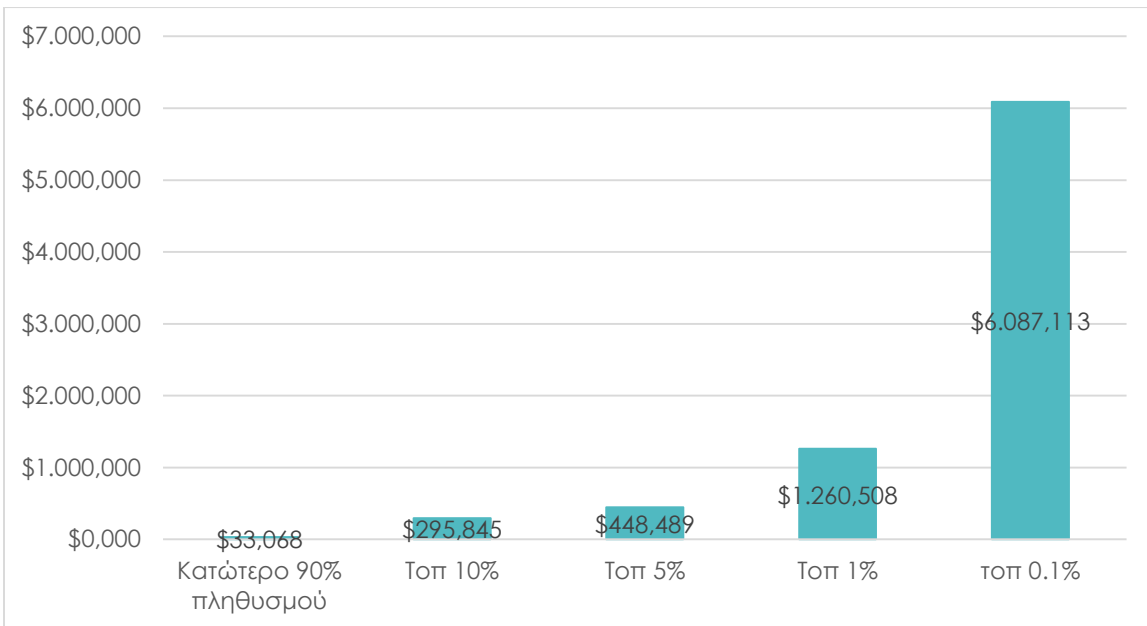
³⁰ Περισσότερα σχετικά με το ιδεολογικό στίγμα της περιόδου αυτής βλ. Radice, 2011

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.3: Εισοδηματική Ανισότητα σε Η.Π.Α. και Ευρώπη 1900-2010

Πηγή: Piketty, 2014. Επεξεργασία Δική μου.

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.4: Μέσο Εισόδημα Νοκοκυριού Η.Π.Α., 2014

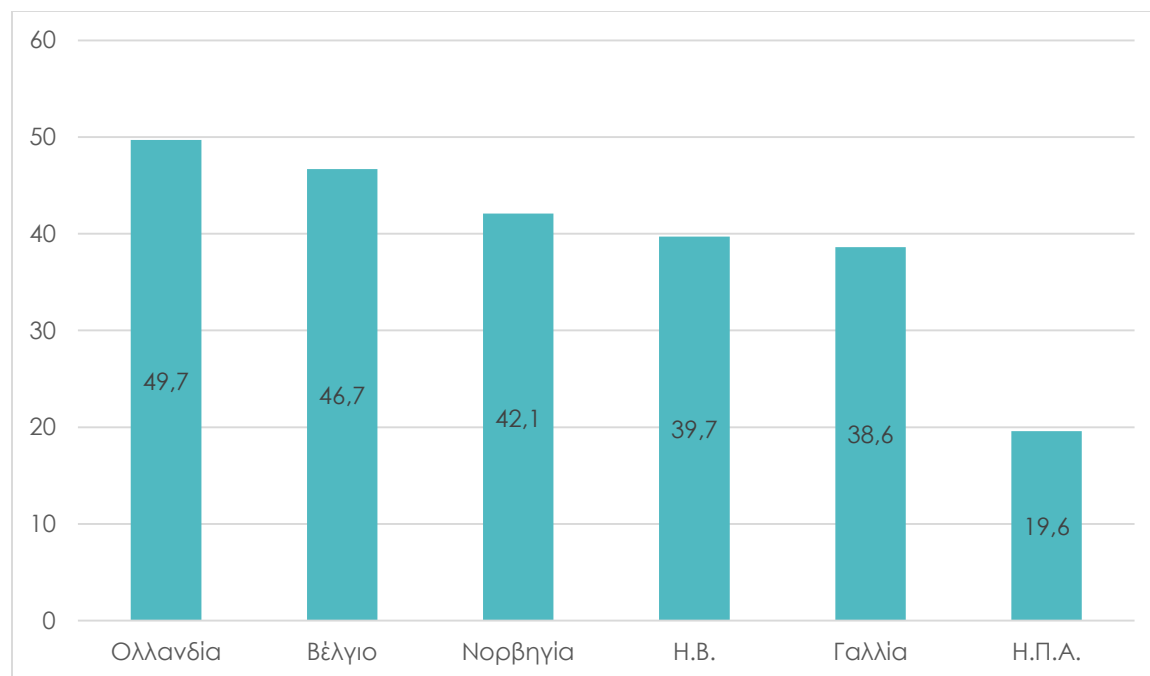

Πηγή: Washington Center for Equitable Growth, 2015. Επεξεργασία δική μου.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό είναι πως η ανισότητα πλούτου είναι πολύ μεγαλύτερη από την ανισότητα εισοδήματος. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό από το γεγονός ότι σε ό,τι αφορά την ανισότητα του εισοδήματος το ποσοστό που πηγαίνει στο πιο πλούσιο 10% στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. στη διάρκεια του αιώνα κυμαίνεται από το 30% έως το 50% του συνολικού εισοδήματος (βλ. διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.3), ενώ αντίστοιχα το ποσοστό της ανισότητας του πλούτου κυμαίνεται από το 60% έως το 90% του συνολικού πλούτου (βλ. διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.6).

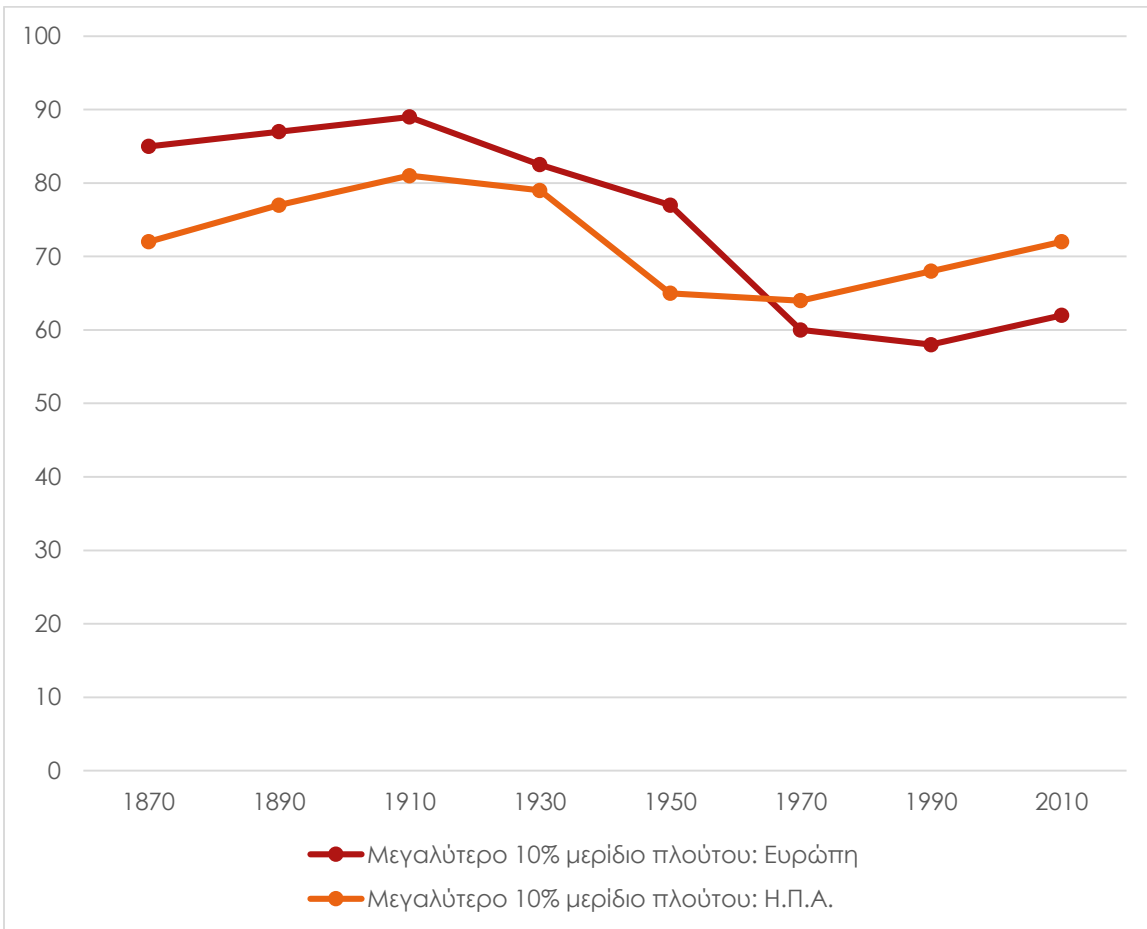
Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι πως η ανισότητα πλούτου είναι πολύ μικρότερη σήμερα από ο, τι ήταν πριν ένα αιώνα, μιας και το 1910 το 90% του πλούτου για την Ευρώπη και το 80% του πλούτου για τις Η.Π.Α. συγκεντρωνόταν στα χέρια του 10% του πληθυσμού τους, ενώ σήμερα τα ποσοστά αυτά έχουν πέσει σε περίπου 64% για την μία και σε 72% για την άλλη αντιστοίχως (βλ. διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.6). Αν και σίγουρα είναι ενθαρρυντική αυτή η μείωση, τα ποσοστά που συγκεντρώνει το πιο πλούσιο ένα δέκατο του πληθυσμού είναι ακόμη αρκετά υψηλά, με την λεγόμενη μεσαία τάξη να κατακτά ένα ποσοστό της τάξεως 20%-30% αυτού του διαθέσιμου πλούτου(βλ. διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.5 & 6).

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.5: Το ποσοστό εθνικού πλούτου της μεσαίας τάξης, 2015

Πηγή: Credit Suisse, 2015. Επεξεργασία δική μου.

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.6: Ανισότητα πλούτου σε Ευρώπη και Η.Π.Α. 1870-2010

Πηγή: Piketty, 2014. Επεξεργασία Δική μου.

Κατά τη θεώρηση του Piketty, ο λόγος που η συγκέντρωση του πλούτου είναι μεγαλύτερη από εκείνη του εισοδήματος έχει να κάνει με την ανθρώπινη φύση. Οι άνθρωποι δεν αποταμιεύουν μόνο για βιοποριστικούς λόγους, ώστε να μπορέσουν να εξασφαλίσουν ένα επίπεδο διαβίωσης στο μέλλον όταν σε κάποια στιγμή δεν θα είναι σε θέση να παράγουν για να ζήσουν. Αν ήταν έτσι η συγκέντρωση του πλούτου θα ήταν αντίστοιχη με αυτή του εισοδήματος. Οι άνθρωποι όμως συγκεντρώνουν πλούτο και για άλλους λόγους, που δεν έχουν να κάνουν τόσο με τον κύκλο της ζωής και της ανάγκες του. Αυτοί μπορεί να είναι λόγοι κύρους ή επιθυμίας κληροδότησης πλούτου στα παιδιά τους, αν και όλοι αυτοί οι συναφείς λόγοι δεν μπορούν πραγματικά να εξηγήσουν την τόσο μεγάλη απόκλιση μεταξύ της συγκέντρωσής πλούτου και εισοδήματος (Piketty, 2014).

3.3. Η Ανισότητα στις Αναπτυσσόμενες Χώρες

Ο τρόπος που στις αναπτυσσόμενες χώρες ποικίλλει η ανισότητα και οι παράγοντες που αλληλοεπιδρούν μαζί της, σε σχέση με τις αναπτυγμένες χώρες, εγείρει αρκετά ζητήματα ως προς τις πολιτικές που πρέπει να ακολουθηθούν, ιδιαίτερα σε ό, τι αφορά το κεντρικό μας ερώτημα, δηλαδή τη σχέση εισοδηματικών ανισοτήτων και της οικονομική μεγέθυνσης. Σύμφωνα με τον Solt (2009) η λατινική Αμερική και οι χώρες της ευρύτερης περιοχής της Καραϊβικής είναι εκείνες με τα υψηλότερα ποσοστά εισοδηματικής ανισότητας, με την υποσαχάρια Αφρική να ακολουθεί από πολύ κοντινή απόσταση. Από την άλλη πλευρά, οι χώρες με τα υψηλότερα εισοδήματα, εκείνες της Ευρώπης και της κεντρικής Ασίας, έχουν μια περισσότερη δίκαιη εισοδηματική κατανομή. Ας δούμε όμως τις επιμέρους περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών, μία προς μία:

Ανατολική και Νοτιοανατολική Ασία: Στις χώρες της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ασίας τα τελευταία 40 χρόνια επετεύχθησαν ιδιαίτερος σημαντική ρυθμοί μεγέθυνσης, αλλά την δεκαετία του 1980 και του 1990 η ανισότητα συνέχιζε να ανεβαίνει. Η Ταϊβάν, γνώρισε μία περίοδο σταθερής μείωσης από το 1964 έως το 1980, όμως την περίοδο 1980-1993 σταδιακά η ανισότητα επέστρεψε στα επίπεδα του 1964. Το Χονγκ Κονγκ και η Σιγκαπούρη παρουσίασαν την ίδια εικόνα με την Κίνα, της μορφής U. Η νότιος Κορέα βίωσε, κυρίως και λόγω των επιπτώσεων της κρίσης του 1997, αύξησης της ανεργίας, της ημιαπασχόλησης και των ευέλικτων μορφών εργασίας, αυξάνοντας τον συντελεστή Gini από 29.00 το 1995-6 σε 32.00 το 1999-2000. Στην Ινδονησία ο συντελεστής Gini είχε διάφορες διακυμάνσεις, ανάλογα με τη γενικότερη πορεία της οικονομίας στην χώρα. Από το 35.00 του 1964 έπεσε στο 32.00 το 1987 χάρη στη λεγόμενη «πράσινη επανάσταση». Την επόμενη δεκαετία ωστόσο η ανισότητα διερευνήθηκε ξανά, ξεπερνώντας τα επίπεδα του 1964, φτάνοντας το 38.00. Στην Ταϊλάνδη, η ανισότητα είχε πτωτική πορεία από τη δεκαετία του 1960 μέχρι τα μέσα εκείνης του 1980, ενώ στην διάρκεια του της δεκαετίας του 1990, ο συντελεστής Gini αυξήθηκε κατά 11 μονάδες (από 41.00 σε 52.00) (Levinshon, Berry, & Friedman, 1999· Pangestu, 2000).

Νότιος Ασία: Ξεκινώντας από την Κίνα, η ανισότητα έχει μία ξεκάθαρη πορεία σχήματος U. Οι μαοϊκές μεταρρυθμίσεις στα μέσα της δεκαετίας του 1950, θέτουν αρχικώς τον συντελεστή Gini στο 56.00 για να ακολουθήσει η δραστική μείωση του μία εικοσαετία αργότερα στο 0.26³¹. Στην συνέχεια παρατηρείται και πάλι μία σχετική αύξηση, η οποία συνεχίζει να μεγαλώνει βραδέως, πλησιάζοντας στα τέλη του 20^{ου} αιώνα τα επίπεδα που υπήρχαν το 1953³². Το Πακιστάν γνώρισε αρχικά μία περίοδο μείωσης της ανισότητας, από το 1963 έως και το 1973, αφού ο συντελεστής Gini έπεσε από το 39.00 στο 33.00. Στα μέσα όμως της δεκαετίας του 1990 αναρριχήθηκε ξανά

³¹ Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε τις μεγάλες διαφοροποιήσεις της ενδοχώρας της Κίνας, αφού οι αστικές με τις αγροτικές περιοχές/περιφέρειες της χώρας βρίσκονται σε μεγάλη απόκλιση και οι ανισότητες είναι τεράστιες. Εμείς εντούτοις λαμβάνουμε υπόψη μας το μέσο επίπεδο διακύμανσης.

³² Αναλυτικότερα: 1953 56.00, 1964 31.00, 1975 26.00, 1978 32.00, 1983 28.00, 1988 38.00, 1995 43.00, 1998 41.00. Θα πρέπει επίσης να σημειώσουμε πως τα στοιχεία από τις χρονιές 1964, 1975 και 1998 δεν είναι συγκρίσιμα με τα υπόλοιπα και πως απλώς καταδεικνύουν την γενική πορεία της ανισότητας βάσει του συγκεκριμένου συντελεστή.

ψηλά, στο 41.00. Στο ίδιο μοτίβο κινήσαν και οι ανισότητες για το Μπαγκλαντές και τη Σρι Λάνκα. Οι διακυμάνσεις της ανισότητας στην Ινδία από την εποχή μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα, ήταν πολλές και σημαντικές, εν γένει για την περιοχή. Την δεκαετία 1951-1961 ο συντελεστής Gini έπεσε από το 36.00 στο 31.00 και μέχρι τις αρχές του 1990 και την επέμβαση στην οικονομία της χώρας του Δ.Ν.Τ, κυμαινόταν από το 29.00 έως το 32.00. Η ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης της εποχής εκείνης είχε ως αποτέλεσμα από την μία μεν να μειωθεί η γενική φτώχεια, από την άλλη δε να αυξηθούν οι ανισότητες, ειδικά λόγω της δυσανάλογης ανάπτυξης μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών (Ravallion & Datt, 1999· Oshima, 1998).

Υποσαχάρια Αφρική: Στην περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής συντελέστηκαν από το 1980 μέχρι τα τέλη του 1990 διάφορα προγράμματα ανάπτυξης ώστε να καταπολεμηθεί η υψηλή ανισότητα και η διευρυμένη φτώχεια, που άφηνε πολλούς συνανθρώπους μας χωρίς τα βασικά ήδη ανάγκης και αξιοπρεπούς διαβίωσης. Παρόλο τον σχεδιασμό, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ δεν σημείωσε σημαντική πρόοδο, με βασικά αποτελέσματα την περίοδο εκείνη, την μείωση της ανισότητας μεταξύ αστικών κέντρων και αγροτικών περιοχών, όμως ανάμεσα στις αγροτικές περιοχές η ανισότητα μεγεθύνθηκε, ειδικά σε εκείνες που είχαν ως κύριο χαρακτηριστικό τους την μεγάλη συγκέντρωση γης (χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, η Κένυα) (Kayizzi-Mugerwa, 2000).

Λατινική Αμερική: κατά τη δεκαετία του 1980 οι χώρες της Λατινικής Αμερικής που κατάφεραν να γνωρίσουν μείωση στην ανισότητα ήταν η Ουρουγουάη, η Κόστα Ρίκα και η Κολομβία. Αντιθέτως, σε σχεδόν όλες τις υπόλοιπες χώρες, οι φτωχοί βίωσαν την ύφεση της δεκαετίας πολύ πιο έντονα από τους πλούσιους, γεγονός που αύξησε το χάσμα μεταξύ τους. Την επόμενη δεκαετία η εικόνα δεν δείχνει βελτιωμένη, αφού στην καλύτερη περίπτωση παραμένει στάσιμη και δεν δυσχεραίνει. Οι γενικότερες μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν στην ευρύτερη περιοχή προς την απελευθέρωση και την απορρύθμιση, με έμφαση στην οικονομία της αγοράς, κατέληξαν να πλήξουν την αγορά εργασίας σε τέτοιο βαθμό που οι εργάτες να χάσουν ένα μεγάλο μέρος των απολαβών τους, με τον πλούτο αυτόν να μετατίθεται στο ήδη πιο εύπορο κομμάτι της κοινωνίας. (Székely & Hilgert, 1999).

Δεν έχουν καταφέρει λοιπόν όλες οι αναπτυσσόμενες χώρες να μειώσουν την εισοδηματική ανισότητα το ίδιο αποτελεσματικά, όμως η προσπάθεια που έχει ξεκινήσει προς αυτή την κατεύθυνσή, αναζητά χρήσιμα συμπεράσματα στην σύγχρονη οικονομική θεωρία, ώστε να επιτευχθεί η βασική της επιδίωξη. Στον παρακάτω πίνακα παρακολουθούμε συνοπτικά την πορεία της ανισότητας μέσω του συντελεστή Gini για την κάθε περιοχή στο ορίζοντα 28 χρόνων:

Πίνακας Π.ΙΙΙ.1: Συντελεστής Gini ανά γεωγραφική περιοχή συγκεντρωτικά, 1990-2008

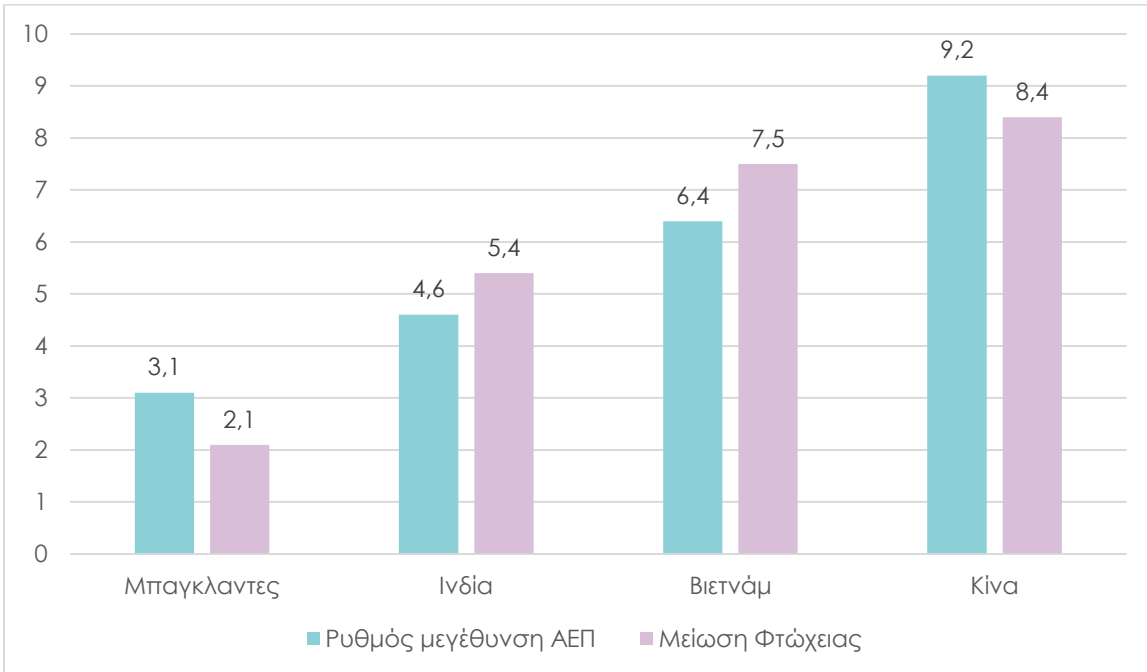
	1990	2000	2008
Ασία	36.4	40	40.4
Ανατολική Ευρώπη και κεντρική Ασία	26.7	33.2	35.4
Λατινική Αμερική και Καραϊβική	46.9	49.2	48.3
Υποσαχάρια Αφρική	49.1	46.1	44.2

Πηγή: Solt, 2009. Επεξεργασία Δική μου

3.4. Οι Συνθήκες της Παγκόσμιας Φτώχειας

Η μείωση της φτώχειας και η ανάγκη πολλών εκατομμυρίων συνανθρώπων μας για μία αξιοπρεπή διαβίωση και πρόσβαση στα βασικά αγαθά βρίσκεται στο επίκεντρο της παγκόσμιας ανθρωπιστικής κοινότητας, τα τελευταία 40 χρόνια. Η μεγάλη αλήθεια είναι πως τεράστια βήματα έχουν γίνει προς σε αυτή την κατεύθυνση σε όλη αυτή την περίοδο, όμως ο αριθμός των ανθρώπων που στερούνται είδη πρώτης ανάγκης παραμένει μεγάλος, και πολλά μπορούν και πρέπει να γίνουν ακόμη ώστε να εξαλειφθεί το φαινόμενο αυτό. Από το 1981 μέχρι σήμερα το ποσοστό των ανθρώπων που ζουν κάτω από τα όρια της απόλυτης φτώχειας (καταναλώνουν κάτω από \$1 ημερησίως) έχει μειωθεί σημαντικά, από 40.3% σε 21.3%. Επίσης μείωση υπήρξε και για το αμέσως επόμενο όριο φτώχειας (καταναλώνουν κάτω από \$2 ημερησίως), αλλά δεν είναι το ίδιο σημαντική, αφού από το 66.4% έπεσε στο 52.9% (Chen & Ravallion, How did the World's Poorest Fared since the Early 1980s?, 2004). Οι περιοχές που συντελέστηκε η μεγαλύτερη μείωση ήταν οι Ανατολή και Νότιος Ασία, πράγμα εύλογο όταν στις τάξεις τους συγκαταλέγονται οι ραγδαίως αναπτυσσόμενες αυτά τα χρόνια οικονομίες της Ινδίας και της Κίνας (βλ. διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.7).

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.7: Μείωση φτώχειας σε χώρες της Ασίας σε σχέση με τον ρυθμό μεγέθυνση των οικονομιών τους 1992-1998

Πηγή: Dollar , 2005

Μένοντας λίγο παραπάνω σε αυτή τη μείωση θα πρέπει να σημειώσουμε πως η αύξηση του συνολικού πληθυσμού βοήθησε αρκετά ώστε να έχουμε μεν ποσοστιαίες πτώσεις, αλλά από την άλλη πλευρά ο πραγματικός αριθμός των φτωχών συνέχισε να αυξάνεται. Ο απόλυτος αριθμός βέβαια των ανθρώπων που ζούσαν σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας, μειώθηκε κατά 375 εκατομμύρια (βλ. πίνακα Π.ΙΙΙ.2).

Πίνακας Π.ΙΙΙ.2: Παγκόσμιοι δείκτες για κάθε όριο φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, 1981-2005 (ποσοστό & αριθμός σε εκατομύρια κάτω από το κάθε όριο)

	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005
\$1.00	41.4% 1515.0	34.4% 1334.7	29.8% 1227.2	29.5% 1286.7	27.0% 1237.9	23.1% 1111.9	22.8% 1145.6	20.3% 1066.6	16.1% 876.0
\$1.25	51.8% 1896.2	46.6% 1808.2	41.8% 1720.0	41.6% 1813.4	39.1% 1794.9	34.4% 1656.2	33.7% 1696.2	30.6% 1603.1	25.2% 1376.7
\$1.45	58.4% 2137.7	54.4% 2111.5	49.9% 2051.7	49.4% 2153.5	47.2% 2165.0	42.6% 2048.1	41.6% 2095.7	38.1% 1997.9	2.1% 1751.7
\$2.00	69.2% 2535.1	67.4% 2615.4	64.2% 2639.7	63.2% 2755.9	61.5% 2821.4	58.2% 2802.1	57.1% 2872.1	53.3% 275.7	47.0% 2561.5
\$2.50	74.6% 2731.6	73.7% 2858.7	71.6% 2944.6	70.4% 3071.0	69.2% 3176.7	67.2% 3231.4	65.9% 3316.6	62.4% 3270.6	56.6% 3084.7

Πηγή: Chen & Ravallion, 2008

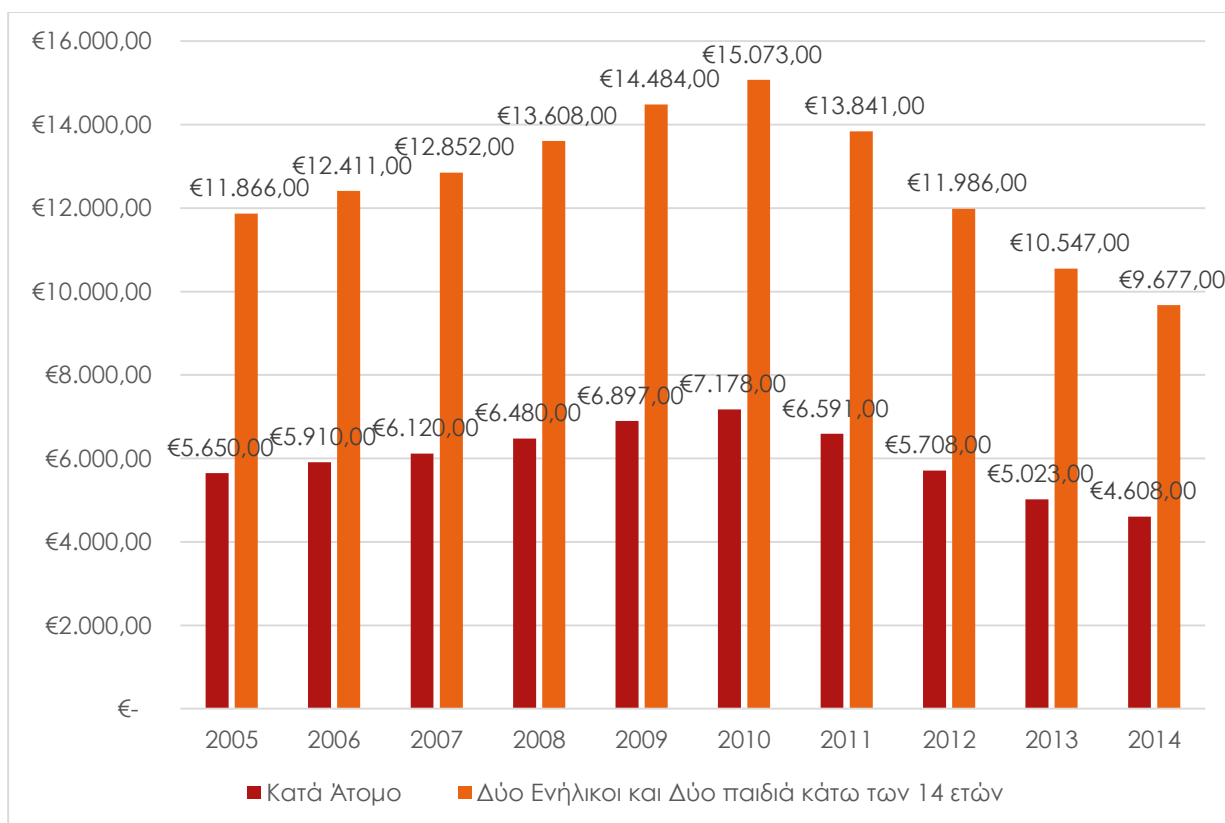
Δεν είναι όμως όλες οι περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών το ίδιο ευεργετημένες στα πλαίσια της φτώχειας την τελευταία τριακονταετία. Η ανατολική Ασία και οι χώρες του Ειρηνικού κατάφεραν μέσα σε 24 χρόνια να μειώσουν το συνολικό ποσοστό της απόλυτης φτώχειας κατά 6.33%, η Ευρώπη και η κεντρική Ασία κατά 2.65%, η Λατινική Αμερική και οι χώρες της Καραϊβικής κατά 0.98%, η Μέση Ανατολή και η βόρειος Αφρική κατά 0.61%, η νότιος Ασία κατά 4.2%, και η υποσαχάρια Αφρική κατά 4.98% (World Bank, 2007).

Η φτώχεια εν αντιθέσει με τις εισοδηματικές ανισότητες είναι ένα φαινόμενο το οποίο απασχολεί λιγότερο τις ανεπτυγμένες χώρες, δηλαδή την Βόρειο Αμερική και την Ευρώπη, και περισσότερο τον υπόλοιπο κόσμο. Για αυτό και τον ενδιαφέρον των αναλυτών επικεντρώνεται στην υποσαχάρια Αφρική και την Ασία, μιας και ο πληθυσμός αυτών των ηπείρων είναι πάρα πολύ μεγάλος και οι συνέπειες της φτώχειας οδυνηρές για τους περισσότερους ανθρώπους που ζουν εκεί. Στην Ευρώπη και την κεντρική Ασία, το 1990 μόλις το 1.9 % του πληθυσμού τους συνολικά ζούσε με ημερήσιο όριο κατανάλωσης κάτω από \$1.90 την ημέρα, ενώ στις ημέρες μας, το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί στο 2.1% (το 2012) (The World Bank, 2016).

3.5. Η κατάσταση στην ελληνική επικράτεια την τελευταία δεκαετία

Σε ό,τι αφορά τη φτώχεια το ποσό των €5.650 ανά έτος είναι αυτό που ορίζεται στην γραμμή κινδύνου της σχετικής φτώχειας για τα άτομα και στα €11.866 για μία τετραμελή οικογένεια το 2005. Το 2008 το ποσό αυτό είχε ανέλθει σημαντικά και για τις δύο κατηγορίες φθάνοντας τα €6.480 και €13.608 ανά έτος αντιστοίχως. Η επόμενη εξαετία όμως δεν ήταν το ίδιο καλή, καθώς η καθοδική τάση του ποσού έφερε το 2014 το άτομο στα €4.608 και την οικογένεια στα €9.677 ανά έτος, ποσά που είναι χαμηλότερα από εκείνα του 2005 κατά 22,61% και 22,62%. Μέσα σε μία δεκαετία οι Έλληνες πολίτες έχασαν πάνω από το 1/5 την ασφάλεια από το επίπεδο ζωής που είχαν συνηθίσει, όπως παρατηρούμε απεικονιστικά και από το διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.8.

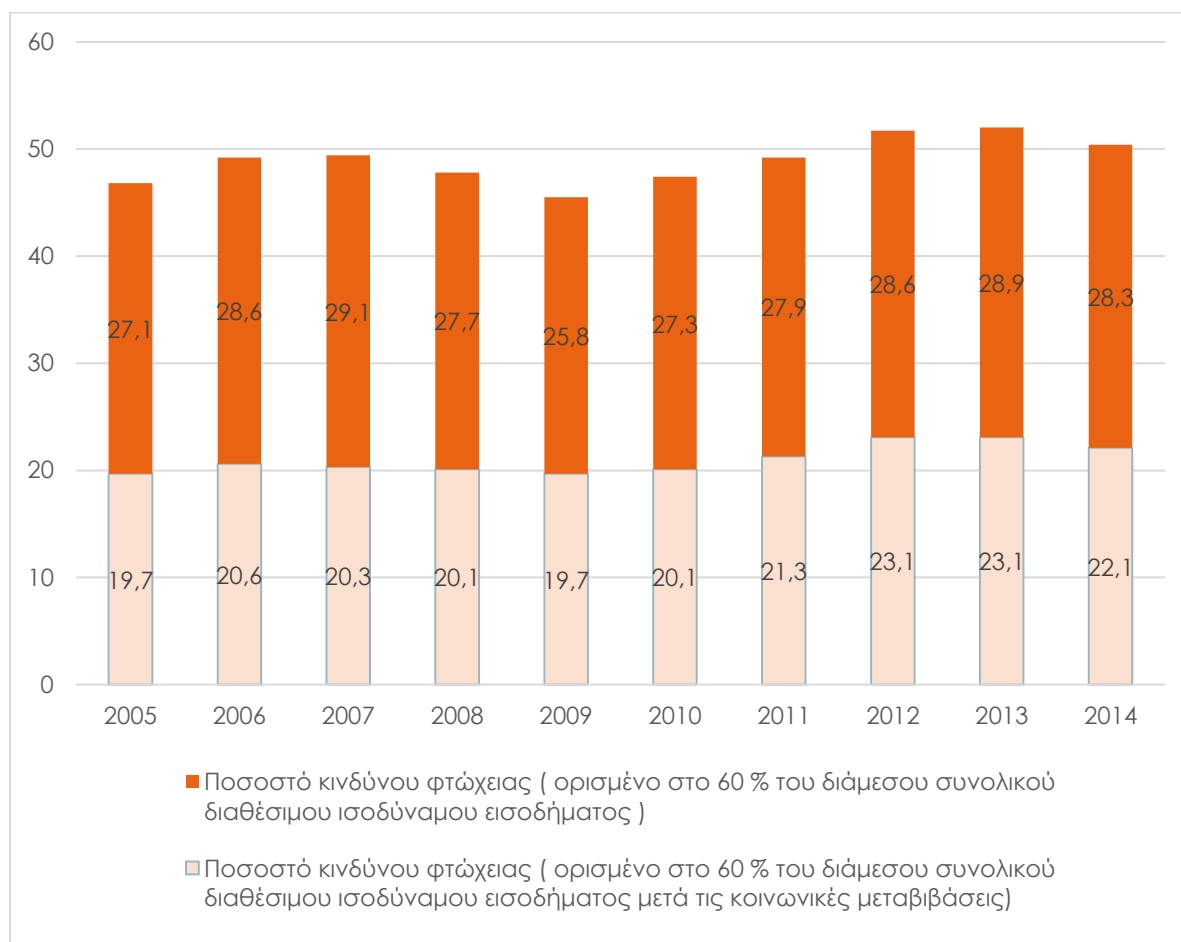
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.8: Όριο Κινδύνου φτώχειας σε € ανά έτος (ορισμένο στο 60% του διάμεσου συνολικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος)

Πηγή: Eurostat, 2015. Επεξεργασία Δική μου.

Το 2005 οι οικογένειές που βρίσκονταν στον κίνδυνο με βάση τη σχετική φτώχεια, στο 60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος, ήταν το 2005 στο 27,1% του πληθυσμού, το 2009 είχε μειωθεί σε 25,8%, ενώ το 2014 έχει φθάσει το 28,3%. Εδώ είναι σημαντικό να τονίσουμε, όπως φαίνεται και από το Διάγραμμα 9 ότι τα ποσοστά αυτά είναι μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, οι οποίες δεν έχουν και τόσο αναδιανεμητικό ρόλο. Αυτό φαίνεται από το ότι οι φορολογικές εισφορές για το ποσοστό των πολιτών που δεν είναι φτωχοί δεν είναι όσο υψηλές θα έπρεπε, αφού από τους πολίτες που βρίσκονται σε κίνδυνο σχετικής φτώχειας, μόνο το 8% ως μέσος όρος της δεκαετίας, καταφέρνει να διαφύγει (βλ. διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.9).

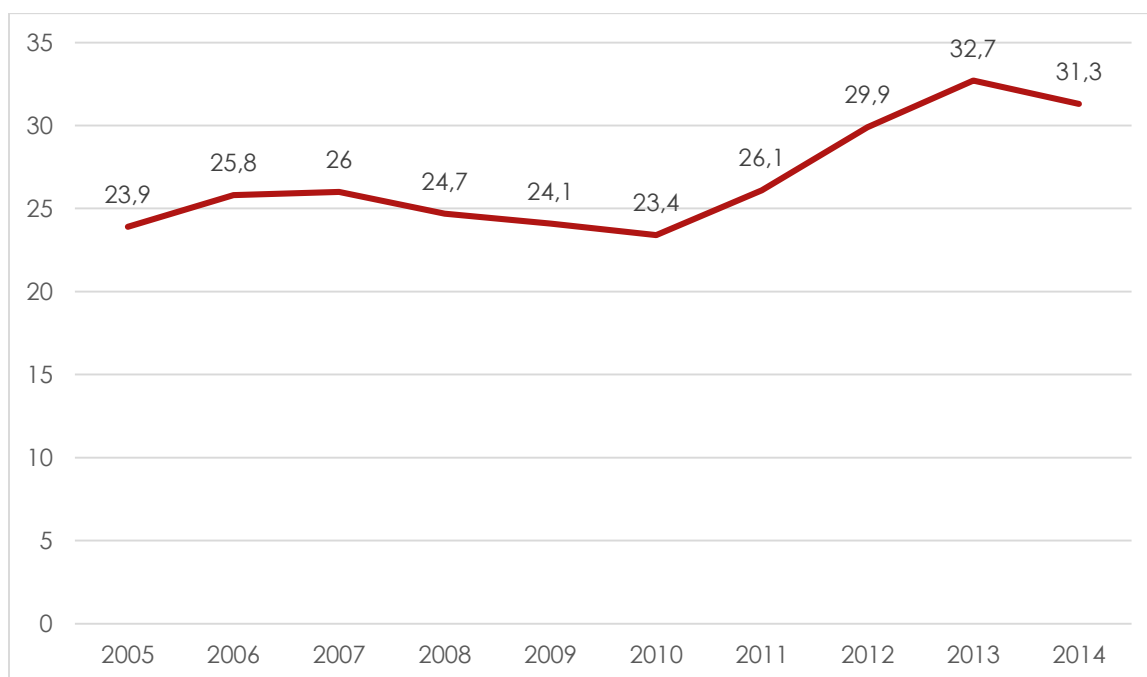
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.9.: Όριο Κινδύνου φτώχειας σε ποσοστό πληθυσμού, πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (ορισμένο στο 60% του διάμεσου συνολικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος)

Πηγή: Eurostat, 2015. Επεξεργασία Δική μου.

Ένας ακόμη δείκτης που μας πληροφορεί για το πόσο φτωχοί είναι οι φτωχοί της χώρας είναι το σχετικό χάσμα διάμεσου εισοδήματος ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας. Το σχετικό χάσμα εισοδήματος των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας, και πάλι σταθμισμένο στο 60% εθνικού ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος όλων των ατόμων, ήταν 23,9% το 2005, αυξήθηκε το 2009 κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες και εκτοξεύθηκε το 2014 στο 31,3%, έχοντας φτάσει το προηγούμενο έτος στη μέγιστη τιμή της δεκαετίας, το 32,7%. Όπως παρατηρούμε και στο διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.10, η αύξηση της ανισότητας μεταξύ των πολιτών που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας μας πληροφορεί για την σημαντική αναποτελεσματικότητα των διανεμητικών πολιτικών.

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.10: Σχετικό ποσοστό απόστασης μεταξύ των φτωχών (ορισμένο στο 60% του διάμεσου συνολικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος)

Πηγή: Eurostat, 2015. Επεξεργασία Δική μου.

Η ανισότητα σύμφωνα με τον συντελεστή Gini δεν έχει πολύ σημαντικές διακυμάνσεις αν σκεφθεί κανείς ότι από το 33.2 το 2005 αυξήθηκε σε 34.5 μέσα σε μία δεκαετία, με περίπου

4 χρόνια μεγέθυνσης και 6 χρόνια ύφεσης. Η μικρότερη τιμή του συντελεστή έρχεται το 2010, η οποία είναι μόλις 0,3 μονάδες μικρότερη από το 2005, κάτι που σημαίνει πως τα χρόνια της μεγέθυνσης η κατανομή του εισοδήματος δεν καλυτέρευσε για τους φτωχότερους, όσο θα περίμενε κανείς (βλ. πίνακα Π.ΙΙΙ.3).

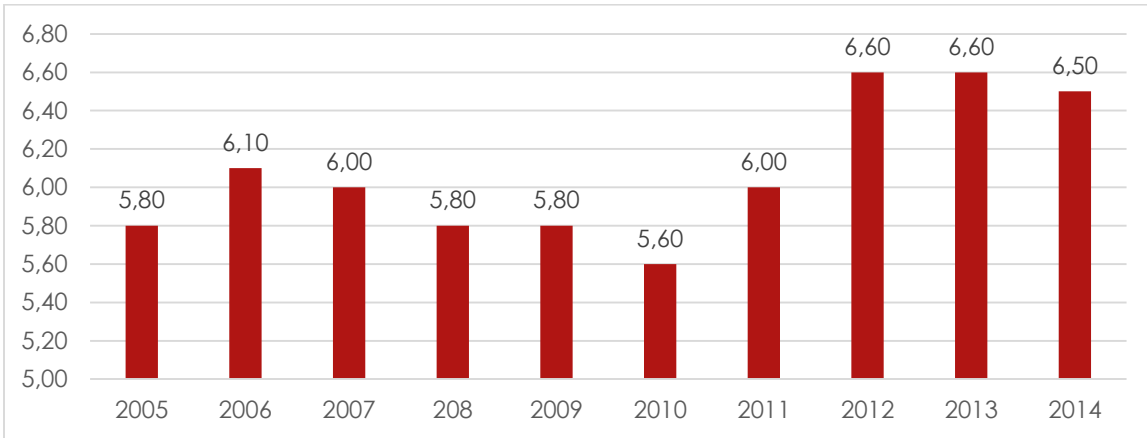
Πίνακας Π.ΙΙΙ.3: Συντελεστής Gini του διάμεσου διαθέσιμου ισοδύναμου για Ελλάδα και Ε.Ε. (27)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕU27	30.6	30.3	30.6	31	30.6	30.4	30.7	30.4	30.5	30.9
Ελλάδα	33.2	34.3	34.3	33.4	33.1	32.9	33.5	34.3	34.4	34.5

Πηγή: Eurostat, 2015. Επεξεργασία Δική μου.

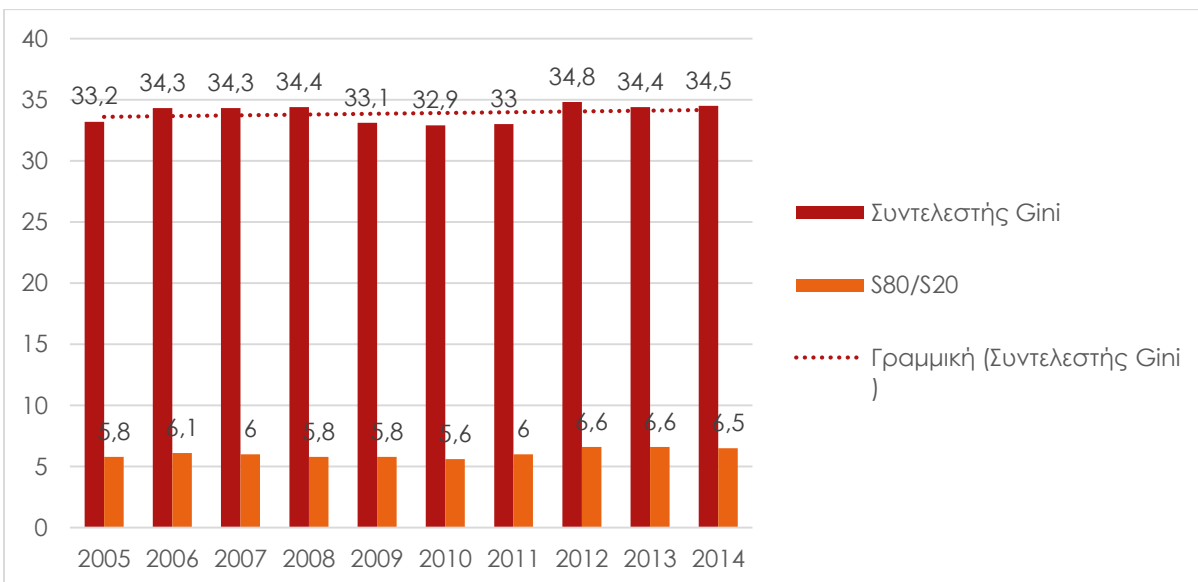
Σχετικά με τον δείκτη S80/S20 το 20 % του πληθυσμού της Ελλάδας με το υψηλότερο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα λάμβανε το 200 5,8 φορές μεγαλύτερο εισόδημα από ό,τι το 20 % του πληθυσμού του με το χαμηλότερο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα. Αυτή η ανισότητα δεν μειώθηκε στην δεκαετία, ούτε τα καλά χρόνια της μεγέθυνσης, παρά μόνο το 2010 όπου έφθασε το 5,6 για να ανέβει ραγδαία την εποχή της κρίσης από σε 6,6 και 6,5 για το 2014. Τη ίδια στιγμή ο μέσος όρος της δεκαετίας στην Ευρώπη των 27 ήταν 4,98. Η τάση της ανισότητας στην δεκαετία και για τους δύο δείκτες φαίνεται στα διαγράμματα Δ.ΙΙΙ.11 & 12.

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.11.: Εισοδηματική ανισότητα με βάσει τον δείκτη S80/S20

Πηγή: Eurostat, 2016. Επεξεργασία Δική μου.

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.12: Η τάση του συντελεστή Gini και ο δείκτης S80/S20

Πηγή: Eurostat, 2016. Επεξεργασία Δική μου.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Οικονομική Μεγέθυνση και Εισοδηματικές Ανισότητες: μια αμφίδρομη σχέση;

Σύμφωνα με τη συγκέντρωση και ανάλυση όλου αυτού του όγκου δεδομένων που έχουμε διαθέσιμα τα τελευταία χρόνια για το σύνολο του παγκόσμιου πληθυσμού, η υπόθεση του Kuznets για την ανεστραμμένη σχέση σε σχήμα U της οικονομικής μεγέθυνσης στην ανισότητα φαίνεται να μην έχει ισχύ. Η δυναμική της οικονομικής μεγέθυνσης στην διανομή φαίνεται να είναι ασήμαντη για τις αναπτυσσόμενες χώρες, αφού η ανισότητα τείνει να αυξάνεται όσο συχνά τείνει και να μειώνεται. Από την άλλη πλευρά, η οικονομική μεγέθυνση, στις αναπτυσσόμενες χώρες, φαίνεται να έχει μία ισχυρή συσχέτιση σε ό,τι αφορά αλλαγές στην απόλυτη φτώχεια (Ferreira & Ravallion, 2008). Αν και η μείωση της απόλυτης φτώχειας έρχεται πρώτη στους στόχους που τίθενται από την παγκόσμια κοινότητα, ώστε να μπορέσουν άνθρωποι που δεν έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά, να αποκτήσουν και να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής τους, αξιοπρεπώς, η ανισότητα δεν θα πρέπει να παραμερίζεται, χάριν αυτού του γεγονότος, ότι δηλαδή η οικονομική μεγέθυνση μειώνει την απόλυτη φτώχεια, δεν επιδρά όμως το ίδιο θετικά και στην εισοδηματική ανισότητα. Οι λόγοι που πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας με την ίδια αφοσίωση και στην καταπολέμηση της ανισότητας είναι κυρίως τρεις: ο πρώτος αφορά την κανονιστική θεώρηση πως ηθικά και μόνο η ανισότητα δεν είναι σωστό να υπάρχει, ο δεύτερος έχει να κάνει με τις κοινωνικές προεκτάσεις της, αφού μεγαλύτερη ανισότητα μπορεί αν οδηγήσει σε βασικές κοινωνικοοικονομικές ανεπάρκειες που με την σειρά τους να μειώσουν το μελλοντικό ποσοστό της οικονομικής μεγέθυνσής – που είναι επιθυμητή για την μείωση της απόλυτης φτώχειας και ο τρίτος είναι πως η οικονομική μεγέθυνση έχει καλύτερα αποτελέσματα στην μείωση της φτώχειας σε χώρες που οι πολίτες τους ζουν με μικρότερη ανισότητα παρά σε εκείνες με μεγαλύτερη.

Δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί μία σχέση καθολικά αρνητική ή θετική ανάμεσα στην οικονομική μεγέθυνση και την άμβλυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων σε συνδυασμό με την μείωση της φτώχειας. Αγνοώντας άλλα χαρακτηριστικά των οικονομιών των χωρών, σε μία τόσο σύνθετη επιστήμη όπως η οικονομική επιστήμη, είναι αδύνατο να αποκρυσταλλωθούν ξεκάθαρες σχέσεις που να έχουν την δύναμη και την ισχύ, φυσικών θα λέγαμε, νόμων. Εντούτοις, δεδομένων κάποιων, θεσμικών κυρίως, χαρακτηριστικών και δομικών συνεπειών από τη ιστορική ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, χρήσιμα συμπεράσματα μπορούν να προκύψουν για την παραπάνω σχέση. Είδαμε στο σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας πως η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να επηρεάσει θετικά τις εισοδηματικές ανισότητες που προκύπτουν από την διανομή του πλούτου, αρκεί οι πολιτικές διανομής και αναδιανομής κυρίως να είναι υπέρ των φτωχών (pro poor growth), δηλαδή τα οφέλη να κατευθύνονται στοχευμένα προς τις οικονομικά ασθενέστερες ομάδες του πληθυσμού. Τα κοινωνικά προγράμματα πρόνοιας εντάσσονται σε αυτό το πλαίσιο και είναι απαραίτητα ώστε η κατανομή των πόρων να ευεργετεί τελικώς αυτούς που το έχουν περισσότερο ανάγκη. Αν όμως, όπως είδαμε, βασική στόχευση είναι η μείωση της απόλυτης φτώχειας, είναι σχεδόν αναγκαίο ότι όχι μόνο θα υπάρχει ένα επίπεδο μεγάλης εισοδηματικής ανισότητας, αλλά αυτό δύναται να αυξηθεί ώστε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να περάσει το κατώφλι της αναξιοπρεπούς διαβίωσης και να έχει πρόσβαση στις παροχές πρώτων αναγκών.

Επίσης χώρες με διαφορετικά χαρακτηριστικά σε φυσικούς πόρους και προσφορά εργασίας μπορούν να διαφέρουν στον τρόπο που η οικονομική μεγέθυνση πέτυχε ή απέτυχε στους παραπάνω στόχους. Όπως διαπιστώσαμε και πρωτύτερα χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας αποτυχίας είναι η λατινική Αμερική, στις χώρες της οποίας υπάρχει άφθονη προσφορά γης και εκτάσεων αλλά αυτό δεν την βοήθησε να μειώσει, κυρίως, τις τεράστιες εισοδηματικές ανισότητες, που προκλήθηκαν μετά την λεγόμενη φιλελευθεροποίηση, στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Σ αντιδιαστολή έρχεται το παράδειγμα των οικονομιών της Νοτιοανατολικής Ασίας και των χωρών του ειρηνικού, όπου βασικό χαρακτηριστικό ώστε η οικονομική μεγέθυνση να παίζει θετικό ρόλο σε φτώχεια και ανισότητα υπήρξε η άφθονη προσφορά εργατικού προσωπικού. Πολλά κεφάλαια από τις προηγμένες οικονομίες αναζήτησαν και βρήκαν φθινό κόστος εργασίας λόγω αυτής της τεράστιας προσφοράς, κάτι που σίγουρα βοήθησε τους πολίτες των χωρών να ξεφύγουν από το κατώτερο επίπεδο διαβίωσης, αν και η ανισότητα είχε αρκετές διακυμάνσεις και αυξομειώσεις όλη αυτή την περίοδο.

Προσπαθώντας να ελέγξουμε το κατά πόσο η θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης επιδρά θετικά στην καταπολέμηση της φτώχειας και την μείωση της ανισότητας, μελετήσαμε την περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα, καθώς και την τετραετία πίσω από αυτή. Όπως φαίνεται στην περιγραφή του Πίνακα Π.ΙV.1, η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 2% μέσο όρο ανά έτος, την περίοδο 2005-2008 δεν φαίνεται να έχει σημαντική επίπτωση στην μείωση της φτώχειας, όπως αυτή συλλαμβάνεται στο πλαίσιο της σχετικής φτώχειας, για τους δύο από τους τρεις δείκτες.

Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό του πληθυσμού που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας αυξήθηκε μέσα στην τετραετία (από 19,7% το 2005 σε 20,1% το 2008), την ίδια στιγμή που και το κενό μεταξύ των φτωχότερων ομάδων αυξανόταν επίσης (κατά 0,8% συνολικά), αν και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σημείωνε αύξηση 2,8% μέχρι και το 2007. Η ανισότητα από την άλλη πλευρά αυξήθηκε επίσης και σε όρους κατανομής του εισοδήματος σε ολόκληρο τον πληθυσμό, αλλά και σε όρους λόγου του πλούτου που κατέχει το 20% πλουσιότερο κομμάτι του πληθυσμού σε σχέση με το 20% φτωχότερο (μ.ο. τετραετίας 5,9 έναντι 5,8 το 2005). Οι αυξομειώσεις της ανισότητας δεν είναι τόσο απλές όσο και αν φαίνονται ανεπαίσθητες, καθώς δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο όπου οι πολίτες δεν συγκρίνουν το επίπεδο διαβίωσης τους με αυτό που ισχύει στο σύγχρονο πλαίσιο τους, αλλά με ό,τι είχαν πριν από την κρίση και αυτό έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ευημερία τους (Leventi & Matsaganis, 2013). Η μόνη θετική επίδραση που φαίνεται να έχει η μεγέθυνση είναι στο χρηματικό όριο κινδύνου φτώχειας το οποίο αυξάνεται κατά, σχεδόν 14,5%.

Από κει και πέρα, για την εξαετία 2009-2014 παρατηρούμε πως ενώ η οικονομία συρρικνώνεται σημαντικά έχοντας -4,5% μέσο όρο ρυθμό ανάπτυξης, οι υπό μελέτη δείκτες δεν φαίνονται να έχουν υπερβολικές διακυμάνσεις. Μάλιστα κάποιοι από αυτούς δείχνουν βελτιωμένοι. Αξιοσημείωτη είναι και η αύξηση του δείκτη της σχετικής φτώχειας με το ποσό κινδύνου φτώχειας ανά άτομο να είναι 281 μεγαλύτερο σε μία χρονιά που η χώρα μας γνωρίζει -5,2% ανάπτυξη. Ο συντελεστής Gini βελτιώνεται ως μέσος όρος της εξαετίας, από 34 την περίοδο της μεγέθυνσης σε 33,7 την περίοδο της συρρίκνωσης. Δεν ισχύει το ίδιο για του υπόλοιπους δείκτες καθώς ο δείκτης χρηματικού ορίου κινδύνου φτώχειας μικραίνει μόλις κατά 40€, ο δείκτης σχετικής φτώχειας του ποσοστού του πληθυσμού που βρισκόταν σε κίνδυνο

φτώχειας αυξήθηκε μόλις κατά 1,4% μέσο όρο εξαετίας από την προηγούμενη τετραετία, η απόσταση μεταξύ των φτωχών μεγάλωσε κατά 2,8% από την προηγούμενη περίοδο, σε μέσους όρους πάντα, ενώ το 20% πιο φτωχό τμήμα των Ελλήνων έχει 6,1 φορές μικρότερη κατανομή του εισοδήματος σε σχέση με το πλουσιότερο 20%.

Πίνακας Π.ΙV.1: Ολιστική προσέγγιση δεικτών οικονομικής μεγέθυνσης, σχετικής φτώχειας και ανισότητας

Έτος/ Δείκτες	Μεγέθυνση Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ	Σχετική Φτώχεια: Ποσοστό Πληθυσμο ύ σε Κίνδυνο Φτώχειας	Σχετική Φτώχεια: Σε κίνδυνο φτώχειας ποσό/άτομο	Χάσμα Σχετικής Φτώχειας	Συντελεστής Gini	Δείκτης S80/S20
2005	0.3%	19.7%	5.650,00 €	23,9%	33.2	5.8
2006	5.3%	20.6%	5.910,00 €	25,8%	34.3	6.1
2007	2.9%	20.3%	6.120,00 €	26%	34.3	6
2008	-0.5%	20.1%	6.480,00 €	24,7%	34.4	5.8
2009	-4.3%	19.7%	6.897,00 €	24,1%	33.1	5.8
2010	-5.2%	20.1%	7.178,00 €	23,4%	32.9	5.6
2011	-8.9%	21.3%	6.591,00 €	26,1%	33	6
2012	-7.5%	23.1%	5.708,00 €	29,9%	34.8	6.6
2013	-2.6%	23.1%	5.023,00 €	32,7%	34.4	6.6
2014	1.3%	22.1%	4.608,00 €	31,3%	34.5	6.5
2005- 2008 Μ.Ο.	2%	20.1%	6.040,00 €	25,1%	34	5,9

2009- 2014 Μ.Ο.	-4,5%	21,5%	6.000,8 €	27,9%	33,7	6,1
-----------------------	-------	-------	-----------	-------	------	-----

Πηγή: Eurostat, 2016 & World Bank, 2016. Επεξεργασία Δική μου.

Σίγουρα οι παρατηρήσεις που έχουμε για την Ελλάδα δεν επιτρέπουν να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματά και να απαντήσουμε στο αν η θεωρία του Kuznets επιβεβαιώνεται ή απορρίπτεται από τα δεδομένα, καθώς οι παρατηρήσεις μας είναι λίγες σχετικά και δεν αναφέρονται στη μακροχρόνια περίοδο. Εντούτοις θα πρέπει να σημειώσουμε πως δεν φαίνεται η οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα να επηρεάζει σημαντικά την ανισότητα και την φτώχεια, πολλώ δε μάλλον να τις καταπολεμεί και τις μειώνει, σε ό,τι τον χρονικό ορίζοντα τον οποίο μελετήσαμε.

Από την βάση των συμπερασμάτων μας δεν θα πρέπει να λείπει η εκτενής έρευνα που έχει πραγματοποιήσει πάνω σε αυτή την προβληματική το Ινστιτούτο Εργασία της ΓΣΕΕ, με την οποία μία ομάδα κοινωνικών επιστημόνων έχει καταφέρει να θέσει εκ νέου την σχέση και τα αποτελέσματα των υπό εξέταση μεταβλητών στο ερευνητικό μικροσκόπιο. Σχετικά με τις εισοδηματικές ανισότητες και το επίπεδο διαβίωσης στην Ελλάδα της κρίσης, διαπιστώνεται η σαφής επιδείνωση τους. Πιο συγκεκριμένα (Παπαθεοδώρου & Μισσος, 2013):

«Η επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης αποκαλύπτεται καλύτερα με τις εκτιμήσεις του δείκτη φτώχειας που κατασκευάζεται διατηρώντας διαχρονικά σταθερό το όριο φτώχειας σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης (με βάση την έρευνα του 2005). Σύμφωνα με τον συγκεκριμένο δείκτη, η φτώχεια διπλασιάζεται σε μόλις δύο χρόνια, από 16,3% το 2009 σε 32,3% το 2011. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η φτώχεια αυξήθηκε κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες σε έναν μόλις χρόνο, από το 2010 στο 2011»

Αιτία των παραπάνω είναι προφανώς, για τους συγγραφείς, η οικονομική κρίση, οι πολιτικές λιτότητας και η απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, καθώς επίσης και η αποτυχία του συστήματος κοινωνικής προστασίας το οποίο είναι ιδιαίτερος αναποτελεσματικό, με μόνη θετική επίδραση του την παροχή των συντάξεων, αφού οι υπόλοιπες κοινωνικές μεταβιβάσεις, λόγω των αντι-αναπτυξιακών πολιτικών μνημονίου έχουν περιοριστεί σε σημαντικό βαθμό (Παπαθεοδώρου & Μισσος, 2013). Το σύστημα κοινωνικής προστασίας ως δομικό στοιχείο του συνολικότερου μακροοικονομικού συστήματος παρουσιάζεται και σε άλλες έρευνες του Ινστιτούτου. Μέσα από τα πορίσματα αυτών των ερευνών γίνεται αντιληπτό ότι η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να ενισχυθεί σημαντικά μέσα από το σύστημα των κοινωνικών μεταβιβάσεων (Δαφέρμος & Παπαθεοδώρου, 2013)³³. Η Ελλάδα παρουσιάζει τις μεγαλύτερες εισοδηματικές

³³ Όπως εξηγούν στην μελέτη τους οι συγγραφείς ο πολλαπλασιαστής που αφορά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα είναι πιο μικρός από εκείνον που αφορά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος, συνεπώς ενισχύεται το ΑΕΠ με μία ανακατανομή των πόρων από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα στις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος.

ανισότητες σε όλη την Ε.Ε. για την υπό μελέτη περίοδο, γεγονός που δεν μπορεί να ερμηνευθεί στο σύνολο του μόνο με βάση τα διάφορα δημογραφικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά των πολιτών της (Παπαθεοδώρου & Μισσος, 2013).

Θα ήταν αρκετά ριψοκίνδυνο βέβαια να ισχυριστούμε πως η οικονομική μεγέθυνση των πρώτων χρόνων του 21^{ου} αιώνα δεν αύξησε το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων εν γένει. Αυτό γίνεται εμφανές από το ποσοστό του ποσού που αποτελεί όριο της σχετικής φτώχειας ανά άτομο, το οποίο αυξήθηκε κατά 27% μέσα σε έξι χρόνια και ενώ τα πρώτα σημάδια της κρίσης είχαν κάνει ήδη την εμφάνισή τους. Από την άλλη πλευρά όμως η πτώση της ελληνικής ευημερίας ριζώνει αφενός στα δομικά προβλήματα της κοινωνίας μας, αφετέρου σε λανθασμένες επιλογές της πολιτικής εξουσίας σε ό,τι αφορά της οικονομική προσέγγιση που ακολουθήθηκε.

Σχετικά με τα ερευνητικά μας ερωτήματα μπορούμε να πούμε τα εξής:

- Η οικονομική μεγέθυνση είναι αναγκαία συνθήκη για την καταπολέμηση της φτώχειας, αρκεί να συνδυαστεί με διανεμητικές και κοινωνικές πολιτικές που μοιράζουν τον πλούτο από κάτω προς τα πάνω. Σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο, αν μη τι άλλο, δεν είναι επαρκής, από μόνη της. Ικανή από μόνη της δεν μπορεί να είναι για αυτό και τα αναδιανεμητικά εργαλεία του κράτους είναι απαραίτητα ώστε το φτωχότερο ποσοστό του πληθυσμού να βγει κερδισμένο από τον πλούτο που δημιουργεί η οικονομική ανισότητα και σε απόλυτους όρους αλλά και σε σχετικούς, αναφορικά με το μερίδιο του πλούτου του ήδη πλούσιου ποσοστού του υπάρχοντος πληθυσμού.
- Σταθερή σχέση δεν μπορεί να ανιχνευθεί με καθολική ισχύ σε ό,τι αφορά την επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης στις εισοδηματικές ανισότητες. Εντούτοις, φαίνεται υπό δεδομένες συνθήκες και θεσμικές προδιαγραφές πως μπορεί να συνεισφέρει θετικά, αρκεί να κατευθύνεται τα οφέλη προς τις κοινωνικές ομάδες που το έχουν περισσότερο ανάγκη.
- Μία πιο ξεκάθαρη σχέση που προκύπτει από την ανάλυση των παραπάνω κεφαλαίων είναι πως η οικονομική μεγέθυνση επιδρά εντελώς διαφορετικά σε αναπτυσσόμενες οικονομίες από ό,τι στις αναπτυσσόμενες. Πλέον, στον 21^ο αιώνα οι αναπτυσσόμενες οικονομίες επωφελούνται λιγότερο, κυρίως επειδή στην σημερινή συγκυρία η κρίση έχει δημιουργήσει ένα κλίμα ανασφάλειας που δύσκολα μπορεί να διαπεραστεί στον δυτικό κόσμο, σε αντίθεση με τον επηρεασμένο μεν, αλλά όχι διστακτικό, κόσμο των αναπτυσσόμενων οικονομιών. Δεν θα πρέπει όμως να ξεχνάμε και την αλματώδη ανάπτυξη της βόρειας Αμερικής και τη Ευρώπη καθ' όλον τον 20 αιώνα.
- Μεσοπρόθεσμα, δεν φαίνεται τα οφέλη να διαχέονται καθώς το πλουσιότερο 20% του ελληνικού πληθυσμού συνεχίζει είτε σε καιρούς οικονομικής μεγέθυνσης είτε σε καιρούς συρρίκνωσης να αυξάνει τον λόγο του πλούτου που κατέχει σε σχέση με τα φτωχότερα 20%.
- Μετά από την ανάλυση που προηγήθηκε φθάνουμε, ευλόγως και αναμενόμενα, στον ισχυρισμό πως η Ελλάδα είναι σχεδόν αδύνατο να ακολουθήσει το μοντέλο των αναπτυσσόμενων χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας καθώς η θεσμική οργάνωση της

Αυτό θα μπορούσε να καταστεί δυνατό μέσα διάφορες υπηρεσίες σε άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένους, παιδιά και άλλες ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού

οικονομίας μας διαφέρει δομικά και σε επίπεδο μηχανισμών, αλλά και σε επίπεδο απόλυτης/σχετικής φτώχειας και ανισότητας, καθώς εκεί τα φαινόμενα που καταγράφονται είναι πολύ ιδιαίτερα και σε υψηλά ποσοστά. Παρόλα αυτά η ελληνική οικονομία διαφέρει αρκετά και από εκείνη των δυτικών καπιταλιστικών ανεπτυγμένων οικονομιών, καθώς είναι μία οικονομία κλειστή, με πολύ ανελευθερία και υψηλά κόστη συναλλαγών.

Βλέποντας τα ευρήματα μας συγκριτικά με το συνολικό όγκο μελετών και πορισμάτων της ερευνητικής ομάδας της Γ.Σ.Ε.Ε., παρατηρούμε πως και στις δύο ερευνητικές εργασίες η οικονομική μεγέθυνση καθίσταται αναγκαία για την καταπολέμηση των εισοδηματικών ανισοτήτων και της φτώχειας, το ίδιο αναγκαία όμως είναι και η αναδιανεμητική πολιτική προς τα ασθενέστερα οικονομικά στρώματα τόσο για την άμβλυνση των επιδοματικών ανισοτήτων όσο και για εκείνη της σχετικής φτώχειας- μιας και η απόλυτη φτώχεια δείχνει να επηρεάζεται θετικά και χωρίς την έμφαση στην αναδιανομή. Ακόμη οι μελέτες του Ινστιτούτου ανιχνεύουν μια πιο ισχυρή επίδραση των αρνητικών ρυθμών ανάπτυξης στην σχετική φτώχεια στην Ελλάδα η οποία στην δική μας έρευνα φαίνεται να είναι πιο ισχνή. Η υπόθεση του Kuznets φαίνεται πλέον να μειονεκτεί σε δυναμική λόγω των τελευταίων ερευνητικών πορισμάτων την περίοδο της κρίσης ιδιαίτερος από θεωρίες που φαίνονται να την αντικαθιστούν και μπορούν να χαρακτηριστούν νέο-κεϋνσιανές.

Τέλος για την Ελλάδα, αναγνωρίζουν κοινώς το σαθρό υπόβαθρο της οικονομίας από την μεταπολίτευση, αντιθέτως δεν υιοθετούν το ίδιο καθεστώς μετάβασης λόγω των ερευνητικών πορισμάτων, καθώς αν και οι δύο αναγνωρίζουν την ανάγκη κοινωνικής προστασίας, η έρευνα του Ινστιτούτου έχει σαφώς μία προσέγγιση αλλαγή προτύπου κοινωνικής οργάνωσης, όπως θα το έθετε ο David Harvey, εντούτοις στην παρούσα έρευνα καταλήγουμε πως η οικονομίας της αγοράς, με τις παραπάνω απαραίτητες και απαρέγκλιτες κρατικές παρεμβάσεις, μπορεί να οδηγήσει στην μείωση της φτώχειας και την μεγέθυνση της ευημερίας.

Συμπεράσματα

Από την μελέτη που προηγήθηκε μπορούμε να συνάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα για την παγκόσμια και την ελληνική οικονομία. Αν και η παγκόσμια οικονομία από το 1980 και μετά δημιούργησε ένα δίπολο οικονομικής ανάπτυξης, με τις χώρες της ανατολικής και νότιας Ασίας να ξεπερνούν σε ρυθμούς τις αναπτυγμένες οικονομίες και τις αναπτυγμένες χώρες να γνωρίζουν μία περίοδο στασιμότητας, και οι δύο πορείες φαίνεται να σταματούν σιγά σιγά, επηρεασμένες σαφώς από την κρίση. Από την μία πλευρά αυτή η ύφεση δεν επιτρέπει στις χώρες του δυτικού κόσμου να αναπτυχθούν στο εσωτερικό τους, κυρίως λόγω έλλειψης κεφαλαίων και κατ' επέκταση στις ασιατικές χώρες να εισάγουν κεφάλαια για την περαιτέρω ανάπτυξη τους.

Σε κάθε περίπτωση τα βήματα προόδου που έχουν γίνει στον τομέα της καταπολέμησης της απόλυτης φτώχειας είναι τα σημαντικότερα επίτευγμα της εποχής και του μοντέλου ανάπτυξης, όμως μακροπρόθεσμα η συνέχιση αυτού του κοινωνικοοικονομικού μοντέλου μπορεί να προκαλέσει προβλήματα λόγω της δυσανάλογης επιρροής που δείχνουν να έχουν οι πλούσιοι πολίτες στα κέντρα λήψης των αποφάσεων σε σχέση με τους φτωχότερους συμπολίτες τους.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, αρχικά καταλήγουμε βάσει των παραπάνω στο πόσο δύσκολη και ιδιαίτερη είναι η κρίση της χώρας μας και λόγω θεσμικών δυσλειτουργιών αλλά και λόγω προτύπου κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης. Οι συνταγές επιτυχίας, που διατείνονται είτε οι υποστηρίζοντες την πλήρη και άμεση απελευθέρωση της οικονομίας, χωρίς κρατικές παρεμβάσεις και κόστη συναλλαγών είτε οι υποστηρίζοντες μία σφιχτά ελέγξιμη και σχεδιασμένη οικονομία, στην Ελληνική οικονομία είναι αδύνατο να εφαρμοσθούν χωρίς παρεκκλίσεις. Δεν υπάρχουν πανάκειες λύσεις και κανένα μοντέλο ανάπτυξης δεν μπορεί να εφαρμοσθεί αυτούσιο μία χώρα επειδή πέτυχε σε μία άλλη.

Με τη θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης, αλλά ειδικά στην μετέπειτα εικόνα της ελληνικής οικονομίας που μελετήσαμε, τα στοιχεία δείχνουν πως οι πλούσιοι γίνονται, έστω και οριακά, πλουσιότεροι, ενώ οι ασθενότερες οικονομικές ομάδες να μην διακρίνουν κάποια ιδιαίτερα οφέλη από την αυτή την διαδικασία, της οποίας οι διακυμάνσεις είναι σχεδόν ανεπαίσθητες θετικά και ορατές αρνητικά.

Οι πολιτικές που φαίνεται να έχουν αποτέλεσμα σε οικονομίες όπως η Ελλάδα είναι οι εστιασμένες στην οικονομική ανάπτυξη μεν (pro growth), αλλά με ταυτόχρονη κοινωνική πολιτική προς τις περισσότερο ευπαθείς ομάδες (pro -poor growth). Η εισοδηματική πίτα σχεδόν ποτέ δεν κατανέμεται, όπως είδαμε λιγότερο στην θεωρητική αλλά και περισσότερο στην ερευνητική δραστηριότητα, ισόποσα ή με τρόπο που να βοηθάει τους φτωχότερους, μη αυξάνοντας την ανισότητα και εκεί το σημείο που θα πρέπει συγκεντρωθεί το ενδιαφέρον των ανθρώπων που διαμορφώνουν πολιτικές (policymakers).

Η επίδραση του Ελληνικού Προγράμματος, ή αλλιώς «Μνημόνιο», έχει σίγουρα δυσχεράνει την θέση των πιο αδύναμων πλευρών της κοινωνίας, αν και σε μία πιο γενική εικόνα θα λέγαμε ότι είναι μετριασμένη, αφού οι εικόνα των πλευρών αυτών πριν από την κρίση δεν θα λέγαμε πως έχει μεγάλες διαφορές, πάντα αναφερόμενοι στο φτωχότερο κομμάτι του πληθυσμού που δέχεται τα βάρη της άνισης κατανομής του όποιου πλούτου.

Σχετικά με την ήδη υπάρχουσα γνώση, στην οποία αναφερθήκαμε εκτενώς στην επισκόπηση της βιβλιογραφίας, οι περιορισμένες έρευνες στην Ελλάδα, καταλήγουν πως δεν είναι ξεκάθαρα τα πράγματα στο τι επιδρά στην Ελλάδα του σήμερα για την εξάλειψη της φτώχειας και την μείωση της ανισότητας. Αναλόγως τις μεταβλητές που λαμβάνουμε υπόψη μας στις έρευνες, και αναφορικά με το τι θέλουμε να μετρήσουμε υπάρχουν και μεγάλες διατάσεις στις απόψεις. Η κοινή συνισταμένη εντούτοις είναι πως η κοινωνική πολιτική που ασκείται, είναι περιορισμένη, αναποτελεσματική και δεν βοηθάει τους πραγματικά φτωχούς που το έχουν ανάγκη (Leventi & Matsaganis, 2013· Matsaganis & Leventi, 2012· Tsakloglou & Mitrakos, 2012· Mitrakos, 2014· Matsaganis & Leventi, 2012).

Καταλήγουμε λοιπόν, πως η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να θεωρηθεί ένας ακόμη, και μάλιστα καθοριστικός, από τους πολλούς παράγοντες που επηρεάζουν φαινόμενα όπως η φτώχεια και η ανισότητα, ιδωμένος στο θεωρητικό πλαίσιο της ανάπτυξης μίας οικονομίας/χώρας. Ο διανεμητικός του ρόλος από κάτω προς τα πάνω είναι καθόλα περιορισμένος και απαιτεί αρκετό χρόνο προσαρμογής της οικονομίας για αυτό και θα πρέπει να ενισχύεται με άλλα μέσα πιο άμεσα εφαρμόσιμα που επιτυγχάνουν τα επιθυμητά αποτελέσματα σε μικρότερο χρονικό διάστημα για την βελτίωση της ποιότητας ζωής που κάθε

πολίτης/ομάδα/κοινωνία αναζητεί. Για αυτό τον λόγο θα ήταν σκόπιμο να διερευνηθεί η σχέση της οικονομικής μεγέθυνσης με την ευημερία και ευτυχία (well being) όσο και να συσχετιστεί με άλλους κοινωνικούς δείκτες όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός η εγκληματικότητα, τα δικαιώματα και το κράτος δικαίου (Legatum Prosperity, 2015).

Αναφορές

- Alderson, A., & Nielsen, F. (2002). Globalization and the great U-turn: Income inequality trends in 16 OECD countries. *American Journal of Sociology*(107), σσ. 1244-1299.
- Alesina, A., & Perotti, R. (1994b, 10). Income Distribution, Political Instability and Investment. *Discussion Paper Series*(751).
- Alesina, A., & Perotti, R. (1994a, 09). The political economy of growth: A critical survey of the recent literature. *World Bank Economic Review*, 8(3), σσ. 351-371.
- Antonakakis, N., Dragouni, M., & Filis, G. (2015). How strong is the linkage between tourism and economic growth in Europe? *Economic Modelling*, 44, σσ. 142-155.
- Arapoglou, V., & Gounis, K. (2015). *Poverty and Homelessness in Athens: Governance and the Rise of an Emergency Model of Social Crisis Management*. The London School of Economics and Political Science. GreeSE Paper No.90 Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe.
- Argitis, G., & Nikolaidi, M. (n.d.). The financial fragility and the crisis of the Greek. *Full Terms & Conditions of access and use can be found at*, 28(3), σσ. 274-292.
- Atkinson, A. B. (2009). Stress-testing the welfare state. Στο O. Bjerkholt, K. Skrede, & A. Hylland (Επιμ.), *Rettferd og politikk: festschrift til Hilde Bojer på 70- årsdagen (Justice and Politics: Festschrift for Hilde Bojer on her 70th birthday)*. Oslo: Emiliar Forlag.
- Atkinson, A. B., & Brandolini, A. (2009). On data: a case study of the evolution of income inequality across time and across countries. *Cambridge Journal of Economics*(33), σσ. 381-404.
- Barro, R. J. (2000). Inequality and Growth in Panel of Countries. *Journal of Economic Growth*, 5(32), 5-32.
- Batuo, M. E., & Asongu, S. A. (2015, 01 12). The impact of liberalization policies on income inequality in african countries. *Journal of Economic Studies*, σσ. 68-100.
- Bengoa, M., & Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and. *European Journal of Political Economy*, 19, σσ. 529-545.
- Brady, D. (n.d.). The welfare state and relative poverty in rich western democracies. *Social Forces*, 83(4), σσ. 1329-1364.
- Chaudhry, A., & Garner, P. (2013). The political economy of income comparisons and economic growth. *Economic Modelling*(31), σσ. 214-222.
- Chen, S., & Ravallion, M. (2004). *How did the World's Poorest Fared since the Early 1980s?* World Bank.
- Chen, S., & Ravallion, M. (2008). *The Developing World Is Poorer Than We Thought, But No Less Successful in the Fight against Poverty*. The World Bank, Development Research Group. The World Bank.

- Compton , R. A., Gledeman, D. C., & Hoover, G. A. (2011, 09). Panel evidence on economic freedom and growth in the United States. *European Journal of Political Economy*, 27(3), σσ. 423-435.
- Compton, R. A., Gledeman , D. C., & Hoover, G. A. (2014, 03). A distributional analysis of the benefits of economic freedom. *European Journal of Political Economy*, 33, σσ. 121-133.
- Credit Suisse. (2015, 10). *Global Wealth Databook 2015*. Ανάκτηση από <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=C26E3824-E868-56E0-CCA04D4BB9B9ADD5>
- De Haan, J., Lundstrom, S., & Sturm, J. E. (2006, 04). Market-oriented institutions and policies and economic growth: A critical survey. *Journal of Economic Surveys*, 20(2), σσ. 157-191.
- Dollar, D. (2002). Growth is Good for the Poor. *Journal of economic Growth*(7), σσ. 195-225.
- Dollar, D. (2005). Globalization, Poverty, and Inequality since 1980. *World Bank Research Observer*, 20(2), σσ. 145-175.
- Dollar, D., & Kraay, A. (2002). Growth is Good for the Poor. *Journal of Economic Growth*(7), σσ. 195-225.
- Doucouliafos, C., & Ulubasoglu, M. A. (2006, 03). Economic freedom and economic growth: Does specification make a difference? *European Journal of Political Economy*, 22(1), σσ. 60-81.
- Dritsakis, N. (2004). Tourism as a long-run economic growth factor: An empirical investigation for Greece using causality analysis. *Tourism Economics*, 10(3), σσ. 305-316.
- Duman, O. S. (2014). The rise and consolidation of neoliberalism in the European Union: A comparative analysis of social and employment policies in Greece and Turkey. *European Journal of Industrial Relations*, 20(4), σσ. 367-382.
- Eastwood, R., & Lipton, M. (2000). Pro-poor growth and pro-poor poverty reduction: Meaning, evidence and policy implications. *Asian Development Review*, 18(2), σσ. 22-58.
- Eiβel, D. (2015). The Financial Crisis, Austerity Policy And Greece. *Comparative Economic Research*, 18(4), σσ. 5-26.
- Eurostat. (2015, 12 15). *At risk of poverty threshold (60% of median equivalised income)*. Ανάκτηση από <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Eurostat. (2015, 12 27). *Eurostat*. Ανάκτηση από Gini coefficient of equivalised disposable income : <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=0&pcode=tesi190&language=en>
- Eurostat. (2015, 12 12). *Eurostat*. Ανάκτηση από Gini coefficient of equivalised disposable income: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tesi190>

- Eurostat. (2015, 12 30). *Eurostat*. Ανάκτηση από Relative at risk of poverty gap by poverty threshold: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>
- Eurostat. (2015, 30 12). *Eurostat*. Ανάκτηση από S80/S20 INCOME QUINTILE SHARE RATIO: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/gdp-and-beyond/quality-of-life/s80s20-income-quintile>
- Eurostat. (2016, 01 05). *Eurostat*. Ανάκτηση από Inequality of income distribution (income quintile share ratio): <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>
- Ferreira, F. H., & Ravallion, M. (2008). *Global Poverty and Inequality: A Review of the Evidence*. The World Bank, Development Research Group: Poverty Team. The World Bank.
- Fischer, R. D. (2001). The evolution of inequality after trade liberalization. *Journal of Development Economics*, 66, σσ. 555-579.
- Forbes, K. J. (2000). A Reassessment of the Relationship between Inequality and Growth. *American Economic Review*(90), σσ. 869-887.
- Forster, M., & D' Ercole, M. M. (χ.χ.). *THE OECD APPROACH TO MEASURING INCOME DISTRIBUTION AND POVERTY: STRENGTHS, LIMITS AND STATISTICAL ISSUES*. Ανάκτηση από http://umdcipe.org/conferences/ocedumd/conf_papers/Papers/The_OECD_Approach_to_Measuring_Income_Distribution_and_Poverty.pdf
- Fosu, A. K. (2015). Growth, Inequality and Poverty in Sub-. *Oxford Development Studies*, 43(1), σσ. 44-59.
- Freeman, D. G. (2003). Trickle down the rising tide: new estimates of the link between poverty and the macroeconomy. *Southern Economic Journal*, 70(2), σσ. 359-373.
- Held, D., & McGrew, A. (2002). *Globalization/Anti-Globalization*. Cambridge: Polity Press.
- Holcombe, R. G. (2015, June). Capital and labor, Past and present, in the context of Piketty. *Review of Austrian Economics*, 28(2), σσ. 195-207.
- International Poverty Centre. (2006). *Poverty in Focus*. United Nations Development Programme, International Poverty Center. United Nations Development Programme.
- Jaumotte, F., Lall, S., & Papageorgiou, C. (2013). “Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization? *IMF Economic Review*(61), σσ. 271-309.
- Justesen, M. K. (2008, 09). The effect of economic freedom on growth revisited: New evidence on causality from a panel of countries 1970-1999. *European Journal of Political Economy*, 24(3), σσ. 642-660.
- Kasimati, E., & Veraros, N. (2013). Should Greece adopt a dual-currency regime to resolve its economic crisis? *Journal Of Policy Modeling*, 35, σσ. 588-600.
- Katrakilidis, C., Kyritsis, I., & Patsika, V. (2016). The dynamic linkages between economic growth environmental quality and health in Greece. *Applied Economics Letters*, 23(3), σσ. 217-221.

- Kayizzi-Mugerwa, S. (2000). Globalisation, Growth and Income Inequality: A Review of the African Experience. *Conference on Poverty and Inequality in Developing Countries: A Policy Dialogue on the Effects of Globalisation*. Paris: OECD Development Centre.
- Kingstone, P. (2011). *The political economy of Latin America: Reflections on neoliberalism and development*. Routledge .
- Koesel, K., Steinberg, D., & Thompson, N. (2015, November). Political Regimes and Currency Crises. *Economics and Politics*, 27(3), σσ. 337-361.
- Krueger, A. (1974). The Political Economy of the Rent-Seeking Society. *American Economic Review*(64), σσ. 291-303.
- Krugman, P. (2015, 09 16). *Why We're in a New Gilded Age*. Ανάκτηση από The New York Review of Books: <http://www.nybooks.com/articles/2014/05/08/thomas-piketty-new-gilded-age/>
- Kuznets, S. (1955). Economic growth and income inequality. *American Economic Review*, XLV(1), σσ. 1-28.
- Legatum Prosperity. (2015). *2015 Legatum Prosperity Index*. Ανάκτηση από <http://www.li.com/activities/publications/2015-legatum-prosperity-index>
- Lekakis, J. N., & Kousis, M. (2013). Economic Crisis, Troika and the Environment in Greece. *South European Society and Politics*, 18(3), σσ. 305-331.
- Leventi, C., & Matsaganis, M. (2013). *Distributional Implications of the Crisis in Greece in 2009-2012*. EUROMOD Working Paper No. EM 14/13.
- Levinshon, J., Berry, S., & Friedman, J. (1999). *Impacts of the Indonesian Economic Crisis: Price Changes and the Poor*. Michigan: University of Michigan.
- Levy, F., & Temin, P. (2007, 05 01). *Inequality and Institutions in 20th Century America*. Working Paper Series, Massachusetts Institute of Technology, Department of Economics, Working Paper Series.
- Lyberaki, A., Tinios, P., & Georgiadis, T. (2010). Multidimensional Poverty in Greece: A Deep, Persistent Grey? *South-Eastern Journal of Economics*, 1(87), σσ. 87-110.
- Mabugu, R., & Chitiga, M. (2009). Liberalising trade in south africa: A survey of computable general equilibrium studies. *South African Journal of Economics*, 77(3), σσ. 445-464.
- Matsaganis, M. (2013, November). *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses*. Friedrich Ebert Stiftung.
- Matsaganis, M., & Leventi, C. (2011). The distributional impact of the crisis in Greece. Στο V. Monastiriotis, *The Greek crisis in focus: Austerity, Recession and paths*. Hellenic Observatory.
- Matsaganis, M., & Leventi, C. (2012). The distributional impact of the Crisis on income distribution. Στο *Social policy and social cohesion in Greece under conditions of economic crisis* (σσ. 65-88). Bank of Greece.
- Mitrakos, T. (2014). *Inequality, poverty and social welfare in Greece: Dstributional effects of austerity*. Athens: Bank of Greece.

- Moller, S., Huber, E., Stephens, J., Bradley, D., & Nielse, F. (2003). Determinants of relative poverty in advanced capitalist economies. *American Sociological Review*, 68(1), σσ. 22-61.
- Moran, T. P. (2005). Kuznets' inverted U-curve hypothesis: the rise, demise and the continued relevance. *Sociological Forum*, 20(2), σσ. 209-244.
- Nikiforos, M., Carvalho, L., & Schoder, C. (2013). Foreign and Public Deficits in Greece: In Search of Causality. *Working Paper No. 771*, σσ. 1-29.
- Nolan, B. (2009). *Background note for roundtable discussion on monitoring the effects of the financial crisis on vulnerable groups*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Oshima, H. (1998). Income Distribution Policies in East Asia. *The Developing*.
- Palme, J. (2006). Welfare states and inequality: Institutional designs and distributive outcome. *Research in Social Stratification and Mobility*(24), σσ. 387-403.
- Pangestu, M. (2000). Social impact of globalisation in Southeast Asia. *Conference on Poverty and Inequality in Developing Countries: A Policy Dialogue on the Effects of Globalisation*. Paris: OECD Development Centre.
- Pappa, E., Sajedi, R., & Vella, E. (2015). Fiscal consolidation with tax evasion and corruption. *Journal of International Economics*(96), σσ. S56-S75.
- Perera, L. D., & Lee, G. H. (2013). Have economic growth and institutional quality contributed to poverty and inequality reduction in Asia? *Journal of Asian Economics*(27), σσ. 71-86.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge: Harvard University Press.
- Piketty, T. (2014, 10 06). *Youtube*. Ανάκτηση από Thomas Piketty: New thoughts on capital in the twenty-first century: <https://www.youtube.com/watch?v=JKsHhXwqDqM>
- Pomfret, R. (2015, 02). Is Inequality Increasing? *he Australian Economic Review*, 48(1), σσ. 103-111.
- Radice, H. (2011). Confronting the crisis: a class analysis. Στο L. Panitch, G. Albo, & V. Chibber, *Socialist Register: The Crisis This Time*. London: The Merlin Press.
- Ravallion, M., & Datt, G. (1999). *When is growth pro-poor ? Evidence from*. Washington DC: The World Bank.
- Saez, E. (2015, 06 29). *Washington Center for Equitable Growth*. Ανάκτηση από U.S. income inequality persists amid overall growth in 2014: <http://equitablegrowth.org/u-s-income-inequality-persists-amid-overall-growth-2014/>
- Sala-I-Martin, X. (2002). *The Disturbing "Rise" of Global Income Inequality*. Mimeo.
- Samitas, A., & Tsakalos, I. (2013). How can a small country affect the European economy? The Greek contagion phenomenon. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*(25), σσ. 18-32.
- Sehrawat, M., & Giri, A. K. (2015, 01 12). Financial development and income inequality in India: An application of ARDL approach. *International Journal of Social Economics*, 42(1), σσ. 64-81.

- Sehrawat, M., & Giri, A. K. (2015, 1 29). Financial development, poverty and rural-urban income inequality: evidence from South Asian countries. *Quality and Quantity*.
- Sen, A. (1986, 09). Commodities and Capabilities. (R. E. Society, Επιμ.) *The Economic Journal*, 96(383), σσ. 820-822.
- Silva, I. D. (2015, 05 13). Why Growth and Redistribution Matter for Poverty Reduction: Evidence from Sri Lanka on the Elusive Quest for Pro-Poor Growth. *Journal of International Development*.
- Solt, F. (2009). Standardizing the World Income Inequality Database. *Social Science Quarterly*, 90(2), σσ. 231-242.
- Son, H. H. (2004). A note on pro-poor growth. *Economics Letters*(82), σσ. 307-314.
- Székely, M., & Hilgert, M. (1999). *The 1990s in Latin America: Another Decade of Persistent Inequality*. Washington DC: Research Department of the Inter-American Development Bank.
- The Wall Street Journal and The Heritage Foundation. (2016, 01 05). *2015 Index of Economic Freedom*. Ανάκτηση από <http://www.heritage.org/index/country/greece>
- The World Bank. (2016, 05 15). *Poverty & Equity*. Ανάκτηση από The World Bank: <http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/ECA>
- The World Bank Group. (n.d.). *Glossary*. Ανάκτηση 05 30, 2015, από The World Bank Group: <http://www.worldbank.org/depweb/beyond/global/glossary.html#19>
- Tsakloglou, P. (1990). Aspects of poverty in Greece. *Review of Income and Wealth*(36), σσ. 381-402.
- Tsakloglou, P. (1993). Aspects of inequality in Greece: Measurement, decomposition and inter-temporal change: 1974, 1982. *Journal of Development Economics*(40), σσ. 53-74.
- Tsakloglou, P., & Mitrakos, T. (2012). Inequality and poverty in Greece: myths, realities and the crisis. Στο O. Anastasakis, & D. Singh (Επιμ.), *Reforming Greece: Sisyphean Task or Herculean Challenge?* (σσ. 90-99). East European Studies at Oxford, European Studies Centre, St Anthony's College, University of Oxford.
- Tsakloglou, P., & Panopoulou, G. (1998). Who are the poor in Greece? Analysing poverty under alternative concepts of resources and equivalence scales. *Journal of European Social Policy*(8), σσ. 229-252.
- Tullock, G. (1989). *The Economics of Special Privilege and Rent Seeking*. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Tullock, G. (1993). *Rent Seeking*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Tullock, G. (2005). *Public Goods, Redistribution and Rent Seeking*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Ucal, M., Haug, A. A., & Bilgin, M. H. (2016). Income inequality and FDI: evidence with Turkish data. *Applied Economics*, 48(11), σσ. 1030-1045.
- United Nations. (1995). *World Summit for Social Development*. Copenhagen: United Nations.

- Wade, R. H. (2004). Is globalization reducing poverty and inequality? *World Development*, 32(4), σσ. 597-589.
- Watts, H. W. (1968). An Economic Definition of Poverty. Στο M. D. (ed.), *Understanding Poverty*. New York: Basic Books.
- Wikipedia. (2015, 05 30). *Gini coefficient*. Ανάκτηση από https://en.wikipedia.org/wiki/Gini_coefficient
- Winters, L. A. (2004). Trade Liberalisation and Economic Performance: An Overview. *Economic Journal*, 114(493), σσ. F4-F21.
- World Bank. (2001). Poverty Manual. Washington, Washington DC, USA. Ανάκτηση 05 12, 2015, από <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/WBI/WBIPROGRAMS/PGLP/0,,contentMDK:20284>
- World Bank. (2007). *Povcalnet Poverty Data*. Ανάκτηση από The World Bank: <http://www.worldbank.org/.htm>
- World Bank. (2014). *2014 World Development Indicators*. World Bank.
- World Bank. (2015, 12 05). *GINI index (World Bank estimate) (SI.POV.GINI)*. Ανάκτηση από World Bank: <http://wdi.worldbank.org/table/2.9>
- World Bank. (2015, 30 12). *The World Bank*. Ανάκτηση από The World DataBank: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=GRC&series=&period=>
- World Bank. (2016, 01 04). *The World DataBank*. Ανάκτηση από GDP at market prices (current US\$): <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries/GR?display=default>
- Wu, H. F., & Tam, T. (2014, 11 11). Economic Development and Socioeconomic Inequality of Well-Being: A Cross-Sectional Time-Series Analysis of Urban China, 2003–2011. *Social Indicators Research*, σσ. 1-25.
- Zaman, K., & Khilji, B. A. (2013, 01). The relationship between growth-inequality-poverty triangle and pro-poor growth policies in Pakistan: The twin disappointments. *Economic Modelling*, 30(1), σσ. 375-393.
- Zaman, K., & Khilji, B. A. (2013). The relationship between growth–inequality–poverty triangle and pro-poor growth policies in Pakistan: The twin disappointments. *Economic Modelling*(30), σσ. 375-393.
- Αργεΐτης, Γ. (2012, Δεκεμβριος). Η Ελλάδα στην παγίδα της λιτότητας της τρούικας. *N.Y., Levy Institute of bard College*.
- Επιτροπή Κατατζά. (1987). *Έκθεση Επιτροπής για την Αναμόρφωση του Τραπεζικού Συστήματος*. Αθήνα.
- IOBE. (Απρίλιος 2015). *Η Ελληνική Οικονομία 1/15*. Τριμηνιαία Έκθεση.
- IOBE. (Ιούλιος 2015). *Η Ελληνική Οικονομία 2/15*. Τριμηνιαία Έκθεση.
- IOBE. (Οκτώβριος 2015). *Η Ελληνική Οικονομία 3/15*.

- Καλαϊτζιδάκης, Π., & Καλυβίτης, Σ. (2015, 12 18). *Εισαγωγή στην οικονομική μεγέθυνση*. Ανάκτηση από <http://www.aueb.gr/users/kalyvitis/ch1.pdf>
- Κεραμίδου, Ι. (2002). *Κρίσεις και Παγκοσμιότητα, η Περίπτωση της Ελλάδας*. Αθήνα: Στοχαστής.
- Μηλιός, Γ. (χ.χ.). *Η Ελληνική Οικονομία κατά τον 20ο Αιώνα*. Ανάκτηση από http://users.ntua.gr/jmilios/Oikonomia_Eikostos1ab.pdf
- Παγουλάτος, Γ. (2000). Strength Without Independence: Central Bank and the Politics of Greek Financial Deregulation. *Current Politics and Economics of Europe*(93), σσ. 330-59.
- Παπαθεοδώρου, Χ., Δαφέρμος, Γ., Παπαδοπούλου, Έ., & Σακελλαριδης, Γ. (2010). *Οικονομική μεγέθυνση, ανισότητα και φτώχεια, θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις*. Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων.

Βιογραφικό Σημείωμα

Γεννήθηκα το 1988 και μεγάλωσα στον Κολωνό όπου και ολοκλήρωσα τις εγκύκλιες σπουδές μου στο 52ο Γενικό Λύκειο Αθηνών το 2006 με Γ.Μ.Ο. 16/20 (Καλώς). Από τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους σπούδασα Φιλοσοφία και Ιστορία της Επιστήμης στην Σχολή Θετικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, από όπου και αποφοίτησα τον Σεπτέμβριο του 2012 με βαθμό 7,5/10 (Λίαν Καλώς), με τίτλο πτυχιακής εργασίας «Σύγχρονες Μορφές Ηγεσίας σε Οργανισμούς και Επιχειρήσεις» υπό την επίβλεψη του αν. καθηγητή Γ. Γκότση (Άριστα 10). Εν τω μεταξύ, από τον Νοέμβριο του 2010 έως και τον Αύγουστο του 2011 εκπλήρωσα τις στρατιωτικές μου υποχρεώσεις στον στρατό ξηράς, υπηρετώντας στην Κύπρο τις δυνάμεις της ΕΛ.ΔΥ.Κ. Από τον Σεπτέμβριο του 2012 έως τον Σεπτέμβριο του 2014 ολοκλήρωσα το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτική Επιστήμη και Κοινωνιολογία», στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, της σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, με κατεύθυνση «Πολιτική Επιστήμη», λαμβάνοντας το ομότιτλο Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης, με βαθμό 8,85 (Άριστα) και κερδίζοντας υποτροφία ύψους €540 στο δεύτερο εξάμηνο του Α' έτους. Η διπλωματική εργασία ειδίκευσης είχε τίτλο «Οι Φιλελεύθερες Δεξαμενές Σκέψης στην Ελλάδα από την Μεταπολίτευση Μέχρι το 2010» και εκπονήθηκε υπό την επίβλεψη του καθηγητή Αλέξανδρου – Ανδρέα Κύρτση, καθώς επίσης και των αν. καθηγητή Αριστεΐδη Χατζή και λέκτορα Γιάννη Τσίρμπα (Άριστα 10). Τον Σεπτέμβριο του 2014 εισήχθη στον Μεταπτυχιακό Κύκλο Σπουδών «Εφηρμοσμένων Οικονομικών και Διοίκησης», του τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και το παρών πόνημα είναι η διπλωματική εργασία ειδίκευσης που απαιτείται για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων μου ως φοιτητής του μεταπτυχιακού προγράμματος. Ερευνητικά έχω εργαστεί από τον Νοέμβριο του 2013 και για ένα εξάμηνο ως ερευνητής για το Ινστιτούτο Έρευνας & Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων, σχετικά με την «Σύγχρονη ευρωπαϊκή οικονομική και κοινωνική κρίση, το δημοκρατικό έλλειμμα και την άνοδο του Ευρωσκεπτικισμού» θέμα που αποτέλεσε τον τίτλο του συλλογικού τόμου που δημοσιεύθηκε υπό την αιγίδα του Ινστιτούτου. Τον Μάιο του 2014, κατά την διάρκεια των ευρωεκλογών συνεργάστηκα ως έμμισθος εξωτερικός ερευνητής (media data collector & analyst) με το τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Graz, σχετικά με τις Ευρωεκλογές και τον ρόλο που οι επιστήμονες των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών ανά την Ευρώπη, παίζουν στην δημόσια σφαίρα. Από τον Ιανουάριο του 2014 μέχρι και τον Ιούνιο το ίδιου έτους, συμμετείχα ως συνεργάτης στην συλλογή και ανάλυση των δημοσκοπήσεων και των εκλογικών αποτελεσμάτων σε όλο τον κόσμο μέσα από τον ιστότοπο Metapolls. Έχω εργαστεί στον ιδιωτικό τομέα για 2 χρόνια στα καταστήματα Zara, ενώ από τον Μάιο του 2014 απασχολούμαι ως υπάλληλος υποδοχής στην διεθνή αλυσίδα ξενοδοχείων Melia Hotels International. Τα ερευνητικά μου ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στην πολιτική κοινωνιολογία, την πολιτική οικονομία, τους θεσμούς και την διοίκηση των δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών. Έχω συνεργαστεί ως εθελοντής για την μετάφραση βιβλίων και άρθρων με το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών και το Atlas Network.